

העולם הזה

איש השנה
דן שומרון

ניתם מערכות תרמית

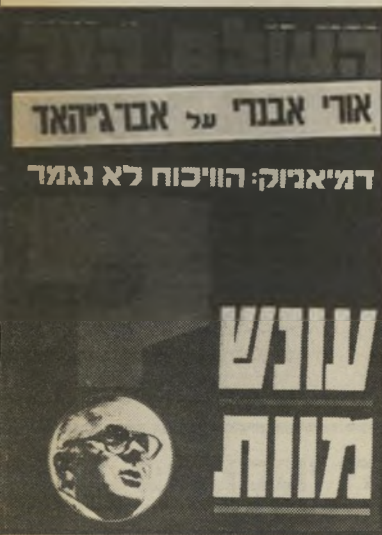

היד המלאה אלקסנדר

13.1.88: שרות הביטחון עוצר את שבתא קלמנוביץ וקובע שהוא מרגל סובייטי שתול

20.4.88: ג'ון דמיאניוק נדון למוות, אבד ג'יהאד נהרג בפעולת-קומנדו בתוניס

15.6.88: אחרי מאבק מישפטי, מוחזר הילדה ברונה-קרולין להוריה הבראזיליים

31.8.88: אסיר-עולם הרצל אביטן בורח מכלא באר-שבע, נלכד אחרי יומיים

6.1.88: יצחק רבין מחליט על שיטות לדיכוי ההתקוממות, קורא לשבירת עצמות.

16.12.87: ביום השמיני של האינתיפאדה מגדיר "העולם הזה" את מהותה: מרי לאומי.

2.12.87: פלסטיני עובר את הגבול בגילשון, חודר למחנה נח"ל, הורג חיילים ונהרג.

קליא ירי

אי-השנה חשמ"ח נולד באוגוסט 1937, כמה חודשים אחרי שאורי קיסרי הוציא לאור את הגיליון הראשון של שבועון זה, בפסח 1937. הוא היה בן 13 כשקיבלתי לידיו את העולם הזה. לצה"ל התגייס ב-1955.

באותה השנה - 1955 - פירסם העולם הזה בפעם הראשונה קריאה לממשלת-ישראל לעזור בהקמת מדינה פלסטינית בגדה המערבית וברצועת-עזה. באותם הימים נערכו בגדה המערבית הפגנות סוערות נגד השילטון הירדני. ממשלת-ישראל הכריזה שכל שינוי בירדן יהווה עילה להתערבות צה"ל. כלומר: צה"ל יתקיף אם יפילו הפלסטינים את שילטון המלך.

העולם הזה קרא ב-29 בדצמבר 1955 לנקוט מדיניות הפוכה: לעזור לפלסטינים להקים חנוכה-מחחרת, לספק להם כסף ונשק ולעזור להם להקים את מדינתם החופשית לצד ישראל, ותוך כריית איתה. אמרנו שזוהי הדרך היחידה שבה יכולה ישראל להשיג שלום וביטחון.

מעטים שמו לב לדברינו. הם נשמעו כמשובעים. המדינה היתה מאוחדת בדיעה שהבעייה הפלסטינית חוסלה סופית, שהעם הפלסטיני חדל מלהתקיים (או שלא היה קיים מעולם), ושהברית הסמוייה בין ישראל וירדן תביא לשלום.

מאז עברו הרבה שנים. לאט-לאט נוצר קונסנזוס עולמי, שבמרכזו עומדת התוכנית שאותה הצענו אז. המאורע החשוב ביותר של חשמ"ח - ההתקוממות הפלסטינית - אישר את כל חזונו.

שמענו השנה הרבה פעמים, גם פה פה מפי אנשי צמרת-המדינה: "צדקתם. חבל שלא הקשיבו לכם בשנים קודמות."

אני פוחד מפני המילים האלה.

אחד מחברי-המערכת שלנו בשנות ה-50, אורי סלע, נהג לגעור בחבריו בהלצה: "די! תפסיק להיות צודק! אי-אפשר לסבול את זה!" נדמה לי שזהו יחסם של רבים וטובים אל העולם הזה. אי-אפשר לסבול אותו מפני שהוא צודק. זה מרגיז.

די להביא כמה דוגמאות מן השנה הזאת: במשך שנים אמרנו כי "האופציה הירדנית" אינה אלא אשליה. השנה נקברה על-ידי המלך חוסיין. אמרנו בראשית השנה כי מסע-הדילוגים של ג'ורג' שולץ הוא תרגיל ריק. הכל אמרו: "זה לא יכול להיות! שר-חוץ אמריקאי לא היה מתחיל במיבצע חסר-סיכויים!" הסתבר שצדקנו.

הוא הדין לגבי ניתוחינו בשטחים האחרים: הכלכלה, הצבא, התרבות, ענייני-החברה.

אולי זה מסביר את הפאראדוס: דווקא בשנה שבה התברר סופית שהעולם הזה צדק במשך כל השנים האלה, גברה השינאה לשבועון הזה בחוגים מסויימים בצורה המזכירה לנו את שנות ה-50. על העולם הזה הוטל כמעט חרם כלכלי טוטאלי. רבים מדאשי המשק והמיפלגות התערבבו אישיה כדי למנוע מאיתנו מודעות.

זוהי תופעה פסיכולוגית מעניינת. היא מסילה על שוחרי השבועון הזה חובה כפולה ומכופלת לעזור לו. לחדור לחוגים חדשים ולהגביר את תפוצתו, כדי שיוכל להצליח במשימתו, "בלי מורא, בלי משוא-פנים".

על אביה!

על אביה!

9.3.88: חוליה פלסטינית חוטפת אוטובוס ונהרגת ליד הכור הגרעיני בדימונה.

1.6.88: בתקרית טיול המתנחלים בביתא מיידה מונירה אבן במלווה שהרג את אחיה.

29.6.88: המידע על יכולתם של צבאות עיר ראק וסוריה לשגר גאז רעיל גורם לדאגה.

העם
לצאת
מן החממה!

אחד המושגים
האופייניים של תשס"ח
היה. תופעת החממה.
זוהי תיאוריה בלבד.
אך לאורח הישראלי
היה חם.

ראש השנה היהודי אינו חל במיקרה
בעונה שבה הוא חל. אין הוא מטייל בין
העונות כמו ראש השנה המוסלמי. הוא
בא לסמן את סוף הקיץ, הממית את
הטבע של ארץ ישראל.
לפי המיתוס הכנעני העתיק, מת
האל — בעל — בראשית הקיץ. בסוף
הקיץ מנסקת אותו ענת, אחותו, והוא
קם לתחייה.
לקראת סוף שנת תשס"ח ציפה הטר
בע לנס השנתי של ההתחדשות. אולם
נראה כאילו דווקא הימים האחרונים
של השנה הם הגרועים ביותר. החום
גבר, כל פעולה היתה למעמסה. גם
בערבים העיק החום הכבד על הארץ
כולה.

הסתיו המושיע. במהלך השנה
נולדו מושגים חדשים ומילים חדשות.
אחד המושגים שהיה אופייני לתשס"ח
היה "תופעת החממה". לפי תיאוריה זו

קרנבל הבחירות

קשה במיוחד באותה העת עצמה שבה
הרסה הבצורת את התבואות בצפון.
אך מעבר לכל תיאוריה, לאורח
הישראלי היה חם. בהיכנסו לשבוע
האחרון של תשס"ח הוא התגעגע לא
רק לחגים, אלא גם לסוף החום המעיק.
הסתיו של תשס"ט יתקבל כמושיע.

וההרגשה כי הכל התחמם. מוגיהאוויר
היה חם באופן קבוע במעלה אחת או
שתיים יותר מן הרגיל. גם בארצות
הברית שררו חום כבד ובצורת חמורה.
שוליי התיאוריה טענו כי במקומות
אחרים על פני כדור הארץ היה המצב
הפוך. באמריקה הדרומית שרר חורף

ובינתיים אין היא אלא תיאוריה
בלבד, שלא הוכחה — כולאים גאים
מסויימים את חוסר השמש בכדור
הארץ, וכך נוצרה התופעה הדומה לזו
של חממה. האווירה מתחממת יותר
ויותר.
אין ספק כי בארץ שררה השנה

נחליט אחרי
הבחירות...

מה יכול הליכוד? לאן
פורץ המערך? זה לא
חשוב. חשוב מה יקרה
למחרת היום במשק.

לקראת סוף השנה שררה במדינה
אווירה מורד, מעיקה לא פחות ממזג
האוויר.
הארץ עצרה את נשימתה, וכאילו
המתנה למועד הצפוי בעוד חודשיים:
הבחירות לכנסת ה-12.

בכל השתחים, ובייחוד בתחום הכל-
כלי, נרחו כל ההחלטות. כל עניין
שעלה לדיון, בכל פורום שהוא, הביא
בסופו של דבר למסקנה: "נחליט אחרי
הבחירות..."

עוד פעם תיקו? מדוע? מה צפוי
אחרי הבחירות? לאיזה רעש אדמה
מצפים הכל?

רכים מצפים לתוצאה מפתיעה:
ששום דבר לא ישתנה. שגם בבחירות
אלה ייווצר תיקו בין שני הגושים (לי
כוד + ימין קיצוני + דתיים מכאן;
מערך + שמאל + ערבים מכאן).
ובעיקבות התיקו: ממשלת-אחרית
לאומית חדשה, כשתוצאות הבחירות
קובעות רק אם יהיה בה ראש-ממשלה
קבוע או רוטציוני.

אחרים מצפים לניצחון הימין. בחור
גים מסויימים, דווקא של השמאל,
היתה זאת בבחינת אופנה, שגם
עיתונאי-חץ הצטרפו אליה בחרוזה:
יש "תווה גדולה מימנה". אין לכך
תימוכין רציניים. אך זה נתן לרבים
הרגשה נעימה של צמרמורת, כמו
בסרט-מתח טוב.

מול פני ניתוחים אלה, היה מזור
שמערכת-הבחירות עצמה לא עוררה
כל עניין. לשתי המפלגות הגדולות
לא היה מה להגיד, והם חיפשו גימיקים
כדי לחפות על כך. הליכוד אימץ
לעצמו את הסיסמה המצויינת "רק
הליכוד יכול". המערך בחר בסיסמה
מגושמת יותר: "הדרך לפריצת-הדרך".
המשותף לשתי הסיסמות: הן חס-
רות-יתוכן. מה "יכול" הליכוד? להציל
את המדינה או להרוס אותה? להביא
למילחמה או לשלום? ולכן רוצה
המערך "לפרוץ"? לשבירת-עצמות
נוסח יצחק רבין או לאופציה-ז'ל נוסח
שימרון פרס?

בור שבמצב כזה אין הבחירות
מהוות מישל-עם ממשי על בעיות-
היסוד של המדינה, ותוצאות לא ישנו
הרבה לכאן או לכאן.

פיתוח? מיתון? אם כן, למה
מצפים כל מי שאומרים "נחליט אחרי
הבחירות"?

הראגה היתה למצב הכלכלה. ראשי
המשק היו בטוחים שאחרי הבחירות
יתקבלו החלטות מכאיבות, בלי כל
קשר לשאלה מי יצא בהן.

שרה-אוצר משה ניסים מנהל כל-
כלת-בחירות מתוחכמת. תחת לפור
בגלוי סוכריות כמו יורם ארידור
בשעתו, הוא ייסף את השקל, פיחת את
הדולר והשאיר את האינפלציה ברמה
נמוכה. תוך כדי כך נגרם הרס רב
בענפי-הייצור. היבוא הציף את המדינה
במחירים זולים, התעשיינים והחקלאים
לא יכלו לייצא במחירים סבירים.

כל זה ידוע, ועל כן מצפים הכל
שמיידי אחרי הבחירות ישתנו פני הדי-
ברים. הדולר יעלה, השקל יפוחת, המ-
חירים יעלו לכל אורך השוק. וכדי
למנוע אסון, יוקפאו שוב המסכורות,
כמו לפני אירוע שנים, לפי התוכנית
הכלכלית של יצחק מודעי ושימרון
פרס.

יתכן שאין זה אלא ניחוש. אך כאשר
מדינה שלמה מנחשת כך, ומצפה
בביטחון למיתון חמור, הרי הציפייה
מגשימה את עצמה.

אם כן, עולזה שנת תשס"ט להביא
עימה יסורים רבים, נוסף על יסורי
האינפליציה, המובטחים גם הם מראש.

ענת סרגוסטי היתה בכנס זינבה ומקלקלת את הסנסציה

הפגישה שלא היתה

של בקר מיהר לקרוא לאי-ביטחון
נוסף. הלה, שתפקידו הסתכם בהוצאת
הבגרים מן המיוזורה, התחיל לפרוש
את חפציה של בקר על הרלפק המד-
לכולך. תחתונים, גרביים, כותונת-ליי-
לה, כמה חליפות בגדים, ספרים, עי-
תונים, הכל הוצג לראווה, לעיניהם
הנדהמות של הנוסעים.

בדיקה
גופנית

אחרי שסיים לפרוש את חפציה
של בקר על הרלפק, ואחרי שסיים
איש ביטחון נוסף לפרוש את חפציה
של רותם בסמך, אצו שניהם לקרוא
לאנשים נוספים. תפקידם של אלה היה
לבחון את החפצים בדיקודק.

השעון התקדם במהירות. כל זוג תח-
תונים נבדק ביסודיות, כל ספר נפתח,
כל עיתון וכה במגעידי.

משיימו שניים אלה לעבור על
חפציהם של בקר ורותם, אצו לקרוא
לצמד אנשי-ביטחון נוספים, הרביעי או
החמישי במספר. תפקידם של אלה היה
לארוז בחזרה את כל המטלטלים אל
תוך המיוזורות. גם תהליך זה לא נעשה
במהירות גדולה מדי. אנשי-הביטחון
ארוזו את המיוזורות, העיפו שוב מבט
ברישמעות ומיקצועי בדרכון ובכר-
טיסיה-הטיסה של השתיים, וביקשו מהן
להמתין בצד.

איש-הביטחון ניגש ומסר את מיוזור
רותיהן לריילת חברת סוויס-איר. כשי-
בידו הוא מחזיק בחוקה בדרכונים ובי-
כרטיסיה-הטיסה של השתיים. אחרי-כך
שב אליהן וביקש שיבואו איתו.

שעת ההמראה התקרבה, וככל אותו
הזמן לא הוריע איש לשתיים מה בדיוק
מחפשים אצלו, במה הן חשודות, אם
בכלל, ומה בעצם רוצים מהן אנשי-
הביטחון.

איש-הביטחון הנאמן הוביל אותן
(המשך בעמוד 38)

בכיר ממנו בדרגה (אך נמוך ממנו במי-
מדים).

זה עיין בדרכונים בעין מיקצועית,
התלחש עם מישונו נוסף, התרחק קצת
יותר, הגיש את הדרכונים לעיון נוסף,
ואחרי-כך חזר אל הקבוצה הממתנה.
בינתיים התארך התור של נוסעים,
שהמתינו לבדיקה הביטחונית ושנעצרו
בגלל עיכוב אנשי הרשימה המתקרמת
לשלום.

אחרי דיונים ובידורים, שארכו חצי
שעה, נשאלה בקר היכן מיוזורתה. היא
הסבירה כי הספיקה למסור אותה לר-

בשאלת-פלסטין כינוס מסוג זה של
אירגונים בלתי-ממשלתיים.

יציאתם של כמה מן הישראלים
לזינבה לוותה גם היא בכותרות במד-
הדורות-החדשות ברדיו. בבוקר היום
השלישי הגיעה קבוצה לנמל התעופה
בדגוריון. תהליך הבדיקה הביטחונית
נראה בתחילה פורמלי ושיגרתי. נשי-
אלו השאלות הרגילות, נבדקו הדרי-
כונים וכרטיסיה-הטיסה והכל התנהל
בסדר ובקצב, עד ש — — —

מישהו מאנשי-הביטחון הרבים,

קדומי נואם בכנס
ישר לנמל התעופה

יילת חברת סוויס-איר. איש הביטחון
ביקש שתתאר לו את המיוזורה, וחש
להביא אותה מאיזוהי-מטענים. הוא
שב אחרי זמן רב והניח את המיוזורה על
אחד מרלפקי הבדיקות הביטחונית,
כשהוא מבקר להתללות אליו.
מצידו האחר של דלפק זה עברה באותה
השעה מישפחה פלסטינית תהליך בדי-
קה מדוקדק, וכל מטלטליה הוצאו מן
המיוזורות. גם רעיה רותם, פעילת
שמאל ירושלמית ותיקה, שהיתה בדרך
לזינבה, התבקשה להניח את חפציה על
אותו הרלפק.

איש הביטחון שהביא את מיוזורתה

שמילאו את אולס-הנוסעים, פנה אל
רליה בקר, מזכירת הרשימה המתקרמת
לשלום בכנסת. בקר היתה בדרך לזי-
נבה ובאה, באופן מיוחד, מוקדם מן
הדרוש, כדי לעבור את הבדיקות במונן.
איש-הביטחון ניגש אליה והתחיל לחי-
קור אותה על מטרת נסיעתה. בקר ענ-
תה לכל השאלות, ואז ביקש האיש את
דרכונה ואת כרטיסיה-הנסיעה שלה.

הוא הביט באנשים שעמדו סביבה,
גם הם מאנשי הרשימה המתקרמת,
וביקש גם את דרכניהם, אחרי שהוכרר
לו שגם יעדי-נסיעתם הוא זינבה. הוא
אסף את הדרכונים וניגש לאיש-הביטחון

עיתוני-ישראל הוצפו ביום הרא-
שון בבוקר ביריעות סנסציוניות:

אנשי השמאל כזינבה ערכו פגישה עם
חאלד אל-חסן, איש אש"ף בכיר.
דיונים מעמיקים, שארכו שלושה
ימים, ושבהם-הכלם עסקו 500 נציגים
מכל העולם בכוכר-ראש בבעייה הפ-
לסטינית, לא זכו כמעט בהתייחסות
בכרוניקה היומית.

לחיצת-יד הפגנתית של כמה מה-
משתתפים עם אל-חסן הקפיצה את היר-
דעה למקום בולט בעמודים הראשו-
נים, וזכתה אף בידעה בולטת במה-
דורות-החדשות של הטלוויזיה והרדיו.
אל-חסן היה הנואם האחרון בוועידת
האום, ועם סיום נאומו החליטה קב-
צת-ישראלים לגשת וללחוץ את ידו
באופן הפגנתי, גם כדי לבקר אותו על
הנאום המתון, לדעתם, וגם כדי להפגין
את סלידתם מן החוק האוסר על מיפ-
גשים עם אנשי-אש"ף.

ההפגנה נערכה בפתח אולס-המלי-
אה. אל-חסן יצא מן האולם בחברת כמה
מאנשי-אש"ף. הישראלים עמדו מולו,
וניגשו ללחוץ את ידו, כשכל אחד מהם
מציג את עצמו.

זה לא היה מיפגש שבו הוחלפו
דיעות או נמסרו מסרים. זו לא היתה
שיחה. זה לא נערך "בחדר צדדי", כפי
שרווח בכמה עיתונים. זו היתה הפגנה
במקום פומבי, ושהסתיימה בלחיצת-יד
בלבד.

תחתונים
על הדלפק

השבו נערך, זו השנה החמי-
שית, כינוס האום של "אירגונים
בלתי-ממשלתיים" (המכונים בקיצור
אוג"א) מכל רחבי העולם על שאלת
פלסטין.

מכיוון שמדינות רבות היו נמנעות
מלשלוח נציגים רישמיים, אילו נערך
כינוס כזה של גופים ממשלתיים, קיים

שחל מורד בפרס

השר משה שחל מנהל תעמולה נגד שימרון פרס בתוך מיסלגת העבודה. שחל מתחיל את שרי המפלגה ואת בבירה שלא קיבלו תפקידים מפתח במטה הבחירות. בזמנו התנגד שחל למינוי של עוזי ברעם כראש המטה ואחר כך טען שגם וייצמן אינו ראוי לתפקיד. כי הציבור מזהה אותו כשמאלני מדי. בנושא זה תומכים בשחל רוב מזכירי המחוזות של המפלגה, שרובם הגדול לא נבחרו כמועמדי המפלגה לכנסת ה-12.

יתכן משבר חרות ליברלים

האיחוד הסודי בין המפלגה הליברלית לתנועת החרות עוד לא הסתיים ומאיים עליו משבר הנוגע לנכסי המפלגות. בעל זכות החתימה על רוב נכסי המפלגה הליברלית הוא צבי נגר. שכלל לא השתתף בטכס האיחוד החגיגי ובאותו הזמן ישב עם חבריו בקפה אקסווס בתל-אביב. כמה מבכירי הליברלים מתנגדים להעברת הנכסים כל עוד לא נמסר ר"ח על הכנסותיהם.

"היחסים בין ברית המועצות לישראל לא מתחממים"

ולדימיר וינוגרדוב, שריהחזין של הרפובליקה הרוסית, הגדולה בין הרפובליקות המרכיבות את ברית המועצות, שנבחר בביתו הארץ בדנבה, אמר בראיון ל"העולם הזה" כי "היחסים בין ברית המועצות לישראל אינם מתחממים". הוא רמז כי מוקדם מדי לדבר על יחסים בין שתי המדינות וכי חילופי המיכלוחות הדיפלומטיים הן רק עניין טכני. "כדי לבנות יחסים דיפלומטיים", אמר וינוגרדוב, "צריך ששתי המדינות יראו את הדברים עין בעין, וכרגע אין שום דבר משותף בין מדינות ברית המועצות למדינות ישראל".

ברעם טופל בשווייץ

מזכ"ל מיסלגת העבודה, ח"כ עוזי ברעם, חזר ביום הראשון משהות של שבוע בשווייץ. הוא נסע לשם כדי לעבור סידרה של טיפולים רפואיים בגבו. ברעם חזר מאושש והגיע היישר ממלחמת עופה אל בית מיסלגת העבודה בתל-אביב.

אבן לא בא לזיבה

ועדת האר"ם, המארגנת את כנס האר"ם (הארגונים הבלתי ממשלתיים) הזמינה את ח"כ אבא אבן לשאת נאום לפני מליאת הוועידה שהתכנסה בשבוע שעבר בזינבה. אבן היה אמור להיות הנציג הישראלי הבכיר בוועידה, שנושאה היה הבעיה הפלסטינית, אך הוא לא הופיע לכינוס.

שם כופולר: אינתיפאדה

מאז תחילת ההתקוממות בשטחים הכבושים, בתחילת חודש דצמבר 1987, נקראו תינוקות רבות ממין נקבה בשם אינתיפאדה.

ההתקוממות הפכה לפופולרית שמות לאומיים נוספים כמו וטן (מולדת) ועוד.

P.L.O באשדוד

חברת הספנות הפולנית, הנקראת בראשי תיבות P.L.O (קווי אוקינוס פולניים) מתחילה להפעיל ספינות-משא בקו גרנסק-אשדוד.

המיפלגות מפתות חיילים בכסך

מיסלגת העבודה הודיעה שאם תעלה לשילטון יקבל כל חייל משוחרר 30 אלף שקל להתבססות אחרי השחרור. הליכוד שוקל להציע לחיילים הצעה מסתה יותר, כדי למשוך את קולותיהם.

275

ביום השני, 5 בספטמבר, היום ה-273 של האינתיפאדה, מסר דובר צה"ל על 201 הרזוגים פלסטיניים, מיספר זה כולל 199 הרזוגים מירי חיילים בשטחים הכבושים ושני הרזוגים במחנה-המעצר קציעות שבי נגב, הודיע יותר בבינוי אנצאר 3. מיספר זה אינו כולל את ההרזוגים מירי מתנחלים ומסיבות אחרות. לפי ספירת "העולם הזה" הגיע מיספר ההרזוגים הפלסטיניים מאז תחילת האינתיפאדה ל-275. לעומת זאת מוסרים מקורות פלסטיניים על 357 הרזוגים, לפי הסירט הבא: 232 הרזוגים מירי חיילי צה"ל ומת-נחלים. 62 הרזוגים כתוצאה משאיפת גז. 33 הרזוגים ממכות ומהתחשמלות. 30 הרזוגים מסיבות אחרות.

אייזנברג גייס 200 אלף דולר

המיליארדר שאול אייזנברג הודיע השבוע לוועד האולימפי הישראלי של הספורטאים הנכים, כי הצליח לגייס 200 אלף דולר הדרושים כדי לשלוח מישלחת למישחקים האולימפיים לנכים שייערכו בחודש הבא בסיאול. לפני שלושה חודשים קיבל על עצמו אייזנברג לגייס את הכסף ואף הודיע על כך, כשהוא מופיע בפעם הראשונה במסיבת-עיתונאים. אולימפיאדת-הנכים ערכת בכל פעם מייד אחרי האולימפיאדה הרגילה ובאותם המיתקנים. אייזנברג תרם חלק מהסכום, אך לא היה מוכן לומר מה גודל תרומתו.

קיסר יבקש הסבר

מזכ"ל ההסתדרות, ישראל קיסר, עשוי לבקש הסבר ממנכ"ל "כור" בני גאון לגבי פירסום שהיה בשבוע שעבר ביומון "הארץ", ממנו עולה שבשבועות קודמות היה הרווח הנקי של ה"קאופ", שבראשו עמד גאון, שלילי, ולא חיובי כפי שנטען. גורמים מסוימים בכור, המהווים אופוזיציה לגאון, כבר פנו לקיסר וביקשו את התערבותו. גאון מונה לתפקיד מנכ"ל כור בגלל שיטת הגיוול הריזוחית שאליה נקשר שמו בתפקידו בקאופ.

י"ר חדש

לחברות הביטוח

סיכום בין מיספר גורמים באיגוד חברות הביטוח יגרום לכך שממלא מקומו הנוכחי של הו"ר שבתאי אינגל, מנכ"ל "מנורה", יהיה המועמד המועדף לתפקיד הו"ר בבחירות שייערכו בחורף. על התפקיד התמודדו השנה רמי טייבר, מנכ"ל ציון, ועוזי לוי, מנכ"ל מידל. אולם נראה כי החברות הגדולות השתכנעו כי יש לתת את התפקיד, לראשונה מזה שנים, לגורם שאינו נמנה על ארבע החברות המובילות.

מדיחים ישראלים לבולגריה

לאחרונה נודע כי בולגריה רוכשת מדיחיה-כלים מתוצרת ישראל. העסקה, עם חברת אסקור, המייצרת את המדיחים, נחתמה לפני זמן רב, אך הבולגרים ביקשו לשמור עליה כסוד. כאשר הומינו כמות נוספת של מכשירים, דרך סוכן החברה בהולנד, הופיע שמה של בולגריה ברשימת המדינות האירופיות הרוכשות מדיחיה-כלים מתוצרת ישראל, וכך גורעה העסקה.

טעות מבדחת בליכוד

סקירה זריזה של הליכוד הזמינה את אולמי מקסים, ברחוב המלך ג'ורג' בתל-אביב, הסמוכים למצודת זאב, להרמת כר סית בערב החג לפעילי הליכוד בבחירות. מאוחר יותר התברר לאנשי הליכוד ש במקום נמצאים מישרדי תנועת ל"ע, ה מחזה חלק מתנועת המרכז-שינוי. הדבר גרם למבוכה רבה במיסדרונות מצודת-זאב.

"נתור" למישטרה

שניים מחברי מועצת-המנהלים הפורשת של "נתור" מתכוונים למסור למישטרה ר"ח מפורט על איסורים וחשד לשחיתויות בפעילויות שונות שנעשו בחברה בתקופה האחרונה. נתור מאגדת 180 סוכני-ניסיון, ובשבוע שעבר נבחרה מועצת-מנהלים חדשה אחרי סידרת השמצות בין הצדדים ערב כינוס הדירקטוריון. במהלך ההכנות לכינוס הופעלו חוקרים פרטיים משני הצדדים ונבדקה אפשרות של גורם מתוודה להשתלט על נתור באמצעות מועצת-המנהלים.

ההסתדרות תעמוד למישפט

הוועד הארצי של עובדי "תדיראן" פנה ביום השני לרשות השיפוט ההסתדרותית בתביעה נגד ישראל קיסר וחיים הברפלד, על כך שההסתדרות אינה מכירה בקיומו, אלא מתעקשת להעניק חברה רישומית רק לוועדי הקבוצות הנפרדות של החברה. התביעה עוררה מבוכה רבה בלישכתו של ישראל קיסר, ומתיחות משולשת בין קיסר, הברפלד ובני גאון, מנכ"ל כור. לפני שלושה חודשים פסק מאיר גת, סגנו של הברפלד, כי על ההסתדרות להכיר במועצת עובדים ארצית של תדיראן. אולם בגלל לחצי ההנהלה ואימויו של גאון על קיסר, טרם בוצעה פסיקה זו.

מוהל ידוע הסתבר

מנהל מועדון ידוע בתל-אביב הסתבר באחרונה, כך נראה, וצ'קים בחתימתו החלו חוזרים ללא כיסוי. ידוע לפחות על שישה צ'קים, בסך כולל של 70 אלף שקל, שהגיעו לידי של עורד-דיון, אשר התבקש לפעול בעניין. אם מנהל המועדון לא ישלם את החוב תוך ימים אחדים, יחל עורד-הדיון בהליכים מישפטיים, ויפעיל את ההוצאה-לפועל.

הגליון הבא של

השולח הזה

יפיע באיחור של יוממה, בגלל ראשיה-נה.

הגליון יהיה מצוי במקומות-המכירה ב-תל-אביב ביום הרביעי בערב, למחרת ראשיה-שנה, ובקיסקים ברחביה-ארץ ביום החמישי.

הגליון יכיל את כתבת-הענק על אנשי-השנה תשמ"ה, וביניהם איש-העולם, איש-המרחב, ואנשי המדיניות, הכלכלה, הכנסת, הביטחון, היהדות, הדת, המיש, פט, הספורט, העיתונות, השידור, הספי, רות, התיאטרון והבידור, האשה של השנה והצעיר של השנה.

ב"דיאט סטייל"

תהיי שבעת רזון

חשוב לך להיות רזה?
חשוב לך להיות שבעה?
חשוב לך להיות בריאה?

עכשיו גם בישראל!
"דיאט סטייל" מציגה
מהפכה עולמית בשיטת
התזונה המאוזנת:

- 3 ארוחות מלאות ליום + חטיפים.
- הספקת סל מזון דיאטטי מוכן.
- התאמת דיאטה אישית
- בעזרת מחשב, הקובע את המשקל האידיאלי.
- בדיקה רפואית להתאמת סוג הדיאטה הדרושה.
- ליווי קבוע של דיאטנית קלינית בהדרכה ובמעקב.
- קורס בן 10 פגישות שבועיות להקניית הרגלי אכילה נכונים ע"י פסיכולוגים ודיאטניות.
- מתן 9 קלטות הדרכה לכללי אכילה נכונה ואורח חיים תקין.
- התאמה אישית של המזון ע"י דיאטניות קליניות לבריאים ולחולים.

"דיאט סטייל"
הסגנון האישי להרזיה נכונה.

לקביעת פגישה עם הדיאטנית שלך

טל: 03-492587

דיאט
המכון לשביעות רזון

רמת-השרון, רח' טרומפלדור 10.

איש

השנה

תשמ"ח

מאת

אורי אבנרי

29.5.88, רגע השיא: מיכאל גורבאצ'וב ורונלד רגן באולם יקטרינה בארמון הקרמלין

רוח טובה באה

ממל, שהפריד בין שתי ממלכותיהם, כדי לכרות ביניהם ברית שלום לדרור. רונלד רגן עלה לגדולה כלוחם בלתי-נלאה בקומניזם, גם אחרי שנבחר כנשיא, כינה את ברית המועצות בתואר "האימפריה המרושעת". ואילו מיכאל גורבאצ'וב היה תוצר אופייני של הביורוקרטיה הקומוניסטית בדיקטטורה של הפרולטריון.

בין השניים, היה גורבאצ'וב האיש היוזם, שהטביע את חותמו על כל מאורעות השנה. הגבר הכריזמטי, שהקרין סביבו אווירה של רוח טובה ושכל ישר, גילם באישיותו את חוסריהסבלנות של דור סובייטי חדש, שראה לנגד עיניו את מחרוץ המישטר הסובייטי.

זהו דור סובייטי שלישי. הדור הראשון ביצע את המהפכה העקובה-המרם וחי בעולם של קנאות אידיאולוגית בלתי-מתפשרת. נציגו היה המהפכן הגרמני יוזף ויסארינוביץ ד'ז'וגאשווילי, המכונה סטאלין ("איש הפלדה"), שהרג עשרות מיליונים כדי להגשים את תפיסתו הרעיונית. לדור השני קרה מה שקורה לכל דור שני במישטר מהפכני: להט המהפכני התגרף, ובמקומו באה שמרנות כנסייתית, קופאת ומקפאה. נציגו ההולם היה ליאונרד ברז'נייב, איש הקיפאון המוחלט, הרעיוני והמעשי.

עם גורבאצ'וב בא תורו של הדור השלישי. הוא השקיף סביבו וראה כי הארץ הסובייטית מפגרת כמעט בכל תחומי המשק והטכנולוגיה, בעודה מכובזת את משאביה היקרים בהרפתקות פוליטיות עקרות ויקרות ברחביה-העולם ובמרוץ-חימוש מטרף. לכן קרא גורבאצ'וב לשביתת-נשק עולמית, לצמצום החימוש ולסיום המלחמות המקומיות של בנייה-חסות.

את גישתו סימלו שתי מילים רוסיות, שהפכו השנה למושגים בכל השפות: "גלאסנוסט" (פתירות) ו"פרסטרויקה" (בנייה מחדש, עיצוב רפוסים חדשים).

אמאץ סובייטי זה לא היה מצליח, אלמלא עמדה מולו אימפריה שהתעייפה גם היא. ראשית כהונתו של רונלד רגן עמדה בסימן התיקוה שיעלה ידיו ארצות-הברית להכריע את ברית-המועצות, בזכות עודף משאביה הכלכליים. אם תגביר ארצות-הברית עוד ועוד את החימוש הטכנולוגי שלה, כך חשבו רגן ואנשיו, לא תוכל ברית-המועצות לעמוד בהתחרות. היא תכרע תחת הנטל, וממלכת-הירשע תובס.

רוחות טובות נשבו בעולם של תשמ"ח. היה זה כאילו ביקשה השנה לקיים את ההבטחה הכלולה בשמה.

לאורך כל הגבול הארוך שבין שתי האימפריות העולמיות נרגעו המלחמות. מאבקים מקומיים, שהעלו מוגלה במשך שנים כמו פצעים פתוחים, החלו נרפאים ומגלידים.

באפגניסטאן התחילו הכוחות הסובייטיים לסגת, אחרי מלחמה קולוניאלית עקובה-המרם שנמשכה תשע שנים.

המלחמה הנוראה בין איראן ועיראק, בת שמונה השנים, הגיעה לשביתת-נשק, אחרי ששני הצדדים הפעילו בה במשך השנה נשק מעורר-החלה: גזים רעילים.

באמריקה המרכזית התגבשה תוכנית-שלום רבי-צדדית, והמישטר הסנדיניסטי של ניקאראגואה פתח במשאומתן שלום עם הקונטראס, המורדים המופעלים על-ידי ארצות-הברית. החיבור בין שתי המלחמות האלה — מלחמת עיראק-איראן ומלחמת הסנדיניסטים בקונטראס — הוא שנתן לשנה הקודמת את איש-השנה שלה, עמירם ניר.

בדרום היבשת האפריקאית הושג משולש בין המישטר הגזעני של דרום-אפריקה, המישטר הלאומי של אנגולה והמישטר הקומוניסטי של קובה, כדי להביא לשיחרור נאמיביה ולהוצאת הכוחות הקובאיים מן האזור.

ויאטנאם הביעה את נכונותה להוציא את כוחותיה מקאמפוצ'יאה (קמבודיה) השכנה, כדי לאפשר לבנייה-הארץ לכוון מחדש את עצמאות המדינה מוכתה-היסורים.

בספרד (אל-צ'ורה) הספרדית-לשעבר, שעליה נערכה במשך 13 שנה מלחמה קשה בין מאורכו לבין תנועת-גרילה מקומית בשם פוליטארי, הביעו הצדדים לפתע נכונות להגיע לידי משאומתן. אף אחד מן המאבקים האלה לא הגיע בשנת תשמ"ח לידי סיום מלא. אך בכולם בלטה המגמה הברורה להגיע לידי הסדר ושלום. אחרי שנשפכו בהם נהרות של דם, ואחרי שהעמים סבלו יסורי-תופת במשך שנים, האירה לכולם שמש חדשה של תיקווה.

בשום מקום לא נוצרה אידיליה חדשה של אחווה והתפייסות. אך די היה בהפסקת-האש ובנסיגת הכובשים הזרים ושכיריהם, כדי לשנות מן היסוד את חייהם של מיליונים.

תשמ"ח אכן היתה שנת-שימחה לעמים מוכי-גורל.

שמן על המדורות

אין זה מיקרה שכל הסיכוסים האלה היו נטושים בתפר שבין שתי האימפריות. אף שלכל אחד מן הסיכוסים היו סיבות מקומיות עמוקות, השתלבו כולם כאחד במלחמה הקרה שבין שתי המעצמות החובקות-עולם. גם כאשר הניצוץ, שהדליק את האש, היה מקומי, מיהרו המעצמות לשפוך שמן על המדורה, כדי לנצלה למטרותיהן. בתבצרה נשרפו גברים, נשים וילדים. כך היה הסיכוס בקאמפוצ'יאה, שבה עמדה ויאטנאם, שנתמכה על-ידי ברית-המועצות, מול חזית קאמפוצ'יית שתמכה על-ידי ארצות-הברית וסין. כך היה באפריקה הדרומית, כאשר אנגולה ותנועת-השיחרור הנאמיבית נתמכו על-ידי האימפריה הסובייטית ושלוחתה הקובאית, ואילו דרום-אפריקה זכתה בתמיכה השקטה של ארצות-הברית ובעלות-הברית וביניהן ישראל. במרכז אמריקה עמדו הקונטראס, שכירי ארצות-הברית, מול ממשלת ניקאראגואה, בעלת-הברית של מוסקווה והאואנאה. באפגניסטאן העניקה ארצות-הברית סיוע מירבי למורדים האיסלאמיים נגד כוחות-הכיבוש הסובייטיים ומשרתיהם המקומיים.

רק במלחמת איראן-עיראק היו הגבולות מטושטשים, והאינטרסים של שתי מעצמות-העל השתרבבו והתבלבלו.

באוסן פאראווכסלי, דווקא ההתחרות בין שתי האימפריות, ששפכה שמן על המדורות, עזרה גם לכבותן. כי ברגע ששתי הבריות העולמיות החליטו לצנן את המאבק ביניהן, השפיע הדבר גם על סובניהן ובעלי-הבריתן המקומיים.

זה קרה לא אחת במהלך ההיסטוריה, כאשר שתי אימפריות גדולות וחמושות עמדו זו מול זו, והחליטו שהאינטרסים שלהן מחייבים לקיים — לפחות זמנית — את השלום. כך היה כאשר עמדה מצריים מול בבל, רומא מול פרס, אוקטאוויוס מול מרכוס אנטוניוס, ביזנטיון מול המוסלמים, נפוליון מול אלכסנדר, היטלר מול סטאלין. שביתות-נשק כאלה יצרו מעמדים ציוריים בתולדות העולם. לפעמים היו אלה שביתות-נשק לשעה קלה, לפעמים הביאו שלום לדרור.

בשנת תשמ"ח זה קרה בין ארצות-הברית וברית-המועצות.

אימפריה מרושעת וגלאסנוסט

ני האישים שניצחו על הרגעת העולם בשנת תשמ"ח היו צמד מזרז ביותר — לא פחות מאשר קורמיהם, הקיסר נפוליון והצאר אלכסנדר, שנפגשו בשנת 1807 על רפסודה בלב הנהר

אולם הדברים התפתחו אחרת. לא רק ברית-המועצות ברעה תחת הנטל, אלא גם ארצות-הברית עצמה. הגרעין במאזן הלאומי הרקיע שחקים.

בעוד ארצות-הברית מבזבזת את משאביה על ערימות של נשק, קמו לה מתחרים חדשים ויעילים: לא רק האימפריה הכלכלית היפאנית, שאימה על מעמדה-הכבדה שלה בעולם, אלא גם מדינות קטנות ומצליחות כמו טיוואן וקוריאה הדרומית.

נוספה על כך בעיותו האישית של הנשיא המזדקן, שהתקרב השנה לסיום תקופת-כהונתו. הוא היה מודע לעובדה שלא השאיר אחריו שום הישג מרשים, שיוזף לזכותו בספריה-ההיסטוריה. הקנאי הזקן והחייבני החליט כי רק בדרך של עשיית-שלום יזכה בתהילה כלשהי.

כך נפגשו שני האישים במאמץ משותף לצמצם את החימוש ולסיים סיכוסים מקומיים. הם לא נועדו יחד על רפסודה בלב נהר בגבול, אלא בעריה-הבריה של הממלכות. התמונה של רונלד רגן, כשהוא מתהלך חופשי בכיכר האדומה במוסקווה ולוחץ ידי עוברים-ושבים, היתה אחת התמונות הגדולות של תשמ"ח. ההסכם להשמדת הטילים לטווח-בינוני, על אף חשיבותו המוגבלת, היה אחד המיסמכים החשובים של השנה.

תחת המיטריה הזאת של אינטרס די-מעצמתי משותף יכלו הסיכוסים המקומיים להירגע.

מוות לכובש!

ולם האינטרס של שתי האימפריות בדוקים ובסיום הסיכוסים המקומיים הסתיר עובדה חשובה אחרת הכרוכה בסיום המלחמות המקומיות:

בכל המלחמות האלה ניצחה השאיפה הלאומית המקומית את הכובשים הזרים.

באמריקה המרכזית לא ניצחו הסנדיניסטים את הקונטראס, אלא העם של ניקאראגואה הרף פלישה של שליחי האימפריה השחצנית והשתלטנית בצפון. ההתקדמות לקראת הסדר היתה אפשרית רק מכיוון שהאמריקאים הבינו, באיחור, שאין הם יכולים לפצח את האגוז הקשה של עם קטן ונחושה-החלטה, שמאס במשעבר הזר.

באפגניסטאן קרה אותו הדבר בדיוק. לא האמריקאים ניצחו שם את הסובייטיים, אלא חיל-הכיבוש הסובייטי הגדול והמודרני הוכרע על-ידי חבורות של לוחמים מקומיים, פרימיטיביים ומסוכסכים בינם לבין עצמם, שהיו מאוחדים רק בשאיפה לוהטת אחת: לסלק את הכובש הזר וסוכניו מארמתי-המולדת. השחצנות של האימפריה השכנה מצפון לא הצליחה לפצח את האגוז האפגאני.

(המשך מעמוד 7)

כך גם בקאמפוצ'יה. הוויאטנאמים פלשו למדינה זו אחרי שמיסטר מקומי פושעני ביצע בה רצח עם מחריד. אולם בעיני בני־הארץ, נשארו הוויאטנאמים פולשים זרים, ופלישתם היוותה בעיניהם שלב חדש בנסיון ההיסטורי של השכן ממזרח להשתלט על הארץ. השינאה לכובש אחרת את הפלגים היריבים, וגם רוצחיהם מאתמול התקבלו לחבורה. מול התקוממות לאומית זו התעייפו גם הוויאטנאמים — עם שלא התעייף בעשרות שנות מלחמתו נגד הכובש היפאני, הצרפתי והאמריקאי.

הנסיון היה מאלף: הוויאטנאמים היו אריות כאשר לחמו בכובש הזר בארצם, אך כוחם לא עמד להם כאשר הפכו הם עצמם כובשים בארץ שכנה, שתושביה מרדו בהם.

באפריקה הדרומית הצטיירה תמונה דומה. מלחמת־השיחור של נאמיביה, אחרי מאה שנות כיבוש גרמני ודרום־אפריקאי, לא נחלשה. הדרום־אפריקאים פלשו לאנגולה הסמוכה, שבה מצאו לוחמי־נאמיביה מחסה. פלישה זו לא נשאה פרי. חיל־המשלוח הקובאי עזר לאנגולה להחזיק מעמד מול הדרום־אפריקאים וסוכניהם השחורים המקומיים. אך מעל לכל ניצחו בני־אנגולה עצמם, שהשיגו את עצמאותם במלחמת־שיחור ארוכה ועקובה־מרם מירי הכובש הפורטוגלי, ושלל רצו להיכנע למדינה הגוענית הלכנה הסמוכה. כאותה השעה צברה מלחמת־השיחור של השחורים בדרום־אפריקה עצמה תאוצה וכוח־מחץ.

במלחמת הסהרה התעייפה מאורקו הגדולה, אך לא שהצליחה במשך 13 שנים להתגבר על לוחמי־גירילה עקשניים שלחמו לעצמאות מדינתם המידברית.

במלחמת איראן־עיראק היתה ההתפתחות מסובכת יותר. אך גם כאן הצטיירה תמונה ברורה: ניצח מי שהגן על אדמתו, נוצח מי שפלש לאדמת הזולת. המלחמה הארוכה עברה שלבים שונים. באחדים מהם פלשו העיראקים לאיראן, באחרים פלשו האיראנים לעיראק. אף אחת מן הפלישות האלה לא נשאה פרי: האיראנים גירשו את הפולש העיראקי ודלקו אחריו אל תוככי עיראק, ואילו העיראקים קמו לגרש את האיראנים ודלקו אחריהם לתוככי איראן.

תשמיץ ראתה את השלב הסופי: הצבא העיראקי הצליח להפוך שוב את הקערה

מלחמה בקאמפוצ'יה: חיילים ויאטנאמים מובילים שבי החשוד בהשתייכות למחתרת

על פיה, לגרש את האיראנים מעיראק, ולחדור לאיראן. המישיטר הקנאי של האית' אללה רוח־אללה חומייני, איש־השנה תש"ל, התעייף לבסוף והתחנן לשביתת־נשק.

דגים וחחול־אשפתוח

לכאורה היו התוצאות של כל המלחמות האלה שונות וסותרות. באחרות מהן ניצח הצד האמריקאי, באחרות הצד הסובייטי. באחרות ניצחו מארכסיסטים, באחרות קנאים רתיים. באחרות ניצחו צבאות משוכללים, המצוידים במיטב הנשק המודרני, ובאחרות ניצחו אנשי־שבטים פרימיטיביים.

אך כילבול זה היה בבחינת טעות אופטית. למעשה היה לכל הניצחונות האלה מכנה משותף: **בכל המאבקים ניצח העם המקומי, שהגן על מולדתו, בלי כל קשר ליחסים הבין־לאומיים, למאזן־הנשק או לכוח־הצבאי.**

זהו הלך בקאמפוצ'יה ובאנגולה, בניקאראגואה ובאפגניסטאן, בעיראק ובאיראן, כפי שהיה לפני־כן בוויאטנאם: עם המגן על אדמתו מנצח כמעט תמיד, גם אם מתייצבים נגדו במערכה כוחות גדולים יותר לאיש־שעור.

לקח זה עובר כחוט־השני בתולדות־העולם. המוטיבציה של המגן על מולדתו חזקה מכל טכנולוגיה צבאית. כפי שקבע נאפוליון, גדול המצביאים: „במלחמה, הגורמים הנפשיים קובעים בשלושה־רבעים, ומאזן הכוחות הממשיים רק ברבע האחר.”

למעשה חורג הלקח הזה גם מתחום המין האנושי. זהו חוק כללי בטבע. הוא נבדק והוכח בניסויים מדעיים בלאיספור ובסבת־כלות במתרחש בשטחי.

אחד הניסויים המפורסמים כלל מלחמה בין שני דגים, ששכנו בשתי „טריטוריות” שכנות. חצץ ביניהן גבול בלתי־נראה, ששני הדגים היו מודעים לו היטב.

כאשר הדג הראשון פלש לשיטחו של הדג השני, התמלא זה ברוח־קרב ובאומץ־לב בלתי־רגילים, הדף את הפולש ודף אחריו אל תוך שיטחו של זה. ואז קרה אותו הדבר במהופך: הדג הראשון, שנסוג זה עתה בפחדנות, התמלא באומץ־לב תוקפני, הגן על מולדתו וגירש ממנה את הדג השני.

ניתן לראות תופעה זו בכל מקום ובכל עת. די להסתכל בהתכתשות של שני תולדי־אשפתוח בחצר של בית, כדי לעמוד על אותה התופעה.

בתחום האנושי מוצאת תוסעה זו את ביטוייה הקולקטיבי במאבקים של עמים על מולדתם.

בתקופה הקולוניאלית השתלטו מדינות קולוניאליות „לבנות” על שטחים נרחבים של עמים אחרים

— לא רק תודות לעליונותם הטכנולוגית והצבאית של הכובשים, אלא בעיקר בשל חוסר המודעות הלאומית של הנכבשים.

אך ברגע שהעמים האלה התעוררו ואימצו לעצמם דפוסים לאומיים, כפי שקרה בכל העולם במהלך המאה ה־20, הגיעו האימפריות הקולוניאליות לקצה־דרך. רק שרידים מהן שרדו בפניות שונות של העולם, ורק עמים מעטים נשארו מרוכזים.

מזאן דארק עד היסלר

יצחקן זה של הלאומים הקטנים — מניקאראגואה ועד אפגניסטאן, מאנגולה ועד קאמפוצ'יה — מוזר על רקע ההתפתחות האנושית.

לכאורה יש משהו מיושן, אנאכרוניסטי, בעצם מהותה של המדינה הלאומית. הלאום, במובן המקובל כיום, הוא יציר חדש־יחסית של ההיסטוריה האנושית. הוא נולד בראשית העת החדשה.

לפני כן ירע העולם מיכנים שונים של אירגון אנושי. בימי קדם היו קיימות במקומות שונים בעולם ממלכות עירוניות (שנתנו לשפה את המילה „פוליטיקה”, הגזורה מן המילה היוונית פוליס, עיר). בתקופה אחרת נחלקה האנושות על־פי עדות דתיות, שלא היו קשורות בשטח מסוים. על רקע זה קמה והתפתחה גם העדה היהודית העולמית בימי הבית השני והלאת. בימי־הביניים התארגן העולם סביב שושלות־מלכים, שעמדו בראש הפיראמידה של החברה הפיאודלית.

רק בתום ימי־הביניים השתלט בהדרגה עיקרון המדינה הלאומית — מדינה החופפת את שטח־המחיה של יחידה אתנית ו/או תרבותית ו/או דתית ו/או לשונית, הרואה את עצמה כלאום.

בעיני רוב ההיסטוריונים, תאמה ההתפתחות רעיונית של הלאומיות המודרנית הצרכים החומריים של החברה המודרנית. התפתחות הטכנולוגיה, צורכי־ההגנה וחסידה־משק חייבו את הקמתן של מדינות גדולות, ריכוזיות, שהשוק הפנימי שלהן היה די גדול כדי לשמש כשיל למשק תעשייתי מודרני, לקיים צבא יעיל ולפתח עוצמה מדינית. המדינה הלאומית האירופית התאימה לכך.

המקורטיה המודרנית, ששיתפה את ההמונים בניהול ענייני המדינה, התאימה גם היא לקיום מדינה לאומית, שהתבססה בדרך כלל (אם כי לא תמיד) על יחידה לשונית־תרבותית בעלת זהות עצמאית ונפרדת. ז'אן ד'ארק היתה לסמל המדינה הלאומית הקלאסית.

במשך כמה מאות בשנים התאים המיכנה הזה להתפתחות האנושית. גם לפי התיאוריה המאר־כסיסטית, היתה המדינה הלאומית „הבורגנית” הזאת שלב מתקדם יותר בהתפתחות האנושית, אחרי המדינה הפיאודלית.

בחסות המדינה הלאומית התחוללה המהפכה התעשייתית, התקרמה הטכנולוגיה בכל התחור־מים והובאה לכל רחבי העולם, נוצרה מערכת עולמית של יחס־יחסים.

אולם היתה למדינה הלאומית תבונה אחת, שהפכה יותר ויותר לרועץ: היא הביאה לשרשרת בלתי־פוסקת של מלחמות לאומיות, כשכל יחידה לא־מית מנסה להשתלט על שטחים נוספים על חשבון שכנותיה.

מלחמות אלה הגיעו לבסוף לטבח הנורא של מלחמת־העולם הראשונה, ולוועות מלחמת־העולם השניה. במלחמה זו הביא הנאציזם, גידול ממאיר בגוף הלאומיות המודרנית, לגדול הפשעים — השואה.

האימפריות המרחביות

בתום מלחמת־העולם השניה, באמצע המאה ה־20, היה נרמה כי עבר ללא־שוב זמנה של המדינה הלאומית. לא זו בלבד שה־פאשיזם והנאציזם, שהשתמשו בסמלים לאומיים, הבאישו את ריחה של התפיסה הלאומית, אלא שגם ההתפתחות הטכנולוגיה הצבאית, הכלכלה והתיקשורת הפכו את המדינה הלאומית הקלא־סית למיסגרת קטנה מדי.

קמו מעצמות מרחביות גדולות, שחרגו בהרבה מן התחום של מדינה לאומית מקובלת. הן הקימו מערכות צבאיות אדירות, ששום מדינה לאומית לא יכלה עוד להתחרות בהן. הטכנולוגיה התע־סית פרצה את גבולות השוק הלאומי. סיסמות כמו „עולם אחד”, „הכפר העולמי” שלטו בכיפה.

שתי מעצמות־העל, שייצאו ממלחמת־העולם השניה כמנצחות על חורבות אירופה, ניסו להתמודד, כל אחת בדרכה, עם המציאות החדשה הזאת.

האימפריה המזרחית, ברית־המועצות, היא מדינה על־לאומית, המאחדת תחת דגל אידיאולוגי לאומים רבים, כשלכל אחד מיסגרת מדינית נפרדת, החופפת יחידה לאומית. במרכז הפרדירה הזאת עומדת המיסגרת הלאומית הרוסית, ובה כמחצית האוכלוסיה של האימפריה כולה. באימפריה יש אוטונומיה תרבותית ומנהלית לכל לאום, אך השליטון הממשי נתון ביד המנגנון הריכוזי.

האימפריה המערבית, ארצות־הברית, מבוססת על עיקרון אחר. היא קלטה מהגרים בני לאומים רבים, והעבירה אותם ב„כור־ההיתוך” של אומה חדשה. באומה ה„אמריקאית” הזאת הושם כל הדגש על המאחד — הדגל, האזרחות, הלשון וההיסטוריה הקצרה של האומה האמריקאית. נוצרה נאמנות אמריקאית וגאווה לאומית אמריקאית, תוך השארת חופש רב למיסגרות „אתניות” נוסטלגיות־תרבותיות.

נסיון שלישי נעשה באירופה, וצבר באחרונה תאוצה מפתיעה. ביבשת ה„ישנה”, מולדת המדינה הלאומית, הולכת ונוצרת במהירות מעצמת־על חדשה, כשכל אחת מן המדינות שומרת על זהותה ומיסגרתה, אך מעליהן נוצרת מדינת־על כלכלית. הגבולות בין המדינות לא נמחקו, אך הם מאבדים במהירות את משמעותם המעשית. המחיצות המפריעות לתנועה החופשית של בני־אדם וסחורות בין ארצות היבשת הולכות ומתבטלות.

ניתן היה לצפות שכל ההתפתחויות האלה יהיו שלבי־מעבר טיבעיים מן המדינה הלאומית אל המדינה המרחבית העל־לאומית, ומשם, בבוא העת, בהתפתחות טיבעית, אל המדינה הכל־עולמית.

אולם במהלך תשמ"ח קרה משהו, שהעמיד סימן־שאלה גדול מול תיאוריה זו.

מחוז שכוח־אל

ה קרה במחוז שכוח־אל ברפובליקה האזרבייג'אנית, אחת מ־15 הרפובליקות שממן מורכבת ברית־המועצות. אזרבייג'אן הסובייטית, שבירתה באקו, מכילה כשישה מיליון תושבים, רובם מוסלמים, המהווים יחידה לאומית בעלת זהות ברורה. חלק מן היחידה הלאומית הזאת שוכן בחבל הסמוך, מעבר לגבול האיראני.

ברפובליקה הזאת שוכן ככל שמעטים ידעו את שמו לפני שנה — נגורנ־קארבאח. בכיכרת־ארץ

איראן: נער מאנשי המישמרות המהפכניים יוצא לחזית

של מדינת ישראל — תוצאת החלטתם של חלק מיהודי העולם, שהיו עד אז עדה תרבותית-דתית. הציונים החליטו להיות לאום חילוני מודרני ולהצטרף למישפחת הלאומים. הם לקחו את גורלם בידיהם והקימו מדינה חדשה, חרף מיכשולים אדירים. כך קמה מדינת ישראל, שהגנה בתשמי"ח את יוסי'הולדתה ה-40. אך דווקא המדינה הזאת השנה כמעט היחידה בעולם כולו שניסתה לעשות את אשר אינו ניתן להיעשות: לשבור את התנועה הלאומית של עם אחר. היא קיבלה על עצמה משימה שבה נכשלו שתי האימפריות האדירות — ברית המועצות כאפגניסטאן וארצות-הברית בוויאטנאם ובניקארגואה. הניסיון הזה של מדינת ישראל לרכא את ההתקוממות הלאומית של העם השכן הוא שהטביע את חותמו על עולמו של הישראלי בתשנ"ח. הוא שנתן לתשמי"ח את איש-השנה שלו.

הכנות ארמנים בתל-אביב לזכר רצח-העם: גם במוסקבה

זו יש אוכלוסיה ארמנית, פלג של עם שגם לו יש רפובליקה משלו בברית-המועצות. הרפובליקה הארמנית הסובייטית מכילה כשלושה מיליון תושבים, ובירתה ירוואן. **אולי אין זה מיקרה שדווקא הארמנים הציתו את הניצוץ, שגרם השנה לתבערה.** זהו עם עתיק וגא, בעל שפה משלו, כתיב משלו וכנסיה נוצרית משלו. יש לו היסטוריה של שלושת אלפים שנים ויותר, המקבילה במידה רבה לזו של היהודים. הוא ידע מרירות ותקופות של עצמאות בימי יוון, רומא ופרס, ותקופות של רדיפות ורצח-עם בעת החדשה. כשלהי מלחמת-העולם הראשונה זכתה ארמניה להלכה בעצמאות, אך חיש מהר חולקה שוב בין רוסיה ותורכיה. לפי השיטה הסובייטית, זכתה הרפובליקה הארמנית במידה רבה של אוטונומיה פנימית, בהנהגת המפלגה הקומוניסטית המקומית, אך חבל-המריבה נגורנוקארבאח צורף לרפובליקה האזרבייג'אנית הסמוכה. הגבול בין שתי הרפובליקות הסובייטיות האלה — אזרבייג'אן וארמניה — הוא התפר בין העולם המוסלמי והעולם הנוצרי, בין שתי תרבויות ושני לאומים שונים לחלוטין.

היה נדמה שתוך הכליל התרבותי של ברית-המועצות והריקטטורה האחדה של המפלגה הקומוניסטית ייעלמו ההבדלים הלאומיים. במשך עשרות בשנים זה אכן היה כך — או שזה היה נראה כך.

אולם ריח הגלאסנוסט', התרופפות הדיקטטורה הקומוניסטית וחדירת הרוחות החדשות לברית המועצות גרמו לארמנים להרים ראש. את הניצוץ סיפק פוגרום שערכו המוסלמים בנוצרים בחבל-המריבה. לפתע התחוללה כארמניה הסובייטית התקוממות — ההתקוממות הלאומית הראשונה בברית-המועצות מזה שלושה דורות.

היה די בניצוץ זה, כדי להדליק תבערות דומות בפניות אחרות של האימפריה הקומוניסטית. בליטא ובלטווייה צצו מחדש דגלים לאומיים כמעט-נשכחים. באוקראינה הגדולה הרימה הלאומיות ראש. גם ברוסיה עצמה הופיעה, תחת חסות הגלאסנוסט', אגודה לאומית-רוסית בשם פאמיאט ("זיכרון"). ובפיה המסר הלאומי הרוסי הקלאסי, בעל הגוון האנטי-רשמי המובהק. בכל רחבי ארץ-הסובייטים צצו לפתע, בעיות לאומיות. באותה השעה נסוג הצבא הסובייטי מפני המרידה הלאומית באפגניסטאן הסמוכה. הניצחונות של מלחמות-השיחרור הלאומיות באיווריס אחרים בעולם הצביעו על אותו הכיוון.

עוד קודם לכן הרימו עממים שונים את ראשיהם ותבעו עצמאות או אוטונומיה. הבאסקים תבעו עצמאות מספרד, הברטונים והקורסיקאים תבעו לפחות אוטונומיה מצרפת, וכך הקאטאלאנים בספרד, בני סרדיניה ואלטרדיגו (טירוול הדרומית) באיטליה, הסקוטים והוולשים בבריטניה. הכל נזכרו לפתע בהיסטוריה לאומית נפרדת, שקדמה לכיבושם ולסיפוחם למדינות הלאומיות הגדולות. **לכאורה היתה תנועה זו מנוגדת לגמרי לרוח הזמן. בעוד שהעולם צעד לקראת יציאת יחידות מדיניות-כלכליות יותר ויותר גדולות, באו עממים אלה ותבעו הכרה בזכותם הנפרדת בחבלים קטנים, ללא יכולת של קיום עצמאי.** היו שסברו כי שני התהליכים הסותרים משלימים דווקא זה את זה. כאשר קמה המדינה הצרפתית הריכוזית, שבלעה גם את חבל-הברטונים, היא היוותה את המיסגרת המתקמת הסבירה לביצוע האפשרויות הכלכליות, המדיניות והצבאיות של הזמן. אולם כאשר צרפת עצמה שוב אינה מסוגלת לכך, והתפקידים האלה עוברים ליחידות על-לאומיות כמו נאט"ו והשוק-האירופי-המשותף, מדוע יוותרו עממים קטנים, בעלי ייחור אתני, תרבותי, לשוני, או דתי, על זכותם הנפרדת?

דבר אחד היה ברור בתום תשמי"ח, מעל לכל ספק: שום כוח בעולם לא הצליח להתגבר על השאיפה הלאומית. לא התורה הבינלאומית של הקומוניזם, לא הטכנולוגיה החובקת-עולם של הקפיטליזם, לא הקנאות הדתית של השיעה המוסלמית — שום כוח לא הצליח להתגבר על התופעה האנושית הזאת. ובצד ההתקוממות הלאומית של העמים הקטנים, קם ענק לאומי חדש. מול הענקים המרחביים, העל-לאומיים — ברית-המועצות, השוק האירופי המשותף, ארצות-הברית — קם הענק הכלכלי היפאני, המהווה אנטי-יתיה לכל השלושה. כי יפאן היא מדינה לאומית קלאסית, המבוססת על רפוסים לאומיים מובהקים וייחודיים. השנה עורר ראש-משלה יפאני שעורריה, כאשר "הסביר" את הצלחת יפאן ואת ירידת ארצות-הברית בכך שהמדינה האמריקאית מבוססת על עירוב הגזעים, בעוד שיפאן שומרת על אחידות הגזע.

לפני דור זה היה מעורר גיחוך. בתשמי"ח עוררו הדברים למחשבה.

● יחידה בעולם

ה מעניק לתחושה הלאומית עוצמה כה רבה? מי שרוצה, יכול לחפש גם לתופעה זו שורשים בטבע. בעלי-חיים רבים ביבשה, בים ובאוויר חיים בשבטים ובלהקות, והשתייכותם זאת היא השולטת בחייהם. אצל בעלי-חיים רבים, קום השבט קשור בהגנה על טריטוריה — צורך קיומי בסיסי.

גם מי שאינו מאמין בהמורשה הביולוגית מצורות-חיים קודמות קובעת את דפוסי-הקיום האנושיים, יודע כי הרגשת השתייכות היא צורך נפשי עמוק בבני המין האנושי. ההפרדה בין "אנחנו" ו"הם", הרבקות במיסגרת קולקטיבית תרבותית-מסורתית, הנכונות של הפרט לחרף את נפשו למען "אנחנו" זה — כל אלה הן תופעות אנושיות שקבעו את ההיסטוריה האנושית מאז שחר התהוותה, הרבה זמן לפני שהתגבשו הרפוסים של הלאום המודרני.

אין הוכחה טובה יותר לעוצמתה של תופעה זו במאה ה-20 מאשר עצם קיומה

ויקארגואה: חיילים יוצאים להתקפה על הקוונטראס

הא'ינת'פאדה

שפות, ובראשן השפה העברית, מילה ערבית: אינתיפאדה.*
אינתיפאדה פירושה ניעור. זוהי פעולתו של אדם, המנער את האבק מבגדיו. מיליון ורבע פלסטינים ברצועת עזה ובגדה המערבית החלו, באותו יום, מנערים את הכיבוש מעל עצמם. מהרגע שפרצה, השתלטה האינתיפאדה על כל תחומי החיים של ישראל.

גילשון מעל לגבול

שום מוסד של ביון בישראל לא ציפה להתקוממות. איש ממנהיגי המדינה לא ניבא את כוואה. הפתאומית של ההתפרצות ועוצמתה היכו את כולם בתדהמה — את ישראל, את העולם, ואולי אף את המתקוממים עצמם. לאחר מכן, במשך תישעה חודשים ארוכים, נדהמו הכל גם מאורכה. אנשי-מודיעין, פרשנים, מלומדים ועסקנים ניסו במשך השנה לפענח את התעלומה: מדוע זה קרה? דווקא כאשר זה קרה? מדוע ב-9 בדצמבר 1987? מדוע לא שנתיים לפניכן, מדוע לא שנה אחריכן? ניתן היה לבודד כמה מאורעות, שהכשירו את הקרקע להתקוממות. באחד מלילות חודש נובמבר ביצע צעיר פלסטיני, חבר באירגונו של אחמד ג'בריל, מיבצע מיוחד-במינו. בעזרת גילשון עבר את הגבול באוויר, נחת בקירבת מחנה של נח"ל. רוני אלמוג, הש"ג שניצב בשער, ברת. הפלסטיני הצעיר כנס פנימה, הרג חמישה חיילים עד שנורה ונהרג בעצמו.

השיג של לילה-גילשונים הפך בישראל לסמל של עריקה. הגולש הפך בעיני הפלסטינים לסמל של גבורה עילאית. הוא נטע בהם גאוה חדשה, ביטחון בעצמם ובעצמם.

כמעט באותו הזמן התכנסו בעמאן ראשי העולם הערבי, מלכיו ונשיאיו. המלך חוסיין זרח מאושר. במשך כמה ימים היה בשיא ההצלחה. הוא היה המארח, הבורר, המתווך בין ארצות-ערב. ואילו יאסר ערפאת, נציג העם הפלסטיני, ישב במקומו, שפוף ונשכח. הורקורים המתקדר על שני האישים שמשני צידיו: צדאם חוסיין העיראקי ותאפט' אל-אסד הסורי.

הפיסגה כולה היתה מוקדשת למילחמת עיראק-איראן ולמאבק המקביל בין בגדאד ודמשק. הבעייה הפלסטינית" נדחקה לפניה. הנוכחים שלמו לה בקושי מסשפתיים. כדי ליהנות עד הסוף, השפיל חוסיין את ערפאת לעיני כל. הוא לא קיבל את פניו כיאות, דיבר בליגלוג על אש"ף, השמיט מנוסח תירגום ההחלטות את הקטע המתייחס אליו.

מהלך הוועידה שורר בטליוויה הירדנית בשידור חי. מאות אלפי פלסטינים כגדה וברצועה היו עדים להשפלת מנהיגם וריגולם, להעלמת בעייתם הבעוורת.

למחרת היום ידע כל איש בשטחים הכבושים: העולם הערבי שכח אותנו. המנהיגים הערביים בגדו בנו. אין לנו עוד לסמוך עליהם. לא מהם תבוא הישועה.

כמה ימים לאחר מכן נערכה ועידת-הפיסגה של רונלד רגן ומיכאל גורבאצ'וב. במשך שנים ציפו הפלסטינים לרגע זה. גם ערפאת עצמו אמר למשלחת ישראלית, בסוף 1984: „האמריקאים לא יתנו כלום לנו, ולא יתנו כלום לחוסיין. אם יתנו, יתנו לסובייטים“.

הפלסטינים האמינו כי מפגישה כזאת תבוא הישועה. גדולי העולם יועדו, ידונו בבעיות, ימצאו פיתרונות. גם הבעייה הפלסטינית תיפתר.

אך הפגישה התקיימה, והבעייה הפלסטינית כלל לא עלתה על הפרק. רגן התנגד לכך. ואילו לגורבאצ'וב היו בעיות חשובות יותר: הורדת נטל החימוש מכתפי העם הסובייטי.

הפלסטינים למדו: גם משם לא תבוא הישועה. צריכים להתייאש מן המעצמות.

ואילו בישראל שרר קיפאון מוחלט. הפלסטינים, שעקבו אחרי התרחשויות הפוליטיקה הישראלית, ידעו כי יש קונסנזוס בין המערך והליכוד: לא נסיגה לגבולות 1967, לא מדינה פלסטינית, לא משאומתן עם אש"ף, לא ויתור על מזרח ירושלים.

עם שלם, כמו אדם יחיד, יכול להתעורר באחד הבקרים ולהיווכח כי גמלה בו החלטה, שקיננה בו במשך זמן רב. בראשית דצמבר 1987 קם העם הפלסטיני וגילה שגמלה בליבו החלטה: מאחר ששום גורם זר לא יושיע אותו — לא הערבים, לא הישראלים, לא האמריקאים, לא הסובייטים, והעם הפלסטיני נותר לבדו — הוא חייב לקחת את גורלו בידיו.

פעם זה קרה לעם היהודי. עכשיו זה קרה לפלסטינים.

דוקיום: סוס ורוכב

הפתעה בישראל היתה גמורה, מפני שהיה נרמזה כי הפלסטינים בשטחים הכבושים התרגלו למצב, אשר הישראלים קראו לו „דוקיום“ — שהיה כדוקיום בין סוס ורוכב.

במשך 21 שנים היה נרמזה כאילו אכן התרגלו התושבים לכיבוש. הם ברחו מן האחריות לגורלם. הם הטילו את האחריות על גורמים חיצוניים — המלך חוסיין, הממשלות הערביות, אש"ף, המעצמות.

„אנחנו חיים תחת כיבוש“, היו אומרים, במשיי כתיבתפיים, „מה אנחנו יכולים לעשות?“ בעלי ההבנה רה הלאומית הוסיפו: „אחינו בחו"ל חופשיים לנהל את המאבק, אשיף מייצג אותנו.“

ואכן, במשך 21 השנים התנהל המאבק בחו"ל. תחילה ניסו

גם אז, בערוב יום ה-8 בדצמבר, לא ניחש עדיין איש שתאונה שיוגרתית זו תדליק תבערה אדירה.

תקריט בג'באליה

למחרת היום, ה-9 בדצמבר, סערו הרוחות במחנה-הפליטים ג'באליה, ליד עזה.

„מחנה-פליטים“ זה אינו מחנה כלל, אלא שכונת-מצוקה צפופה ודחוסה של 50 אלף נפש, חשוכי תיקווה וחסרי-כל, פליטי מילחמת תש"ח.

במרכזו של „המחנה“ הקימה סוכנות-הסעד של האו"ם כמה בתי-ספר לבנים ולבנות. בבתי-ספר אלה התארגנה הפגנה של תלמידים. קורבנות התאונה מאתמול היו תושבי ג'באליה. יתכן שהיו להם בנים ובנות או אחים ואחיות בבתי-הספר האלה. התלמידים החליטו שצריכים לעשות משהו.

צה"ל נקט מייד באמצעים. חיילים שוגרו למקום והקיפו את בתי-הספר. פצצות של גזא מדמיע הומטרו לתוכם.

בכל רחבי „המחנה“ פשטה השמועה כאש-קוצים: החיילים הורגים את הילדים.

נשים מבוהלות מיהרו מן הבתים לעבר המרכז, כדי להציל את ילדיהן. התנועה הפכה חישמהר לנהירה המונית של נשים וגברים, שהקיפו את החיילים בחיטטריה גוברת.

כך נוצר מצור בתוך מצור: התלמידים בתווך, סביבם החיילים, סביבם האוכלוסיה הנסערת.

מישהו מן החיילים פתח באש. אולי היה זה המפקד, אולי טוראי נפחד. שניים נהרגו, עשרות נפצעו.

יריות אלה הידהדו מסביב לכדור-הארץ. הן עשו היסטוריה. כמו ככל מהפכה, הביא צירוף מיקרי של מאורעות להתפוצצות היסטורית.

כי באותו רגע של ה-9 בדצמבר 1987 החלה ההתקוממות הגדולה, שהוסיפה למלוך על עשרות

היום השלישי, י"ז בכיסלו תשמ"ח, ה-8 בדצמבר 1987, התחיל כיום רגיל מאוד. איש לא ציפה כי דווקא ביום זה יחול מיפנה היסטורי.

יום לפני כן עסקה המדינה בענייני הקונגרס הציוני. עסקן אפור בשם שימחה ריניץ נבחר עלידי מילגת-העבודה כיו"ר ההנהלה. פרשנים טיפלו במיפגש רגן-גורבאצ'וב בווישינגטון, שבו עמד להתחם הסכם לצימצום הטילים הגרעיניים לטווח בינוני.

בית-המישפט עסק במעצרו של מתנחל מחבל-קטיף, שררף אחרי נערה ערבית בת 17 אל תוך חצר של בית-ספר והרג אותה בירייה. המישטרה העלתה את ההשערה שהיה זה מיקרה של הגנה עצמית. השופט פסל אפשרות זו.

בעזה נהרג סוחר יהודי, שהביא לשם סחורה. צעיר ערבי נעץ סכין בצווארו.

כל זה היה שיגרת. בכביש הראשי מאשקלון לעזה יצא נהג אורחי של סמיטריילר בשורות צה"ל לדרכו. גם הוא לא חלם שהוא יעשה היסטוריה.

לא הרחק מן העיר עזה גרם הנהג לתאונת-דרכים. הוא פגע בשתי מכוניות. ארבעה ערבים נהרגו. איש מהר פשטה ברצועת-עזה השמועה: יהודי הרג את הערבים במתכוון.

שמועה כזאת לא היתה חריגה. בכל תאונה, שבה היו מעורבים יהודים וערבים, האמינו הקורבנות שהאשם פעל מתוך מניעים לאומיים. כך קרה שנה לפני כן, כאשר נהג ערבי של מונית דרס בשכם חיילים שהיו כסוור. איש לא ידע לעולם אם הנהג פעל מתוך שגגה או מתוך כוונה, כי מפקד הסוור הטיל עליו עונש-מוות לאלתר, וביצע את פסק-הדין בו במקום. הוא ירה בו. בסוף תשמ"ח מת אחד החיילים שנפגעו בתאונה זו, אחרי ששכב שנה וחצי בלא-הכרה.

הערבים האמינו כי נהג הסמיטריילר הרג בכוונה, כדי לנקום את ניקמת הסוחר היהודי שנהרג בעזה לפני כן. אחרי פרשת המתנחל שהרג את התלמידה, זה נראה כמעט מובן-מאליו.

צעירים פלסטיניים בקלקיליה: התבערה שהתחילה בעזה פשטה מיד אל הגדה

* הכתיב הוכן הוא אנתפאדה

מחנה אלימזני בעזה בחודש הראשון של ההתקוממות: האבנים גרמו למהפכה נפשית, שאיפשרה את השלב הבא

הוא מפתח תחושה של גזע עליון ועבדאונים אצל הכובש. הכובש מתייחס בהכרח אל העם הנכבש כאל עם נחות, עלוב, בלתי-מוכשר להתעוררות מדינית.

אמנם, היו בשנים האחרונות סימנים לאימנעו של התנגדות. היו מעשיריאליות של יחידים בלתי-מאורגנים ושל תאיימחחרת. אך כל התאים התגלו וחוסלו. ההתייחסות אל המעשים היתה כאל כרוניקה פלילית. היו שביתות, הפגנות, תקריות של יידוי-אבנים. שילטון-הכיבוש התגבר על כל אלה. הוא לא בחל באמצעים. אחרי שהתגלה כי חוקרי-השב"כ השתמשו בדרך-קבע בשיטות של עינויים, תוך מתן עדות-שקר בבית-הדין, קבעה בראשית תשמ"ח ועדה ממלכתית בראשות השופט-בדימוס משה לנדוי, כי מותר לחוקרים להפעיל "לחץ פיסי מתון" — משמע, עינויים מוגבלים.

בעין ישראלית, הכל נראה בראשית תשמ"ח תקין ושפיר. הכיבוש נראה כמצב של קבע, הכולל לשמש לנצח.

מעצמה. כך המהפכה הצרפתית הגדולה. כך מהפכת פברואר ברוסיה.

בדיעבד נראה תמיד כי הפתאומיות היתה בבחינת טעות אופטיית. שום דבר אינו קורה באופן פתאומי. זה רק נראה כך.

ניתן להשוות את התהליך המהפכני לנהל, הנחשם על-ידי סכר. לאט-לאט, בורם שקט ואיטי, מתחילים המים להצטבר מאחורי הסכר. אם לא נמצא למים מוצא, הם עולים ומצטברים עד שהם מגיעים לכמות שאין הסכר יכול עוד לעמוד בפניה. ואז, לפתע פתאום, נרעש אדיר, נפרץ הסכר, והמים פורצים בנחשול אדיר, מציפים שטחים, הורסים והורגים.

מי שמודרד את עליית פני המים יכול לצפות מראש את הפריצה.

מדוע זה לא נעשה בארץ? גרם לכך רגש של בוז תהומי, שהתפתח בישראל במשך השנים כלפי הערבים בשטחים הכבושים.

זהו הקללה של כל כיבוש. כדי להצדיק את עצמו,

אירגוני אש"ף להביא להכרעה באמצעות פעולות אלימות ברחבי העולם ובתוך הארץ. המאבק האלים (טרור) בלשון ישראל) אומנם הביא את הבעייה הפלסטינית לתודעת העולם, אך מבחינה צבאית לא היווה אלא מיסרד לישראל. מאז פרשת-מינכן, הזיק הטרור לעניין הפלסטיני והשחיר את פני אש"ף.

אחר-כך צבר המאמץ המדיני הפלסטיני תאוצה. אש"ף פיתח פעולה דיפלומטית ענפה, וזה בוועידת-הפיסגה הערבית בריבאט להכרה כלל-ערבית ככ-נציג החוקי הבלעדי של העם הפלסטיני. הוא זכה בהכרה רומה מצד האו"ם, ויאטר ערפאת נאם את נאומו המפורסם בעצרת הכללית. עשרות רבות של מדינות העניקו לאש"ף הכרה דיפלומטית, מלאה או חלקית.

אולם אחרי כל ההישגים האלה, לא התערער הכיבוש הישראלי במאומה. להיפך.

בהדרגה, כמעט באירצון, השתכנעו הפלסטינים בשטחים הכבושים כי המאבק המכריע בכיבוש מוכרח להתנהל בתוך השטחים עצמם.

כאיתה התקופה התחלפו הדורות בתוך השטחים. שיבת המנהיגים שהיתה בשטחים בראשית הכיבוש עברה מן העולם. אישים כמו אחמד מוחמד אל-ג'עברי בחברון, אנוור אל-נוסיבה בירושלים, כנעאן וח'יכמת אל-מצרי בשכם, שניסו לשאת ולתת עם הישראלים, נעלמו, יחד עם "הכיבוש הנאור".

בבחירות של 1976 — הבחירות הראשונות והאחרונות תחת הכיבוש — הגיעו לעמדות-המפתח מנהיגים מסוג חדש, צעירים יחסית, נאמנים לאש"ף. בסאם שכעה בשכם, כרים ח'לף ברמאללה, פאהר קוטומה בחברון, מוחמד מילחם כחלחול סימלו מציאות חדשה. קמה הנהגה פלסטינית אותנטית, שדחפה להסדר עם ישראל, תוך כדי ניהול התנגדות מתונה לכיבוש.

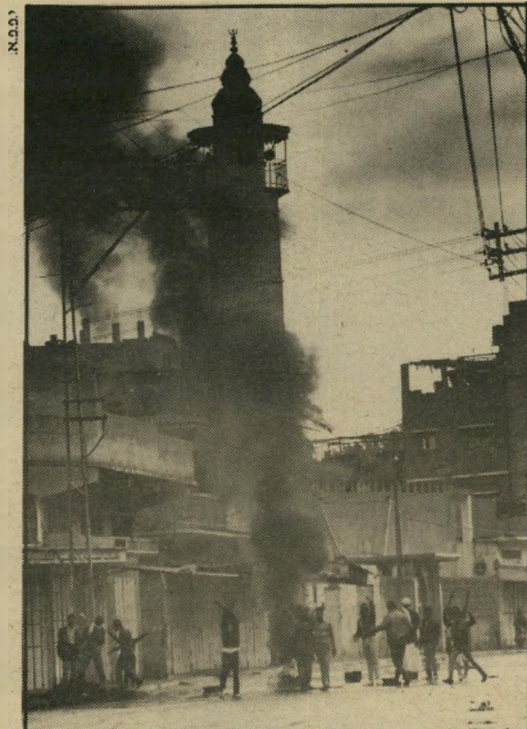
מנהיגות זו — "ועדת ההכוונה הלאומית" — נדרסה על-ידי הסנק של הכיבוש. אחרים מן המנהיגים גורשו על-ידי שר הביטחון עזר וייצמן. אחרים נפלו קורבן לנסיונות-התנקשות בחייהם, שנערכו על-ידי המחתרת היהודית, בחסות השילטונות. אחרים טורטרו והושקו.

את מקומם תפסו בשנים האחרונות קבוצה של אישים שהודתה לגמרי עם אש"ף, ושהיו מסוגלים להסביר ולהפיץ ריעות. אנשים כמו חנא סניורה, נרי נסייבה ומונארק עוור בירושלים, מוצטפה נטשה בחברון, פאיו אברחמה בעזה, היו דיפלומטים ואנשי-הסכר, והם מצאו גם את הדרך אל לב הציבור הישראלי שוחר-השלום. אולם הם לא היו מנהיגים.

נוצר חלל ריק. המצב הפלסטיני זעק לאסטרטגיה חדשה, שתקבע את שדה-הקרב בתוך השטחים הכבושים. הוא גם זעק להנהגה חדשה בשטחים עצמם.

מים שקטים חודרים עמוק

מדוע דווקא בסוף 1987? מדוע זה פרץ בפתאומיות כזאת? זהו רובה של מהפכה אמיתית. לרוב אין המהפכות מתוכננות מראש. הן נולדות באופן ספונטאני, ברגע מיקרי, בעיקבות ציווי-מיקרים ריגעי. האסטרטגיה נולדת כאילו

רחוב בעזה: צמיגים בוערים, מיסגד

שיבעת מחסולי גיהנום

הטבות הכרוכות בכיבוש לישראל היו ברורות. הכיבוש פתח לפני ישראל שוק לכוד של מיליון וחצי נפש, שלא יכלו אלא לקנות סחורות ישראליות. באותה השעה מנע הכיבוש פתיחת מפעלים מכל סוג שהוא בשטחים הכבושים, אם יכלו להתחרות במפעלים ישראלים. לא ניתן היתר להקמת מיפעלים בחברון, שעלול היה להתחרות במונופול הישראלי. לפרי הפלסטיני לא ניתן לצאת אל השוקים האירופיים, שם שלט הפרי הישראלי.

המוני פועלים מהשטחים הכבושים נהרו לאתרי-הבנייה, לרחובות, לבתי-החרושת ולשרות הישראליים. למעשה היתה זאת עבודת-עבדים. לא היו לעובדים אלה שום זכויות סוציאליות ואנושיות. לא היתה להם ברירה אלא לעבוד בישראל, אך בישראל היו מופקדים בלא הגנה של שום אגודה מיקצועית, בלי זכויות יסודיות כמו חופשה, חופשת-מחלה, פיצויי-פיטורים. ניתן היה לפטרם מרגע לרגע.

הפועלים האלה נאלצו לנסוע לישראל בשעות הקטנות של הבוקר, ולחזור בערב לשמורותיהם בגדה וברצועה. אסור היה להם לשהות בלילה בישראל שבתחום הקו הירוק. רבים עשו זאת, בניגוד לחוק, בחסות מעבידיהם היהודיים, ביניהם מוסדות ממשלתיים ועירוניים. הם היו רחוקים ממישפחותיהם. הם ידעו שבכל רגע יכלו השוטרים להלום על דלת "דירתם", להכותם, להתעלל בהם, לטרטרם, לסחבם לתחנת-המישטרה, לכלאם בתא בלא שינה, כדי שהמעבידים ישחררו אותם בבוקר ויביאו אותם ישר לעבודת יום נוסף. רבים גרים במחסנים, בכוכים, בשדות. מי שבא לעבודה מן הבית נאלץ לעבור מדי יום שיבעת מחסומי גיהנום, תוך בדיקות וטירטורים. ההשפלה היתה שיגרתית וטוטאלית.

ניצול כפול זה של כוח-העבודה וכוח-הקנייה הוסיף לתוצר הלאומי הישראלי תוספת משמעותית, בעוד שלמעשה לא הוסקע כמעט דבר בשטחים הכבושים עצמם. גם המס שנוכה מן הפועלים

(המשך מעמוד 11)

האלה בישראל, במקביל לניכויים הסוציאליים המוטלים על עובדים ישראלים, לא שימש לשום מטרה חיובית — לא לטובת הפועלים עצמם, לא לטובת השטחים. הוא נבלע בחבית בלא תחתית של האוצר הישראלי.

מצב זה נראה יציב. הוא היה כולו בנוי על כוח גם, וכוח גם היה מצוי בשפע.

שום גורם ערבי או בינלאומי לא נראה כמאיים עליו. ועידת הפיסגה בעמאן ופגישת רג'גורבאצ'וב המחישו זאת היטב.

היה נדמה כי הגננים היהודי המציא פאטנט שאין לו תקדים: מימשל צבאי ניצח, הפוטר את הכובש מכל הבעיות הכרוכות בסיפוח השטחים או בכניסונם כמושבה.

ואז, בדיוק כאשר היה נדמה שהושג המצב האידיאלי, פרצה ההתקוממות.

● הגשק נשאר בסליק

אין ספק שההתקוממות פרצה באופן ספונטאני. איש לא תכנן אותה. איש לא היה מסוגל לתכנן אותה. גם שיטות ההתקוממות היו ספונטאניות. הן נולדו, איכשהו,

מתוך החוכמה העממית של העם הכבוש. בדיעבד אושרו עליידי מנהיגים, אך המעשים עצמם באו מאליהם.

החלטה עממית כזאת הולידה את ההחלטה, שהיתה אולי המרשימה ביותר של ההתקוממות כולה, ושהעידה על עוצמתה יותר מכל מעשה: אי-השימוש בנשק חם.

יש בשטחים הכבושים סליקים של נשק, שנצברו במשך השנים. גם אין צורך בנשק רב כדי לפתוח באש על סיור חיילים בסימטות הצרות של שכונת-פליטים. אולם הדבר לא נעשה, אף לא פעם אחת.

מי שמתייצב בחזה חשוף מול חיילים ומיירה בהם בקבוק, בירדעו שההוראה היא לירות בכל מי שמחזיק בידו בקבוק ריק, זקוק ליותר אומץ-לב מאשר מי שיורה באקדח מאחורי פינה. הירי ממארב הוא שיטת-הלחמה של רוב תנועות ההתנגדות. הפלסטינים ויתרו על זה.

הדבר יכול להפתיע. מיספר ההרוגים הפלסטיניים עבר את ה-1,000, ואחר כך את ה-2,000. הוא התחיל להתקרב ל-3,000. לכל אחד מן ההרוגים יש קרובים — הורים, בנים, אחים, רודנים, חמולה. רבים מאלה חונכו במסורת של גאולת-דם. אך אף אחד מאלפי הקרובים האלה של ה"שהרא" (מארטריום) לא ביקש נקמה פרטית, ולא ירה בחייל.

גם בשאר אמצעי-הלחמה — אבנים, בקבוקי-בערה, סכינים

— לא נהרגו במהלך ההתקוממות אף עשרה ישראלים, חיילים ואזרחים.

גם קו זה אושר בדיעבד עליידי המוסדות הלאומיים. אולם לא המוסדות יכלו להבטיח את המישימת העילאית של ציבור שלם

צילון צריר, העולם הזה

בית הרוס בכפר-ביתא: מבעד לקיר

של כמעט מיליון וחצי נפש, שעמד בפיתוי זה יום אחרי יום. לכך היתה הרושה החלטה פנימית.

אולי יותר מכל סימפטום אחר — יותר מרעבות הרגלים הלאומיים שניתלו על חוטי החשמל, יותר מההפגנות ומהשבירות, מעידה תופעה זו על חוזק האינתיפאדה וליכולתה.

● האכוס של קבאטיה

לא פחות מרשימה היתה הנכונות הפלסטינית לסכול, מבלי להישבר.

מאות נהרגו. אלפים נפצעו — איש אינו יודע כמה, כי רוב הפצועים לא הגיעו כלל לבתי-החולים, ביודעם ששם ייאסרו, ואולי ייפצעו שנית. יותר מ-10 אלפים נעצרו, והוחזקו בתנאים שהוגדרו גם עליידי אישים ישראלים ככלת-יאנושיים. בתיהם של מישפחות רבות פוצצו. אחרים גורשו.

מאחורי המיספרים האלה מתחבא סבל הרבה יותר רחב וכללי. מאות אלפי מישפחות הלכו מרי לילה לישון, כשהן מקשיבות לכל צעד של עובר-אורח בחוץ, מתוך חשש שבאמצע הלילה תפרוץ לביתם כיתת-חיילים, תעורר את בני הבית במהלומות ובכעיסות, תיקח איתה נער או איש, ששמו הופיע ברשימות השב"כ. בעוצר של ימים ארוכים, ולפעמים של שבועות על גבי שבועות, היה צורך להסתפק במה שיש. השביתות הכלליות התכופות הורירו אנשים אמידים לקהי-עוני. שום אם אשר שלחה את בנה ובתה לבית-הספר לא יכלה להיות בטוחה שהם יחזרו בשלום.

על רקע זה נולדו סיפורים, שבדוראי ישמשו בעתיד חומר להגדרת הלאומיות.

למשל: ההגדה של קבאטיה.

קבאטיה היא כפר שכוחאל מדרום לג'נין. מעטים שמעו את שמה קודם לכן.

במקום זה היתה תקרית: גביר מקומי, משתף-פעולה ומוסר-מידע לשלטונות, שהיה חמוש בנשק ישראלי, פתח באש על שכניו. אלה צרו על ביתו והרגוהו.

כדי להבטיח את שלום אלפי סוכניו ככפרים ובערים, שהיו עד כה עמודי-התווך של הכיבוש, החליט השלטון ליצור רוגמה שתיראה למרחוק ושתטיל מורא ופחד על הרבים. על הכפר הוטל עוצר בלתי-מוגבל, שנמשך יותר מחודש. איש לא נכנס, איש לא יצא. לא הותר להכניס לכפר מזון, משקה או תרופה. הופסק ורם החשמל והמים, לתקשורת לא ניתנה גישה.

קבאטיה הוחזרה באחת לימיהם. התושבים התקיימו על פיתות וזיתים, שנאגרו בעור מועד. המים נשאבו מכארות ישנות, שיצאו מכלל שימוש. הפיתות נאפו על אש פתוחה, שניזונה מארגונים ישנים ושיברירי-הימים. העשירים עזרו לעניים.

כאשר הצליחו יחידים להסתנן אל תוך הכפר, בשבוע הרביעי של המצור, הם מצאו שם אוכלוסיה שמחה, גאה ובטוחה בעצמה. היא הוכיחה שניתן להתחזק מעמד. היא הפכה לאגדה.

השילטון נכנע. הוא הפסיק את העוצר. קבאטיה נעלמה מן הכותרות — עד לתקרית הבאה, שלא איחרה לבוא.

פרשת-קבאטיה לא הבטיחה את שלום משתפיי הפעולה, שהישראלים עצמם קראו להם בבז "שטינקרים". אלפים מהם התייצבו במיסגדים, מסרו

נת שרת, סקופ 80

15.1.88, גאז על הריהבית: עונים פושטים ברחבת כיפת-הסלע ואל-אקצה

שנת שירות, העולם הזה

18.12.87, ברוכים הבאים לעזה: בכניסה לעיר הניצורה, בראשית ההתקוממות

שם את הנשק שקיבלו מידי השלטון, ונשבעו על הקוראן לחזור ולהיות בנים נאמנים לעמם. איש לא פגע בהם.

הטראגדיה של ביתא

כפר ביתא, מדרום לשכם. מעטים ידעו את שמו בראשית תשמ"ח.

באמצע ההתקוממות החליטו אנשי התנחלות סמוכה לעשות מחווה, שביטאה את שחצנותם ואטימותם. הם שלחו את ילדיהם לטיול בשטח הלוהט, כשהם מלווים בשני מתנחלים חמושים. שניהם היו קנאים מפורסמים, שהסתכסכו בעבר עם השליטנות בשל התנכלויות אלימות לערבים.

בגיע המטיילים לקירבת ביתא, גרם אחד המלווים, רומם אלדובי, לתקרית עם בניה הכפר, שהתקצצו כרי להתגונן מפני מה שנראה להם מרחוק כפלישה של מתנחלים חמושים. בתקרית זו הרג אלדובי צעיר, בלי כל סיבה סבירה. כשנכנסו המתנחלים לכפר, הרימה אחותו של ההרוג, מונירה ראוד, אבן וזרקה אותה לעבר אלדובי. זה ירה בפאניקה לכל עבר, והרג את אחת המטיילות, הנערה תירצה פורת. בניה הכפר לקחו את המטיילים לבתיהם והגנו עליהם.

מיד אחרי התקרית נפרצה השמועה כי הערבים הרגו את בתי המתנחלים. הצבא, שהגיע למקום באיחור, החל מייד בעשיית שפטים. שורה של בתים נחרסה. נערכו מעצרים סיטוניים.

כשהחלה האמת להתברר, זה כבר היה מאוחר מדי. אלוף פיקוד המרכז, עמרם מיצני, שנכנע ברצף הראשון להיסטריה של המתנחלים, נאלץ להצדיק את מישפטה הליניץ' שנערך בכפר. הוא חיבר דו"ח שהטיל את האשמה העיקרית על "המוטיווציה והתוקפנות של ערבים מקומיים", אף שפרטי הדו"ח עצמו גילו בבירור כי הפרובוקציה של המתנחלים הקנאים היא שגרמה לכל השלבים של ההשתלטות.

על הכפר הטל סגר. לאנשי ההתקשורת לא ניתן להיכנס אליו במשך ימים רבים, וגם לא לקבוצה של יהודים בעלימצפון, שביקשו לכוון את הבתים ההרוסים מחדש כמו יריהם, באקט של התפייסות.

לבסוף החליטו השליטנות על מעשה מחסרי: להעמיד לדין את מונירה ראוד, "האשה מביתא", על זריקת האבן באדם שרצח זה עתה את אחיה. כך הפכו את מונירה, אשה שקטה ועצובה, לסמל לאומי. רומם אלדובי לא חזר עד סוף תשמ"ח להכרה.

השלב הראשון: "ילדי האבנים"

ב ימים האחרונים של תשמ"ח מלאו תישעה חודשים לאינתיפאדה — כתישעת ירחילירה.

בתקופה זו עברה ההתקוממות הפלסטינית הרבה תהפוכות. אפשר לחלקה לשלושה שלבים עיקריים. השלב הראשון, זה שנפתח ב-9 בדצמבר, היה שלב ההפגנות הסוערות.

בחזית הקירמית עמדו "ילדי האבנים" — צעירים, נערים ואף ילדים שיצאו בהמוניהם לרחוב, ידו-אבנים בחיילים. אלה השיבו בעננים של גזאים ובאש חיה. במשך 100 הימים הראשונים של ההתקוממות נהרגו יותר מ-100 איש ואשה, נער ונערה מאש חיה, ממכות ומגזא מדמי. לאלפים רוסקו העצמות באלות. בשלב הזה חלה תמורה יסודית. כעור שלשליטנות היה ברמה כי נערך מיבחן של כוח בין החיילים והמפגנים, אשר תוצאותיו יכריעו במאבק, איך התהליך האמיתי במישור אחר לגמרי. "ילדי האבנים" שינו את פני התבירה הפלסטינית בשטחים הכבושים.

המנהיגים הוותיקים, ראשי החמולות, הסוחרים ואנשי העסקים היו גם הם הורי הילדים האלה. הם התביישו מול ילדיהם. כשנא תורם לסגור את עסקיהם, לוותר על רכוש ורווחים, לא יכלו עוד להעדיף את טובתם האישית. כאשר פרצו החיילים את מנעולי ההגנות המושבתות, לא מיהרו עוד הסוחרים למקום כדי להציל

דור 2000: "ילדי האבנים" בעיני אשך

מארכ 1988, הדגל הלאומי וסימן ו: הפגנת תלמידות ברמאללה

אשך על הקיר: חיילים חמושים מכריחים ילד בעזה למחוק סיסמות

להם ברירה. בוועדות האינתיפאדה נפגשו קנאים מוסלמיים וקומוניסטים, אנשי פת"ח וחסידיו החזית העממית, אינטלקטואלים ואיכרים, עשירים ועניים.

הנהגת האינתיפאדה יצרה מצב שהוא רגיל בשלב מסוים של התקוממות בשטח כבוש: מצב של דרשילטון.

במקום שנכח צה"ל וניתן היה להפעיל כוח — שלט המימשל הצבאי. במקום ובשעה שהכוח נעדר — שלט ההנהגה המקומית. הסימן לכך היה אלפי הרגלים הפלסטיניים שהיו תלויים מכל חוטשחמל ושהתנופפו על גגות הבתים בכפרים המרוחקים. לא אחת התנגשו שני השליטנות האלה. ולא תמיד היה ברור מי חזק יותר.

באמצעות "הכרזים הממוספרים" שהפכו אחד מסימני ההיכר של תשמ"ח, הכריזה הנהגת האינתיפאדה על מועדים לפתיחת חנויות ולסגירתן. המימשל הצבאי ניסה לשבור הוראה זו בכל האמצעים. אבל האינתיפאדה ניצחה.

למעשה נולד מימשל עצמי בשטחים הכבושים, בדומה ל"מדינה בדרך" של היישוב העברי בסוף ימי המנדט.

המומחים הישראליים, שגם הפעם לא הבינו את המתרחש, קיוו תחילה להתנגשות בין השליטון החדש הזה "בפנים" ובין המוסדות של אש"ף. הם האמינו כי קמה הנהגה "חילונית", שתכרות את הענף שעליו יושב אש"ף.

היתה זאת איהבנה. לא יכול היה להיווצר ניגוד בין אש"ף ובין הנהגת האינתיפאדה, מפני שבשני המוסדות האלה מיוצגים ופועלים אותם האירגונים עצמם, הם מורכבים בצורה דומה. למעשה אין אלה אלא שני דרגים שונים של אותו מיבנה.

ועדות האינתיפאדה לא יכלו להיות ניגוד לאש"ף. אבל הן יכלו להעביר לאש"ף "בחור" את מאוויי האוכלוסיה ש"בפנים",

את רכושם. אף חנות פרוצה אחת כזאת לא נבזזה על-ידי בני המקום.

ההפגנות, האבנים, ענניהגאזים, הרגלים הלאומיים שהתנוססו על כל חוטשחמל, הצמיגים הבורעים, המחסומים, הסיסמות על הקירות — כל אלה שינו לחלוטין את האווירה בקרב הכבושים. הפחד נעלם. הביטחון העצמי גבר.

באווירה זו נולדה שיכבה מנהיגה חדשה. הוותיקים ויתרו בשקט — ואף בשימחה — על המנהיגות. החברה הפטריארכלית הישנה נשברה. כאשר הבנים חירפו את נפשם מול חיילי הכיבוש, לא יכלה עוד הסמכות האבהית להחזיק מעמד. את מקומם של "המכובדים" תפסו בהכרח הלוחמים.

כך התחיל השלב השני. ההפגנות נמשכו "על אש קטנה", בעיקר כדי לקיים את התעניינות כלליהתקשורת ולשמור על המתח. אך הם הפכו מישיניים.

התהליך העיקרי היה סמוי. בשטחים הכבושים, לאורכם ולרוחבם, נוצר שילטון אלטרנטיבי.

השלב השני: שילטון כפול

ך עדות עממיות קמו בכל כפר, עיירה, מתנהפליטים. מעל לוועדים המקומיים קמו ועדות איזוריות, ומעליהן ההנהגה הכללית החשאית של האינתיפאדה.

הנהגות אלה גובשו וחושלו במאבק מתמיד. מי שנחשף, מי שלא היה יעיל וזהיר, נתפס ונשלח לגיהנום של קציעות. מקומו נתפס על-ידי אנשים יעילים יותר. כך, בתהליך של ברירה טיבעית, השתכללה ההנהגה. קם מיבנה מסועף, שחלש על כל שיטחיהחיים.

בוועדות האלה התאגדו כל הכוחות הפוליטיים. מרצון או שלא מרצון, נאלצו כוחות יריבים לתת יד זה לזה. הצורך הלאומי הבורע, האווירה החדשה, הדינאמיקה של ההתקוממות, לא הותירו

(המשך עממוד 13)

כשהן נעזרות בסמכות הטיבעית שיש ללוחמים העומדים בחזית המאבק.

כך נסללה הדרך לשלב השלישי, שהתחיל לקראת סוף השנה: העברת האינתיפאדה לפסים מדיניים.

השלב השלישי:

עד כה הסתפקו מוסדות אש"ף בלקיטת הפירות הפוליטיים של ההתקוממות. הנסיונות של אש"ף לפתח מבחון פעילות מיבצית מקבילה עלו בתוהו.

כך נכשל הנסיון לשגר ארצה אונייה של מגורשים, נוסח אקסדוט — רעיון תעמולתי מבריק, שאכן היכה גלים תיקשורתיים עצומים. אולם מול המכונה הפוליטית-מורית האיריה של ישראל — התמוטט נסיון זה. אייפאש היה לגייס ספינה, וכשלבסוף נמצאה — זו פשוט פוצצה כפי שנמסר בפרסומים זרים עליידי השרותים החשאיים. מארגניה נהרגו. מזיק הרבה יותר היה הנסיון לבצע פיגוע-מיקוח בנגב, באמצעות חוליה שחדרה מגבול מצריים. אחרי שזו הצליחה להגיע עד דימונה, הסתיים נסיון זה בהרג בנייה הערובה וחטיפה, כמו נסיונות רבים קודמים מסוג זה, והוא העלה מחדש את הדימוי של אש"ף כאירגון טרוריסטי.

בשטחים הכבושים נראה נסיון זה כחבלה באינתיפאדה, אחרי שזו הצליחה ליצור תרמית שונה לגמרי. הופעל לחץ שקט, והנסיון לא חזר על עצמו.

אולם טיטות אלה היו מישניות. ככל שהתקרמה האינתיפאדה הבין אש"ף שעליו להתכונן לתפקידו הבא.

השלב השלישי התחיל עם הודעתו של המלך חוסיין על היתקתו הסופית מן השטחים הכבושים. נוצר חלל מדיני ריק, שקרא לאש"ף.

מן השטחים הכבושים הגיע לאש"ף איתות ברור: הגיעה השעה למסד את תוצאות האינתיפאדה, להכריז על כינון מדינה פלסטינית עצמאית בגדה וברצועה, לכוון ממשלה פלסטינית זמנית.

רעיון זה מרחף בחלל כבר זמן רב. ממשלות אלג'יריה ומצריים הציעו זאת, וכך עשו יהודים ששוחחו עם ראשי אש"ף. בחורש התשיעי של האינתיפאדה היה נרמה כי הגיע המועד. אמנם, הבעיות הכרוכות בצעד זה מבחינת אש"ף הן עצומות — הן במישור הבינלאומי, הן במישור הלאומי. כדי לכוון ממשלה היה צורך להשיג מראש את הסכמתן של עשרות מדינות להכיר בה לכשתוקם. בתוך ההנהגה הפלסטינית היה צורך להשיג את הסכמת הכוחות העיקריים לעצם הרעיון ולחלוקת ההשפעה והתיקים בממשלה.

אולם ההיגיון הפנימי של ההתקוממות דחף בביוון זה. גם מי שהיחס, עיכב ועצר עד כה נאלץ בהדרגה לעבור לקו זה. בסוף תשמ"ח היה נראה כי צעד זה הוא בלתי-נמנע.

גוליית הישראלי ודוד הפלישתי

אחרי תישעה חודשים ניתן היה לסכם את מאזן הביניים של האינתיפאדה. במה הצליחה? במה נכשלה?

תשמ"ח ציבור לאומי מאוחד וזקוף, בעל מישמעת פנימית ומנהיגות יעילה.

ההישג השני היה בזירה של דעת-הקהל העולמית. ההתקוממות הפלסטינית זכתה באהדה כללית. היא נראתה כעניינכל כמילחמת-שיחרור קלאסית של עם מדוכא כבוש ברוטאלי.

אחד המשלים המצוטטים ביותר השנה היה סיפור דוד וגוליית — אלא שהפעם נראה הכובש הישראלי כפלישתי אכזרי, הסומך על הכוח הגס, ואילו הנער-הפלסטיני מיידיה האבנים נראה כיורשו האמין של דוד הישראלי.

מוחשיים יותר היו השינויים הפוליטיים, שחלו בעיקבות ההתקוממות.

השינוי הדרמאטי ביותר נגע למלך חוסיין.

עד לאינתיפאדה נחשב המלך כבעל הריבונות על הגדה המערבית, ובעקיפין גם על רצועת-עזה. הוא שיחק עם אש"ף מישחק של תחול ועכבר. בעזרת המימשל הצבאי הישראלי, הוא קיים בשטחים אלה חזות של אפטרופוס.

ההתקוממות שמה קץ לכל יומרה כזאת. "תומכי ירדן" המהוללים, גיבורי התיקשורת הישראלית, נמוגו כמו שלג ביום שרב. בכל ימי ההתקוממות לא הונף אף פעם אחת דגל ירדני, לעומת רכבות הרגלים הפלסטיניים, שעצם הנפתם היתה כרוכה לא-אחת בסכנת-מוות. על הקירות צויירו רכבות סיסמות של אש"ף, נמחקו וצויירו מחדש. אף לא סיסמה פרירירנית אחת קיטשה קיר בגדה. הדיוקנות של יאסר ערפאת היו בכל מקום. מעולם לא הוצג ריוקן של המלך חוסיין.

בחורש השכיני של האינתיפאדה הסיק המלך את המסקנה. הוא ידע כי הגדה המערבית אבודה מבחינתו. הוא התחיל לראוג לקיום שושלתו בגדה המזרחית. שם חיים יותר ממיליון

עוצר בעיר-הבירה

צליחה פלסטינית אחרת נגעה לעיר ירושלים. במשך 21 שנה יצרה ישראל כבישורן רב את האגדה של "העיר שחונברה לה יחידו, בירת-הנצח של עשי-ישראל". טדי קולק, סמל האגדה הוותק, עבר בעולם ואסף פרסים בסיטונות.

אגדה זו נופצה במהלך האינתיפאדה. רחובות שוממים, עננים של גאז מדמיע, כדורי-גומי ואש חיה סימלו את סופה. **העולם ראה את המחזה המוזר של מדינה דמוקרטית המטילה עוצר על מחצית עיר-בירתה.**

בסוף תשמ"ח לא הותרה ישראל ספק לגבי המציאות: ירושלים המזרחית היא עיר פלסטינית, בירת הגדה המערבית. גם זאת היתה מציאות מורדה: מחציתה של עיר היתה כבושה בידי השלטון של המחצית השנייה.

יותר מכל אדם אחר סימל את העובדה הזאת בן המישפחה המכובדת ביותר של ירושלים הערבית: פייצל אל-חוסייני, בנו של עבדאלקאר אל-חוסייני, המפקד האגדתי של הכוחות הפלסטיניים באזור ירושלים. במלחמת-העצמאות, קרוב-דחוק של המופת-ירושלמי, חג' אמין. פייצל נכלא ארבע פעמים, ובסוף השנה ישב בכלא — לא בשל מעשה שעשה, אלא בשל היותו המנהיג הבלתי-מוכתר של העם הפלסטיני המתקומם בשטחים הכבושים.

הישג אחר היה המשמעותי ביותר: ביצור מעמדו של אש"ף, עד שהפך להנהגה הבלתי-מעוררת של העם הפלסטיני. היתה זאת מציאות ששום גורם בעולם לא היה יכול עוד

עצמות שבורות בעזה: פלסטינים בני כל הגילים בבית-חולים. שיפא

להתעלם ממנה. לא רק המלך חוסיין הסיק את המסקנות. גם אויבה המושבע ביותר של העצמאות הפלסטינית, ו.עצמאות" ההחלטה הפלסטינית, חאפט' אל-אסד, נשיא סוריה, נאלץ להשלים עם מציאות זו, אם כי בחירוק שיניים. הנסיון להקים הנהגה חילונית מת סופית.

עוד בראשית השנה יכול היה אחד מבנייהסתון של אסד, אחמד ג'בריל, לרשום על ריגלו הישג מרשים. היה זה אחד מאנשיו שהפך גיבור "ליל הגילשונים", ושהוכתר עליידי ערפאת כ"רמבו פלסטיני". אולם המשך המאורעות גימד את האירגונים הפלסטיניים הפועלים בהשראת אסד. גם לאסד, כמו לחוסיין, לא נותרו גייסות בגדה וברצועה.

לא נותר לאש"ף מתחרה. שום גוף אחר אף לא התיימר עוד לייצג את העם הפלסטיני, כולו או חלקו. מה שהיה בעבר לא-אחת כבחינת מסשפתיים הפך מציאות פוליטית דרמטית. הציבור שחולל את האינתיפאדה הכריע. קנאים מוסלמיים, המבקשים להקים מדינה כל-איסלאמית והשווללים עקרונית מדינה לאומית חילונית, הצטרפו לאש"ף, כשם שעשו זאת הקומוניסטים הפלסטיניים, הכפופים למוסקווה והחולמים על מדינה סוציאליסטית.

כל שינוי במערכת-הכוחות יכול עתה להתחולל רק בתוך אש"ף עצמו, כמו בכל גוף ממלכתי בעולם. ואילו בעצם מעמדו של אש"ף, במיסגרת הטרור-ממלכתית של העם הפלסטיני, לא פיקפק עוד איש. כל גורמי העולם הכירו במציאות זו. גם האמריקאים, שהתחייבו כלפי ממשלת-ישראל שלא לשאת ולתת עם אש"ף, חיפשו דרך למגעים עם האירגון. הם לא שללו עוד את העובדה שהוא מייצג את הפלסטינים.

"יוזמתו" השחצנית של ג'ורג' שולין, שהיתה מבוססת על ההתבכשות למציאות זו, היתה לבדיחה המעופפת של השנה.

איכה החצי השני?

עומת הישגים אלה עמדה עובדה בולטת לא-פחות: האינתיפאדה לא הביאה לידי הכרעה.

אומנם, לישראל עלתה ההתקוממות ביוקר. מחירה נאמד השנה בסכום שנע בין מיליארד לשני מיליארדי דולארים. שר האוצר הגדיר אותה כאובדן אחוז וחצי של התוצר הלאומי. נזקים אחרים היו בתחומי הצבא, המדיניות, ההסברה בעולם.

אולם ההתקוממות לא הצליחה לשבור את הכיבוש, כשם שהכיבוש לא הצליח לשבור את

פינה של רחוב בעזה: ילד בורד מידה אבן בקבוצה של חיילי-מילואים

פלסטיניים. האינתיפאדה עלולה היתה לעבור לשם, על פי חוק הכלים השלובים. המלך מיהר לנתק את הקשר, אחת ולתמיד. **בראשית השנה נראה חוסיין על מירקע הטלי-וויזיה, כשהוא יושב בראש ועידת-הפיסגה, זורח מאושר ומקרין ביטחון עצמי.** הוא היה במויטבו ובשיאו. האיש שנראה על המירקע בסוף תשמ"ח, כשהוא קורא את החלטת-הניתוק, היה אדם אחר.

ברור שהיא שינתה לחלוטין את הנוף הלאומי הפלסטיני, את נוף הסיכסוך הישראלי-פלסטיני ואת הנוף הבינלאומי.

ההישג העיקרי, מבחינה פלסטינית, היה כמובן עצם גיבושה של האוכלוסיה בשטחים הכבושים. מה שנראה בראשית תשמ"ח כציבור של אבקאדם, נכנע ונרמס, המשלים עם גורלו, שבו שורצים השטינקרים ושבו מתקוטטים האירגונים, היה בסוף

יצחק אלהרר, סקופ 80

דצמבר 1987, גאז בעיסאוויה: מחול האינתיפאדה כמו בציור של ברויגל, אחדים בורחים, אחדים פונים לעבר השוטרים

העם המצרי, היא שאיפשרה לסאדאת לעשות את הצעד המכריע לשלום.

יתכן מאוד כי האינתיפאדה מהווה את המהדורה הפלסטינית של צליחת התעלה. היא מאשרת עתה להנהגה הפלסטינית לאמור דברים ולעשות צעדים שהיו בלתיאפשריים בראשית תשמ"ח.

● הפתעה, תדהמה, מבוכה

מול האתגר של האינתיפאדה עמדה מדינת ישראל מכול בלת וחטרת-שובה.

תחילה היתה מופתעת מעצם התפרצותה. אחר כך היתה נדהמת מעוצמתה ומתמשכותה. בסוף השנה היתה נבוכה מול פני ההתפתחויות המדיניות והראשיות: הסתלקות המלך חוסיין, הצהרות השלום של המנהיגים הפלסטיניים.

אולם תישעה מחורשי תשמ"ח עמדו בסיומן התגובה הישראלית על האינתיפאדה.

איש-השנה תשמ"ח מוכרח היה להיות הישראלי, שעליו היתה מוטלת המשימה להתמודד עם המאורע המרכזי הזה של השנה.

כיוולי 1988 פירסם מיסמך. לא רק תוכנו היה צעד גדול קדימה, אלא גם נימת הדברים.

כי בפעם הראשונה דיבר דובר בכיר של איש"ף לא רק על הסדר-שלום, אלא גם על התפיסות ושיתוף פעולה.

הוא הציע שיחות ישירות ומשאומתן פניסאליפנים בין ישראל והנהגה פלסטינית. היעד: להביא להקמת מדינה פלסטינית לצד ישראל ולהטכס-שלום אשר יבטיח לא רק אילוהמה, אלא גם שיתוף פעולה מדיני וכלכלי. את הרכב ההנהגה הציע לקבוע במישאל-עם או בבחירות שייערכו בגדה המערבית ובכרעות-עזה. הוא הכריז על קבלת ההחלטות 242 ו-338, בצמוד להכרה בזכות ההגדרה העצמית של הפלסטינים. הוא גם הציע תקופת-מעבר תחת מנדט האו"ם, ערובת-ביטחון בינלאומיות והצבת כוח-אר"ם בצד הפלסטיני של הגבול שייווצר.

כל ילד הבין כי הצהרה כזאת, בחתימת אביר שריף, יכולה היתה להתפרסם רק בחסותו ומטעמו של ערפאת עצמו. כדרכו, השאיר ערפאת לעצמו חופש-תמרון, על-ידי החתמת יועצו על המיסמך. לאחר מכן הדליף השב"כ כי גילה בביתו של פייצל אל-חוסייני, אחרי מעצרו הרביעי, טיוטה של מגילת-העצמאות הפלסטינית. הוצע בה להכריז על כינון המדינה הפלסטינית על פי החלטת האו"ם משנת 1947, תוך הכרה בישראל ופתיחת משאומתן לקביעת הגבול בין שתי המדינות.

לאחר מכן פירסם אחד המנהיגים הבכירים ביותר של איש"ף, צלאח ח'לף, המכונה אבראיאד, הצהרה מרחיקת-לכת עוד יותר. כמו עמיתו אברג'יהאד (ח'ליל וזיר), שהוצא השנה להורג בפעולת-קומנדו בחוף תוניס, דגל אבראיאד מזה שנים בפיתרון של הסדר עם ישראל, אך לא הצהיר על כך פומבית. עתה וינק קדימה בהכרזה שבה הציע לכונן ממשלה פלסטינית זמנית, שהמצע שלה יבוא במקום האמנה הפלסטינית, ושתהיה מבוססת על הכרה בישראל.

● צליחת התעלה

היה ברור כי הכרזות אלה מבטאות את העמדה של הזרם המרכזי של העם הפלסטיני. ג'ורג' חבש הקיצוני הודיע שאינו מתנגד עוד להקמת ממשלה פלסטינית, אף שהוסיף כי אין פירוש הדבר הכרה בישראל. היה זה תירוץ-סרק, שהרי ברור לכל כי להקמת ממשלה פלסטינית יכולה להיות רק מטרה אחת: להגיע לכלל הידרבות עם ממשלת-ישראל.

כל הצעדים האלה היו הכנה לקראת הצעד החשוב מכל: הצהרה של יאסר ערפאת ושל המוסד הפלסטיני העליון — המועצה הלאומית — שאכן זוהי המדיניות הרשמית של איש"ף.

גם העיתוי של תהליך זה לא היה מקרי. על העם הפלסטיני היה לעבור דרך קשה עד שהגיע לכך. עם מושפל ומוכה אינו מסוגל ליוזם צעדים אמיצים לקראת הסדר ושלום. לשם כך עליו קודם-כל לרכוש לעצמו ביטחון עצמי וגאווה לאומית.

אנור אל-סאדאת בא לירושלים ארבע שנים אחרי שנחל ניצחון צבאי חסרת-קדים בתולדות הערבים בעת החדשה: צליחת תעלת-סואץ. תחושת הגאווה והניצחון, שהצלחה זו נטעה בלב

ההתקוממות. נוצר מצב של תיקו מתמשך. במונחים צבאיים, נוצרה מילה-התשה.

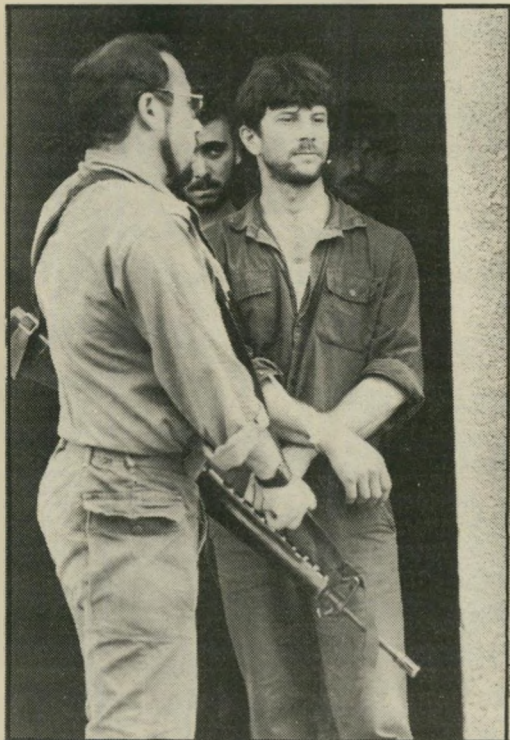
מה היה ררוש לפלסטינים כדי שהאינתיפאדה תניב פירות ממשיים?

התשובה היתה פשוטה: היה עליה להביא את הציבור הישראלי לידי הכרה שבדאי לו לוותר על כל השטחים הכבושים ולהסכים להקמת מדינה פלסטינית לצד ישראל.

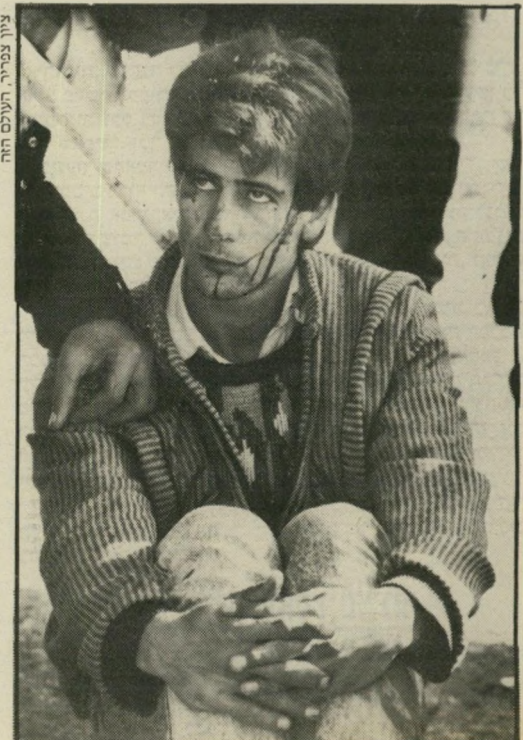
זהו החצי השני. הוא לא הושג על-ידי הפלסטינים בסוף תשמ"ח.

אמנם, באיחור-מה התחיל המנגנון הכבד של איש"ף להתקדם לקראת ניסוח מדיני, העשוי לשמש כסיס להסדר ישראלי-פלסטיני.

המיסמך הראשון שהיכה גלים נשא את שמו של כסאם אביר שריף, דוברו של יאסר ערפאת. אברשירף, לשעבר איש החזית העממית של ג'ורג' חבש, עבר דרך ארוכה, כרבים מעמיתיו. הוא היה אחד המארגנים של מיבצע-הנפל לשיגור ספינת-המגורשים. פניו השסועות ואצבעותיו הקטועות הוכירו ששימש בעבר יעד להתנקשות ישראלית.

ציון צמירי, העולם הזה

ציון צמירי, העולם הזה

כמו בסרט: עצור פצוע על הארץ

מדי לאק?

הקשר בין מיספט'דימיאניוק והמאבק על הגירת היהודים, כי האמר היה גם האיש שהביא לארץ כמה מן המיסמכים החשובים ביותר שסיפק הק"ב למישפטו של האוקראיני. ארמנר, שכל הקאריירה הכלכלית הארוכה שלו היתה בנוייה על קשריו ההדוקים עם השילטון הקומוניסטי, מימי לנין והלאה, היה אחד המיליונרים שמצאו השנה כבוד וכבודים בישראל. המיסד הישראלי חיזר אחרי כל מיליונר יהודי, יהיה אשר יהיה — גם יורד, נושר או עריק ממש.

בסך הכל לא הוסיפה העלייה מברית המועצות הרבה נחת לישראל בתש"ח. השערים נפתחו, "אסירי ציון" שוחררו, הרדיפות נפסקו, אלפים רבים עלו לרכבות ולמטוסים ויצאו — אך רק מעטים, מעטים מאוד, הגיעו לארץ ישראל, הרוב העצום, קרוב ל-90%, המשיכו לארצות הברית ולארצות מערביות אחרות. מול כישלון מחפיר זה של הציונות עמדה ממשלת ישראל חסרת עצמה. הפיתרון היחיד שעלה על דעתה היה בתחום "הציונות האכזרית": למנוע בכוח מן היוצאים לנשור. הממשלה החליטה רשמית להיעזר באחד ממיסטרירי הכוח הנלווים, מיסטריו של ניקולאי צ'אצ'נסקי ברומניה, כדי להעביר את היהודים בכוח ממוסקוה, דרך בוקרשט, לישראל. בינתיים כבר נפתחה דרך אלטרנטיבית, באמצעות קפריסין, להשגת אותה המטרה עצמה.

מכיוון שרוב היהודים המבקשים לצאת מברית המועצות, עושים זאת כדי להימלט ממיסטר אדיאולוגי כפייית אל ארץ חופשית ופולורליסטית, יתכן מאוד כי אמצעי הכפייה שישגו את ההיפך. באווירת הגלאטנסוס של מיכאל גורבאצ'וב, עשויה ברית המועצות להיראות להם חופשית יותר מאשר מדינה ציונית, הכופה את רצונה בכוח.

השתיקה הרועמת

בין המיליונרים שזכו בארץ בקבלת פנים חמה, היה יורד ישראלי בשם ברוך ברום רפפורט, שעמד במרכז של פרשה מזוהה. בשנה רגילה היתה פרשה זו יכולה להתחרות עם פרשת הנשק

הילדה הבראזילית ואבי מאמצה.

האיראנית, שנתנה לתש"ח את אישה השנה שלה, עמירם ניר. אולם פרשת רפפורט לא עלתה לכותרות. היה זה כאילו עשו כל המפלגות וכל כליהתיקשורת יד אחת, כדי להשתיק אותה עד כמה שאפשר. וכך אומנם היה.

בשעה שהאמריקאים חקרו את מעשיו של אד מייז, שר המישפטים רדוף השערוריות, הם נתקלו גם בפרשה זו. הסתבר כי חברת הענק אמריקאית רצתה להניח צינור נפט מעיראק לנמל עקבה, בעיצומה של המלחמה שהגיעה השנה לסיומה. התוכנית נתקלה בבעיה: איש לא היה מוכן לבטח את התוכנית, מחשש שישראל תתנכל לצינור שיהיה מונח בקירבת גבולה. היוזמים היו צריכים להביא ערובה ישראלית מתאמיה, לא רק מילולית אלא גם כספית. לשם כך היה צורך להשיג את הסכמת הממשלה, שבראשה עמד אז שיימון פרס. לפי המיסמכים, עלה החשד כי רפפורט הבטיח לפרס שוחרר ענק, בצורת תשלום סמוי למפלגת העבודה. שתיקת הליכוד מול גילוי זה עוררה את החשד שגם לו הובטח חלק בכסף זה. משמע: שתי המפלגות הגדולות עשו יד אחת כדי לתרגם אקט מדיני של ממשלת ישראל לשפת המיליונרים, שיוזמו בחשאי לקופות המפלגות. פרשה עסיסית זו נדחתה בישראל כלאחר יד. איש לא היה מעוניין להעלותה. היא מתה מוות לא טבעי. איש מן המעורבים בה לא הפך לאישה השנה.

בלי זיקוקין דינור

בישלון הגדול ביותר של תש"ח היה אמור להיות ההישג הגדול ביותר שלה. תש"ח היתה שנת ה-40 למדינת ישראל, שקמה בסערת הקרבות של תש"ח. לכבוד המיספר העגול הזה תוכנן שלל של אירועים, שהיו צריכים להאיר את השנה כולה כמו זיקוקין דינור. זה היה צריך להרים את המוראל, להשרות על השנה אווירה של

ה-53, שלקה בניווט שרירים עד שלא היה מסוגל עוד להזיז איבר מגופו מלבד עיניו, מת לבסוף מוות טבעי.

האוקראיני המכהן

טראגדיות אלה ואחרות עלו השנה, ריתקו את תשומת הלב במשך כמה ימים, סיפקו כותרות לאמצעי התיקשורת ונשכחו. הם לא יכלו לספק לתש"ח את אישה השנה שלה. אירוע שריתק את תשומת הלב במשך שבועות וחודשים, עד שמילא את חיייהם של חלק מן האזרחים, נגע אף הוא למוות. אך לא למוות של יחידים בשנה זו, אלא למוותם של רבבות לפני 45 שנים.

הטלוויזיה שידרה בשידור חי, יום אחרי יום, את מישפטו של גיון איוואן דמיאניוק, אוקראיני שהואשם בכך שהיה בימי השואה "איוואן האיום", איש-ס"א אכזרי במיוחד במתנה ההשמדה טרבלינקה.

מי שקיווה כי מישפט זה יהיה מעין מהדורה שנייה של מישפט אדולף אייכמן, מכשיר חינוכי אשר יזכיר את אימה השואה לדרור חדש של ישראלים ובני כל העמים, התאכזב. המישפט עבר במהרה לפסים אחרים לגמרי: ויכוח על זיהוי האיש ועל אמיתותם של מיסמכים. מכיוון שמיסמכים אלה סופקו על-ידי הק"ב הסובייטי, נוצר מצב כמעט גרוטסקי: נציגיה המדינה במישפט, יונה בלזמן ומיכאל שקד, הגנו בלהט על אהבת האמת של הק"ב, בעוד שהסניגור, יורם שפטיל, הטיל בה רופי.

במשך שבועות ארוכים נמשכה ההתנצחות, כאשר עדים מלומדים מרחבי העולם העידו על טיבם של מהדקינייה, על הרכב הדיו ועל שיטות של זיהוי תצלומים. ובלב כל המהומה המישפטית ישב האוקראיני המגושם, מבין-ולא-מבין, כאילו אין זה נוגע לו. לפעמים אף פיהק מרוב שיעמום.

כאשר דן בית המישפט את דמיאניוק למוות, לא שכך הוויכוח. הטלוויזיה הפכה למעשה את הציבור כולו לחבר-מושבעים, והקרעת השופטים לא סיפקה רבים. התנהגותו של השופט דב לוי, שהתנפל באופן קבוע על הסניגור הישראלי, לא הוסיפה לערכו החינוכי של המישפט.

בתום תש"ח המתין דמיאניוק לעירעורו, אשר יספק בוודאי אירועים לשנה הבאה. איש מן המעורבים במישפט לא יכול היה להיות אישה השנה של תש"ח.

ציננות אכזריות

ב עוד שבבית המישפט התנהל, לעיני המצלמות, הוויכוח על מהימנות הק"ב, נמשך המאבק על הגירת יהודים מברית המועצות. המדינה שהגנה על הק"ב בבית המישפט, לחמה בו ברחבי העולם. באחד משיאי המאבק באה לארץ לוחמת העלייה אידה נורד, שהפכה בשנים האחרונות גיבורה בעיני רבים בעולם ובארץ.

בפסטיבל קבלת הפנים לאשה זו בלט המיליונר היהודי ארמנר האמר, שהביא אותה ארצה במטוסו הפרטי. זה היה

האינטיפאדה הטילה את צילה על כל אירועי תש"ח בישראל. אבל ישראל ניסתה לחיות את חייה, כאילו לא היתה האינטיפאדה. חלק גדול של הציבור עשה את הכל כדי לדחוק את המתרחש מתודעתו.

היה זה תהליך פסיכולוגי מעניין, שראוי לו לשמש נושא למחקרים מלומדים. המאורעות סערו במרחק של כמה עשרות קילומטרים, ולעיתים במרחק של כמה קילומטרים בלבד, מביתו של אזרח ישראלי. אולם אותו אזרח התנהג כאילו אינן קיימות, כאילו הן מתרחשות על כוכב אחר.

הירידות על האינטיפאדה — הרוגים, הפצועים, פיצוץ בתים, נזקים כלכליים, "חריגים" — מילאו לא אחת את מרבית הזמן של מהדורות החדשות בטלוויזיה ובכרדו, את מרבית השטח בעמוד הראשון של העיתון היומי. אך בנפשו של הצופה והקורא פעל מכניזם שאיפשר לו להתעלם מהן.

מנגנון ההרחקה הלאומי פעל בקדחתנות. מעולם לא היו המיסעדות בארץ כליך. "מפוצצות", מעולם לא הצטופף הציבור בכל מקומות הביילויים והתענוגות, כמו בשנה זו.

בשטח התרבותי — והתרבותי-כביכול — התפתחה בארץ פעילות מטורפת. פסטיבל רדף פסטיבל, עד כי לא ניתן למתוח גבול בין אחד למישנהו. אמנים מפורסמים ופחות-מפורסמים מכל העולם נחתו בישראל בקצב מסחרר.

גם מחוץ לפסטיבלים, התנהלו החיים כרגיל. לגבי הישראלי מן המניין, שאינו פוליטיקאי ואינו גנרל, היתה האינטיפאדה אירוע חיצוני, שלא פלש לביתו ולחיו, אלא אם כן נאלץ להתייצב לשרות-מילואים, להצטייד באלה ולצאת לשטחים הכבושים.

הקרב על התינוקת

היו לתש"ח, כמו לכל שנה, אירועים אופייניים משלה, גיבורים משלה, דמויות טראגיות וקומיות.

אחת מגיבורות השנה היתה ילדה קטנה מבראזיל, ברונה קארוליין. היא נחטפה כתינוקת, "נמכרה" לזוג הישראלי יעקוב ושימחה תורג'מן, וגדלה בארץ. אולם ממשלת בראזיל וצוות של הטלוויזיה הבריטית גילו את עקבותיה בארץ, והוריה הטיבעיים, רוסלירדה קונסאלס ואמריקו ואסקוני סאלס, באו לארץ כדי לקחתה אליהם.

הארץ כולה עקבה בנשימה עצורה אחרי מאבקי האיתנים בין שני זוגות-ההורים, שלחמו על ילדה קטנה ואהובה. לבסוף, כאשר הוחזרה הילדה לבראזיל, היילו רבים דמעות.

תינוקת אחרת שגורלה עורר השתתפות כללית היתה יעל שפר. היא נולדה כשהיא לוקה במחלה תורשתית קטלנית, מחלת טיטוס. אמה, טלילה שפר, פנתה לבית המישפט בדרישה שלא להחזיקה בחיים. בית המישפט דחה את הדרישה להמתת חסד.

איש אחר שעורר את השאלה האנושית-המוסרית של המתת חסד היה גירעון נקאש, שתבע להעניק לו חסד זה. האיש בן

הגידון למוות: גיון איוואן דמיאניוק מפכה על ספסל-הואשמים במישפט על חיו

ציון צמיר, העולם הזה

ציון צמיר, העולם הזה

הגיבור והמוקיוני: אידה נורל בבואה ארצה (לידה: ג'ין פונדה וארמנד האמר), הצ'יצוליה מתושקת עם אורחים

גם את קץ הנוכחות הישראלית בטאבה, הממשמש ובא. במשך כל השנה חיפשה ממשלת ישראל, בקרחתנות גוברת, מוצא מן המלכודת שבה הכניסה את עצמה. השנה כבר היה ברור כי כל הפרשה נבעה ממעשה איוולת. בגלל הרפתקה כלכלית קלת-יד, פרי ומיזנס של שני ישראלים ממולחים — **אפרים פורן ואלי פאפושזו** — הסתבכה ישראל בסיכסוך מטופש. אחרי שהחזירה את כל חצייהאי סיני — על בארות הנפט יקרות הערך, העיר ימית, ההתנחלויות של פיתחת-רפיח והעומק האסטרטגי שלה — התעקשה ישראל לפתע על כמה מאות מטרים מרובעים. התעקשות חסרת-יחס, על סמך טיעון מפוברק וקלוש, היתה עלולה לסכן את כל בניין השלום, שעבורו שולם מחיר כה יקר.

השנה התגדרה הממשלה בין פישור לבוררות, בין שיחות ישירות ותיווך אמריקאי. פעם בחרה בדרך זו, פעם בדרך זו. כאשר כבר התקרבה הבוררות הבינלאומית לסופה, והיה ברור כי ישראל תפסיד בה, נעשה ניסיון כושל אחרון לדבר שוב אל ליבם של המצרים. סכלנותם של אלה הלכה ופקעה. כי בניתיים התחילו גם יחסי ישראל-מצרים לכרוך תחת מעמסת המאורע שהטביע את חותמו לא רק על החיים בישראל, אלא על המציאות במרחב כולו: האינתיפאדה.

הדחקה, התעלמות, קהח

השאלה המכרעת של השנה היתה זו: איך התמודדה ישראל עם ההתקוממות הגדולה בשטחים הכבושים? איך עמד במבחן זה כל איש, כל אשה, כל מיפלגה, כל מוסד? הסיפור של התמודדות זו היה הסיפור של תשס"ח. כאשר מדינה עומדת מול פני בעייה, שאין היא יודעת כיצד לפתור, יש לפניה כמה אפשרויות.

היא יכולה לעשות את המעשה האמין: לראות את הבעיה כמות שהיא, להתמודד עימה בעיניים פקוחות, לברר מה הם הפיתרונות האפשריים, לשקול פיתרון אחד לעומת מישנהו, לבחור בפיתרון המתאים ביותר ולגשת בצעדים מאושים לביצועו.

התנהגות כזאת נדירה בהיסטוריה. אך דווקא תשס"ח ראתה דוגמה מצוינת להתמודדות כזאת: החלטתו הנועזת של **מיכאל גורבאצ'וב** לעלות על דרך הגלאסנוסט' והפרסטרויקה. במימדים קטנים יותר סיפקה השנה גם דוגמה שניה: זו של המלך **חסיין**, שקיבל החלטה מהפכנית וביצע אותה. שניהם היו מועמדים סבירים לתואר אישהשנה.

אומה שאינה מסוגלת או מוכנה להתמודד עם בעייה קיומית — מפני שהיא מכאיבה מדי, או מפני שמחיר הפיתרון נראה יקר מדי — מפעילה מכנים נפשי הגנתי. היא דוחקת את הבעייה מתודעתה, מכחישה גם כלפי עצמה את עצם קיומה. וכאשר אין זה עוזר, היא מניחה לחושים שלה לקהות, עד כי גם הרברים המחרדים ביותר הפכים שיגרתיים, ואפשר לעבור עליהם לסדר-היום.

כל התופעות האלה — הדחקה, העלמה, התכחשות, קהות חושים — היו אופייניות השנה לחברה הישראלית. הדבר ניכר כראש וראשונה בקרב המיפלגות הגדולות, ששלטו בזירה המדינית.

הליכוד: דרך הקיר

הליכוד מצא את עצמו מול קיר. האינתיפאדה קבעה בבירור שהעם הפלסטיני חותר לעצמאותו במדינה משלו, לצד ישראל. היה זה היפוכו של יעד הליכוד: שליטון-נצח של ישראל היהודית בארץ-ישראל השלמה.

כאשר התנגש בשעתו חלומו של **מנחם בגין**, איש השנה תשל"ז ותשמ"ג, במציאות האובייקטיבית, בשיא מילחמת-הלבנון, נשבר האיש. הוא לקה בריכאון וסגר את עצמו ברחוב צמח. מאסר-בית-עצמי זה נמשך גם במשך כל שנת תשס"ח.

יורשיו לא היו כה רגישים. הם עמדו לפני הקיר והעמידו פנים שאין הוא קיים — או שניתן לעבור בעדו כאילו היה אוויר. סימל את הגישה הזאת, יותר מכל אדם אחר, **יצחק שמיר**, איש השנה תשס"ח. הוא היה המנהיג האידיאלי למיפלגה הנוקטת גישה כזאת. תגובתו על כל דבר חדש היתה כמעט אוטומטית: «אין בזה שום חדש». אל האינתיפאדה התייחס כאילו היה זה צירוף מיקרי של התפרעויות. אל החלטת המלך להינתק מהארץ התייחס כאל תופעה מישנית וחולפת. אל התוויה הבולטת בעמדות אש"ף התייחס כאילו היו אלה טכסיסים חסרי-ערך של אירגון-מצרים.

דויד לוי ומשה ארנס הלכו אחריו. ואילו **אריאל שרון**, אישהשנה תשל"ג, תשמ"א ותשמ"ב, ביקש לנצל את סערות-

במשך כל השנה היוו נתיחותיהם וישראל ומוסדות הרפואיים שדה-קרב לאינתיפאדה של הרופאים. שבתות ועיצומים הפכו את וזי החולים לגיהנום. שרת-הבריאות, **י'ש'שנה ארבל' אלמורזלינו**, התכתשה עם שריהאוצר, שסירב להגדיל את תקציב-הבריאות. היו שראו בכך מזימה של אישהימין לשבור את נעוץ מילת-העבודה, קופת-החולים הכללית.

מי שרצה יכול היה לראות בקרב אומלל זה סימנדרד נוסף בדרך לדהומאניזציה של החברה הישראלית. מי שרצה, יכול היה להטיל את האחריות על המדיניות המילחמית, המחייבת את המדינה להקציב חלק אדיר, כמעט יחיד-במינו בעולם, מן התוצר הלאומי לקיום מכונה צבאית. כך או כך היה קשר בין ההתקוממות של הרופאים ובין האינתיפאדה בשטחים הכבושים.

מוקיונים ומרגלים

לא חסרו לתשס"ח המוקיונים, שסיפקו בידור לשעה. כזאת היתה חברת-הפרלמנט האיתלקית, אילונה סטאלר, המכונה **צ'יצוליה**, שביררה את הקהל הישראלי וגרמה לשערוריות כאשר ניסתה לבקר בכנסת. היה זה הבידור ההמוני האחרון לפני ההתקוממות.

סיפור-המתח של השנה בא ברמותו של אישהעסקים **שבתאי קלמנוביץ**, בעל עסקים נרחבים במערב-אפריקה וברומה. לפתע התגלה, לטענת השב"כ, כמרגל סובייטי בכיר. המעצב גרם לסנסציה-רבתי, אך מייד לאחר מכן ירד על הפרשה מסך עבה של חשאיות. מאחורי אותו המסך המשיך להינמק גם האיש שעמד במרכז פרשת-מתח בשנה הקודמת, **מרדכי וענונו**, שנשפט השנה לתקופת-מאסר של 18 שנים ושהחזיק במשך כל השנה בבידור טוטאלי, בתנאים העלולים להוציא אדם מרעותו.

בסוף השנה הדהים אסיר-העולם **הרצל אביטן** את הארץ בכריחה נועזת מן הכלא. הוא נלכד.

סיפור-מתח אחר, מפוברק בחלקו, עסק ברמותו של נשיא אוסטריה, **קורט ולדהיים**. במשך השנה נערכו כמה חקירות בעברו. כולם אישרו את אשר היה ברור מלכתחילה, כאשר החלו שסני הקונגרס היהודי העולמי בבליז ותיקשורותי נגדו: שאין הוכחות להשתתפותו הפעילה בפשיעי-מלחמה, אף שברור כי ידע על הפשעים וכי העלים במשך שנים כמה פרטים של חייו. ולדהיים נשאר במקומו.

התחכמות יקרה

מותו של רפי גלסון (אילון), המארה הססגוני של כפר-הנופש בטאבה, אחד האישים שהלכו השנה לעולמם, סימל

אבי ורמון, העולם הזה

הבתעת השנה: שבתאי קלמנוביץ

אוסר וגאווה לאומית, למשוך ארצה ומוניית-ירידים, נמכול שלא היה כדוגמתו.

אילו זה קרה, היה מישוה מן המארגנים נכנס למעגל המועמדים לתואר אישהשנה. אך שום דבר כזה לא קרה. קרה ההיפך.

האינתיפאדה שמה קץ לכל ותוכניות. השימחה ועכה. האירועים והקדחתניים אמנם התקיימו, אך הם נראו מלאכותיים. רעים מן זמננו: המוכרים הצפויים לא הגיעו כלל, כמחאה על פעולותיו של שילטון-הכיבוש. פסטיבל אחר — פסטיבל של שירה — נוטל כליל, מפני שהמארגן הראשי, והמשרור **נתן זך**, פרש ממנו כאות-מחאה.

התיירים לא נאו. תחת להגיע למימדים חסרי-תקדים, הצטמקה התיירות. תצלומי ההתקוממות בטלוויזיה העולמית, הודיעות על המתרחש, שבתות-המיסחר בירושלים — כל אלה כלמו את הורם שהיה צפוי, והכניסו את ענף-התיירות כולו למשבר חמור.

מיוז הפילים הלבנים

שנה רגילה היה שריהאוצר **משה ניסים** עשוי לעלות לדרגת אישהשנה.

סיפור-ההצלחה של ניסים נמשך. האוצר הישראלי, למודר האינפלציה, למד למדוד את המצב הכלכלי באופן בילעדי על פי סיפרי אחת: המדר המתפרסם ב-15 בכל חודש.

בהנהגתו של ניסים, שחיכוכה הלבני התמיד מסתיר נוקשות רבה, נמשכה בלימת האינפלציה. בסוף השנה הסתייבה זו סביב 16% בשנה. בחודש יולי אף ירד המדר לעשירית של אחוז — מיספר שהיה פעם נראה כחלום.

אולם לקראת סוף תשס"ח התעורר החשש, כי מאחורי המסך הווודו של האינרכס מסתתר אסון כלכלי, המתגבר והולך.

כפוליטיקאי ממוחל ידע ניסים להעריך את חשיבותו של המדר — גורם שהוא ניקשורתי, מובן לכל, שווה לכל נפש. הוא גם ידע כי שאר המיספרים הכלכליים משעממים את הציבור, ואינם מובנים לו.

לכן העדיף ניסים את המדר של יוקרה-מחיה על פני כל המדדים האחרים, כגון המדר של עליית התוצר הלאומי והמדר של הגרעון במאזן-השלומים.

אולם בכלכלה, לכל דבר יש מחיר. האינפלציה הנמוכה נקתה במחיר ההקפאה של שער הדולר, דבר שפגע קשה בתעשייה ובחקלאות בכלל, וכיצוא בפרט. בעוד שעלות הייצור עלתה בהתאם לאינפלציה הנמוכה, נשארו ההכנסות בחו"ל קפואות.

כאשר החלו מיפעל-ענק להתגדר ולהתמוטט, לא נותר שטח במיגור היצרני שלא נשמעה ממנו צעקת חמס. אנשי-האוצר השיבו כי הגורם למפולת אינו הקפאת הדולר, אלא ניהול כושל. ואכן, בשנים שקדמו לתוכנית הכלכלית החדשה של 1985, שררה במשק אווירה של שיגעון-גדולות. לא רק צה"ל הסתבר בשיגעון הנביא ובפילים לבנים אחרים, אלא מיפעלים רבים התרחבו ללא כל חשבון, השקיעו כספים בפרוייקטים דימוניים, התנפחו ותפחו.

השנה הוגש החשבון לפירעון. הפילים הלבנים מתו, כאילו פגעה בהם מחלה מיסתורית. צבא של כונסירי-כנסים פשט על המשק, מיפעלי הפאר של חברת-העובדים שיגרו איתותי אס-אן, **בני גאון** נשלח להציל את כור, ששתי' כרמל של **אברהם שפירא** האגדתי היו. בקשיים, תדיראן הענקי נאלץ לקצץ ולחטל. ואילו הייבוא הוול הציק את הארץ במוצרי-מותרות לשיכבת-עילית כובזנית.

האינתיפאדה שפכה שמן על התבערה הכלכלית הזאת. מיליון וחצי הצרכנים בגדה וברצועה ניתקו את עצמם לפחות חלקית מן ההיצע הישראלי הכפוי. הפועלים הערביים, שקיימו את ענפי החקלאות, הבנייה וחלק מהתעשייה, לא יכלו להגיע באורח סדיר לעבודתם בעיקבות השביתות, ההסגר והעוצר. השיתוק החלקי של ענפים אלה, בתוספת השפל בתיירות, הטילו מעמסה נוספת על הכלכלה.

בעוד שבשורות-איוב כלכליות הקדירו את האופק, הוטל השנה אור חוק על פינה בלתי-ידועה של המשק: משכורות-הענק של המנהלים. לפתע הסתבר לעובדים מסורים, שחיו בצל הפיטורין בגלל כישלון מיפעליהם, כי מנהלים מקבלים משכורות של 10 אלפים, 15 אלפים ואף 20 אלפי ש"ח ויותר.

הגילויים הראשונים נגעו לבנקים, בעיקבות הסדר-הפנסיה המדוים שנעשה עם **ארנסט יפת** וחבריו. אך מכאן התרחבו הגילויים, והסתבר כי גם בתעשייה, במיסחר ובחברות הפיננסיות מקבלים מנהלים כושלים, העומדים כראש מיפעלים מתמוטטים, משכורות העולות פי ארבעה ושישה על משכורתו של חבר-כנסת, ופי עשרה על משכורתו של פועל-ייצור.

בקצה השני של הסולם החברתי עמדו — או שכנו — החולים.

(המשך מעמוד 17)

הרוחות במדינה כדי למלא את מיפרשיו. לקראת סוף השנה אף הציע לספח חלקים מן השטחים הכבושים. על-פי תוכנית אלון. מעשה כזה היה גורם לביטול השלום עם מצריים, לסיכסוך עם ארצות-הברית ולהתגרות בעולם כולו.

הדבר לא הוסיף לשמו של שרון כמנהיג שקול. אך שרון קיווה כי ההקצנה הימנית, שעליה דיברו רבים, אף כי לא היו לה הוכחות חותכות, תרחוף אותו אל ראשות-המשלה.

לכאורה, היה רווקא הליכוד צריך להבין יותר מכל גורם אחר את מהות האיתפאדה. הורם הרוויזיוניסטי בתנועה הציונית ינק ממקורות ריגשיים שדמו מאוד למקורות ההתקוממות הפלסטינית. מושגים כמו מרי ומרד, סמלים לאומיים כמו דגל וסיסמה, מעשים הפגנתיים כמו הכרזת-עצמאות וכינון ממשלה זמנית — כל אלה קרובים מאוד לעולמם הרוחני של זאב זיבטינסקי ותלמידיו.

ואמנם, בראשית השנה צמחה דווקא בתנועת-החרות אחת ההפרתקות הפוליטיות המעניינות. בשבוע הראשון של תשמ"ח, שלוש חודשים לפני פרוץ האיתפאדה, התגלה כי עסקן זוטא של הליכוד, **משה עמירב**, בא בדברים עם **פייצל אל-חסייני**, הראש הבלתי-מוכתר של המחנה הלאומי בשטחים הכבושים, והגיע עימו להסכם על תוכנית פוליטית, שהובילה לעבר מדינה פלסטינית.

הגילוי הסנסציוני המוקדם חיסל מגמה זו באיבה. עמירב גורש מן הליכוד. אולם הוא השאיר אחריו תיקווה עמומה — שרווקא הליכוד יקשור, בסופו של דבר, את הקשרים עם **יאסר ערפאת**, כשם שמנחם בגין נענה ל**לאנוור אליסאדאת**.

בצד הערבי היתה תיקווה זו חזקה. הדוגמות של שארל

צבי פרידמן

רבין במימונה: אגרוף ואוכציה שאינה

אך הרימוי של תאומים סימאיים התאים גם לקשר שבין הליכוד והמערך. סיסמותיהם היו שונות, אך למעשה הם היו רבוקים זה בזה בנכונות המשותפת שלא לספק תשובה סבירה להתקוממות הפלסטינית. זה נקרא קונסנזוס לאומי.

לקראת הבחירות, שתיצרכנה בראשית תשמ"ט, צצו במערך, כמו בליכוד, רמויות חדשות. דובר הרבה על "פנים רעננות". אולם הסידרה החדשה לא הביאה עימה רעיונות חדשים, פיתרונות חדשים, העזה חדשה. היא הלכה בתלם של המנהיגים הוותיקים, הסריה-פיתרונות.

כך הובטח מראש כי הבחירות לכנסת ה-12 לא יהיו מישאל-עם על פיתרונות שונים. המאבק נערך בין שני דינזאורים אידאולוגיים אדירי-מימרים, שהתנדנדו בכבודות, בלא יכולת להתמודד עם המציאות.

הימין: קצין היסעים

אחרי תישעה חודשים של האיתפאדה, כבר היה ברור לרבים מה שהיה ברור בשנים קודמות רק למעטים: שיש רק שני פיתרונות אפשריים. הם מצאו את פרקליטיהם בשני הקצוות של הקשת הפוליטית.

בצד הימני התגבש הפיתרון שנשא את שם-הצופן "טראנספר". זוהי מילה לועזית תמימה, שפירושה "העברה". היא הופכת את הבעיה לעניין של תחבורה — רעיון המעורר אסוציאציות מסוימות, ולא במיקרה. היה זה אדולף אייכמן שטען, שוב ושוב: "הייתי רק קצין-היסעים..."

"טראנספר" פירושו, במציאות האפורה: גירוש המוני בכוח. האיש שאמר זאת בגלוי ובהנאה היה **מאיר כהנא**, שנשאר הסמן הימני. בריוניו ערכו השנה פוגרומים בשטחים הכבושים וגם בישראל עצמה. הוא פנה אל היסודות הפרימיטיביים, החיים על

ענת סרטוטי, העולם הזה

שימעון פרס מתחנף לחרדים בעת ביקור אצל הרבי מבלז, אריאל שרון ויצחק שמיר בכנס בחירת השביעיות בחרות

גבול הפלילים. הוא לא היה "מכובד". אך הוא ציפה לעליית כוחו בכנסת הבאה — אם יינתן לו להתמודד בבחירות, חרף חוק מיוחד שחנקה כדי למנוע זאת.

ההסתייגות מכהנא עזרה לשורה שלמה של תנועות ישנות וחדשות לטעון שהן, להבדיל, מכובדות. הבכורה היתה בידי **יוזב נאמן** ו**האולה כהן**, ראשי התחייה, שקיוו לנגוס מן העוגה של הליכוד ולהיות למיפלגה השלישית בגודלה במדינה. הם ריכזו בגלוי רק על טראנספר חלקי — גירוש מאות אלפי פליטים מהארץ. אך מכאן ועד לגירוש מלא היה המרחק קטן.

נימה ימנית אחרת, שבאה מן ההתיישבות העובדת, יוצגה על-ידי הפרימיטיב האורייגלי מתל-ערשים, **רפאל (רפול) איתן**. ומכיוון שרבים קיוו לעלייה משמעותית של הימין הקיצוני, הצטרף גם **רחבעם (גנרי) זאבי** למירוץ, בראש תנועה שמלו, שהטיפה בפה מלא ובאופן בלעדי לטראנספר.

בפי כל אלה היה מסר ברור, פחות או יותר: גירוש הערבים מהארץ, סיפוח כל השטחים הכבושים לישראל. כוונה-מיסכה של פיתרון זה, היונן ממעינות רגשיים עמוקים ודלוחים, ייברק בבחירות.

השמאל: לקראת אש"ף

בקצה השני של הקשת היתה קיימת התחרות לא-פחות פרועה בין מיפלגות השמאל.

כאן גרמה האיתפאדה לשינוי של ממש. בראשית תשמ"ח היו רק שתי מיפלגות שדגלו בפירוש בהקמת מדינה פלסטינית לצד ישראל, במיסגרת שלום שיושג במשאומותן עם אש"ף — **רק"ח** ואויבתה, הרשימה המתקדמת לשלום. שתי המיפלגות קיבלו את רוב קולותיהן מן הציבור הערבי, שהפך ללשון-המאזניים במדינה, מבלי שאיש הרגיש בכך. אלמלא הקולות של המיגור הערבי, שהיווה כבר בבחירות האחרונות 10% מקהל הבוחרים, היה הימין עולה לשלטון בלעדי ב-1984. הקולות הערביים, שנתינו כמעט כולם למערך ולשמאל, הם אשר יצרו את התיקו הלאומי.

במהלך האיתפאדה התקרבו גם מפ"ם של **אלעזר גרנות** ו**יאיר צבן** ור"ץ של **שולמית אלוני** ו**יוסי שריד** ל"אופציה הפלסטינית". תחילה בנוסחות זהירות, ולאחר מכן בצורה יותר ויותר מפורשת, העזו שתי המיפלגות להגיד דברים שהטילו עליהן בעבר פחד ומורא: שצריכים לדבר עם אש"ף, ושאינן פיתרון

פייצל אל-חסייני מדגים שיטת עיוניים

חסיין נעלב מן הוילזול הזה בעולם הערבי, ורוגזו תרם תרומה נוספת להחלטתו להינתק מן הבעיה. רבין בעל אגרוף-הברזל ופרס בעל האופציה-שאיננה, היוו צמדהמר, תאומים סימאיים שלא יכלו עוד להיפרד.

דה-גול, הגנרל הלאומי ששיחרר את אלג'יריה, ושל **ריצ'ארד ניקסון**, הדמוג האנטי-קומוניסטי שסלל את הרכים למוסקווה ולפקינג, ריחפו באוויר. בתשמ"ח עצמה חזר על דוגמה זו הנשיא **רונלד רגן**, קנאי אנטי-קומוניסטי אמיתי, שהחליף השנה מחמאות עם גורבאצ'וב והילל את תורת לנין.

גם המלך חוסיין האמין באפשרות זו וחשש מפניה. זאת היתה אחת הסיבות להחלטתו להינתק סופית מהגדה המערבית. באוזני מישלחת רמת-הדרג של אש"ף, שביקרה בעמאן אחרי הגיתוק, חזר על החשד שמא מנסה הליכוד לעשות קנוניה עם אש"ף לכינון מדינה פלסטינית, תוך חיסול ירדן.

כל התיקות/החששות האלה היו מופרכים — לפחות בתשמ"ח. הליכוד המשיך לייצג את ה"פיתרון" הפשוט ביותר לבעיה הפלסטינית: להתעלם מעצם קיומה.

המעמד: התאומים הסימאיים

מצבה של מיפלגת-העבודה היה מסובך יותר. מכיוון שמישר-הביטחון היה בידה, ומישר-הביטחון היה אחראי למילחמה באיתפאדה, לא יכלה המיפלגה להסתייג אף ממעשה אחד שנעשה במהלך השנה בתחום זה. גם אמצעי-הדיכוי החמורים ביותר נרשמו על חשבונן של **יצחק רבין**, אישה-השנה תשל"ה.

לעומת זאת ניסה **שימעון פרס**, אישה-השנה תשמ"ה, להופיע בעיני הציבור כרודף-שלום רבי-פעלים. הוא התרוצץ בעולם, שיפר במידת-מה את היחסים עם ברית-המועצות ובעלות-הברית, דיבר על "פתחה בינלאומית" למשאומות.

אך מול האיתפאדה עמד פרס חסר-אונים בדיוק כמו שמיר. בעוד שממיר הרים את דגל ארץ-ישראל השלמה, הרים פרס את דגל האופציה הירדנית. שתי התפיסות היו דימוניות באותה המידה, מול המציאות שהתבהרה מיום ליום.

לא עזרה לפרס גם תמיכתו ביוזמתו של **גורג' שולץ**. שריהחץ האמריקאי ערך במרחב כמה סיורים, שהיו כמעט פאוריה על מסע-היריגים של **הנרי קיסינג'ר**, אישה-השנה תשל"ד. אך בעוד שקסינג'ר מכר ברילוגיו תוכנית ברורה, שהיה לה על מה לסמוך במציאות, בא שולץ האומלל למכור אוסף של סיסמות שאבר עליהן הכלה: שלום בלי אש"ף, בלי הגדרה עצמית לפלסטינים, בלי נסיגת ישראל מכל השטחים הכבושים. גם המלך

אני ולדמן, העולם הזה

שצצו בימים הראשונים של האינתיפאדה כפטריות אחרי הגשם. הן ביטאו את ההזעזעות של ציבור מסוים. היה משהו מרשים במיגוון רחב זה של קבוצות-מחאה. קבוצה של צלמים קמה באופן ספונטאני כדי לערוך תערוכה נגד הכיבוש. פסיכולוגים התאגדו כדי להזהיר מפני התוצאות הנפשיות. רופאים התאגדו כדי להתייצב לימין עמיתיהם הפלסטיניים. שני צעירים אלמוניים ממושב בגליל קראו למיצערי-מחאה, ופעולה זו הפכה להפגנה ארצית מרשימה, שגייסה את מיטב זמריהפופ. הנשים בשורות הפגינו מדי שבוע. תנועת יש וכול, שקראה בשעתו לחיילים לסרב לשרת בלבנון, קראה עתה לסרב לשרת בשטחים הכבושים. כ־40 מחבריה נכנסו לכלא, רבים אחרים סירבו והועברו על-ידי צה"ל בשקט לתפקידים אחרים. תנועות כמו הלאה הכיבוש ודי לכיבוש (שהתפלגו מפני שבאחת מהן בחשה רק"ח) ערכו הפגנות ומחאות של מחאה. איש-מילואים אחר, **אדם קלר**, נשלח לכלא הצבאי מפני שצייר בשני לילות על 117 טנקים, תותחים וגמ"שים. סיסמות נגד הכיבוש וקריאה לסרב לשרת בשטחים הכבושים. אם קיווה משהו שאחרי חודשי-חורשים יתאחדו כל התנועות האלה ותקום תנועת-מחאה גדולה, מרשימה ויעילה, הרי התאכזב. התנועות נשארו מפולגות, כאשר כל אחת מהן שומרת בקנאות על עצמאותה, ומחזיקה בכיסה רשימה של מוחרמים. שום תנועה

רחל אבנר, העולם הזה

הפגנה של „שלוש עכשיו“ נגד הכיבוש

בלי מדינה פלסטינית לצד ישראל. מכיוון שכל אלה הם פוליטיקאים ממלחים, העיד הרבר על תוזה בחלק מן הציבור היהודי.

מילחמות-היהודים בימין היו כאין וכאפס לעומת מילחמות האחים בשמאל, שהיו גם מילחמות-היהודים וגם מילחמות הערבים. רק"ח והרשימה המתקרמת. תקפו זו את זו בשצף-קצף, כשרק"ח היא התוקפת הנועמת. היא לא יכלה לסלוח למתקרמת על כי הרסה את המונופול שלה ברחוב הערבי הלאומי. להתחרות הצטרף גם **עבדאללהאב דראושה**, שהקים מפלגה ערבית אחרי שהודח במפלגת-העבודה.

מפ"ם ור"ץ החרימו את רק"ח והמתקרמת והוציאו אותן אל מחוץ לתחום, אך לקראת הבחירות-התחילו גם לתקוף זו את זו בהאשמות פרועות.

כל המפלגות האלה קיוו לנגוס מן העוגה של המערך, כשם שהימין הקיצוני קיווה לנגוס מן העוגה של הליכוד. גם כוח המשיכה של הפיתרון הפלסטיני ייכרך באמצעותן בבחירות. בניגוד למסר של הימין, לא ינק מסר זה ממעיינות רגשיים, אלא ממחשבה הגיונית.

תנועות-המחאה: המחדל

אחת התופעות החשובות ביותר של תשס"ח היתה חולשת השמאל החוץ-פרלמנטרי — תנועות השלום, המחאה והסירוב.

כאשר פרצה בתשס"ב מלחמת-הלבנון, כמה מייד תנועות מחאה, שצברה תאוצה במהירות. גם שלום עכשיו, הוותיקה יותר, התאוששה במהרה אחרי תקופה קצרה של שיתוק וקיפאון. היא הגיעה להישגים גדולים אחרי טבח צברה ושאתילה, בראש-השנה תשס"ג.

אפשר היה להניח שאותו הדבר יקרה, ביתר שאת, אחרי פרוץ האינתיפאדה. שיטות הכיבוש הפכו יותר ויותר קשוחות. מיספר ההרוגים הגיע למאות, מיספר הפצועים עלה על רבבה, וכך גם כמעט הציורים. פיצוץ הבתיים והגירושים הסעירו רבים. כמעט בכל שבוע נודע על „חריג“ מזוויע חדש, ומיקרים רבים החרידו את העולם כולו.

איך עמד הציבור של „יפהנפש“ במבחן זה? התשובה היתה טמונה במחדל מפתיע: שום תנועות-המונים נגד מדיניות-הכיבוש לא קמה בישראל בתשס"ח.

שלום עכשיו גורה על עצמה שיתוק. היא ניסתה לצאת ידי חובה בכמה פעולות הלשונות, עלובות ביותר. התנועה, שגייסה 400 אלף איש אחרי הפלישה ללבנון, לא היתה מסוגלת השנה לגייס אף 4000 איש נגד ריכוז האינתיפאדה.

מדוע? וזע המחדל של 1988 נורע ביום ההישג של 1983. הפגנת-הענק היתה או אפשרית, מפני ששלום עכשיו מכרה את גישמתה למפלגת-העבודה. בהפגנה הגדולה ניתנה הבימה לשימרון פרס וליצחק רבין, שני המנהיגים שקראו לפלישה ללבנון ואף תמכו בה בפה מלא. היא תירצה זאת, אחרי-מעשה, בסיפור של 40 הקילומטרים. לבימה לא הועלה אף איש אחד שהתנגד לפלישה ביום הראשון.

מאז אותו יום, המפואר ביותר בתולדותיה, הפכה שלום עכשיו שבויה בידי מפלגת-העבודה, ובמידה פחותה גם בידי מפ"ם ור"ץ. היא החרימה את שאר המפלגות, ובעיקר את כל מי שדגל בהיבדלות עם אש"ף.

זה היה מירשם לשיתוק בתשס"ח. כי על הפעולות נגד האינתיפאדה ניצח יצחק רבין, איש מפלגת-העבודה. התקפה על שיטות-הריכוז היתה הופכת. בהכרח להתקפה על מפלגת העבודה. לכן לא היתה שלום עכשיו מסוגלת עוד. היא הורידה את עצמה מהפרק.

את מקומה תפס מיגוון רב של תנועות-מחאה ספונטאניות,

הפגנה של „קו אדום“ נגד „היד הקשה“

פרשה בפני עצמה היתה פרשת כתבה-העזת דרך הניצוח. עורכיו **יעקב ורונן בן-יאסר** ו**מיכל שוורץ**, נעצרו, הוחזקו ונחקרו בתנאים מחפירים והואשמו בכך שהצטרפו לאחד מאירגוני אש"ף. בסוף תשס"ח היה המצב של תנועות-השלום ותנועות-המחאה הישראליות עלוב, כמעט מבייש. הן לא הגיעו לקרסוליה של תנועות-המחאה הצרפתית בימי מלחמת-אלג'יריה, או לתנועות השלום האמריקאית בימי מלחמת ויאטנאם, כאשר מאות אלפים עלו על בניין הפנטאגון.

איש במחנה הזה לא הפך איש-השנה תשס"ח.

● צה"ל: בין כולם

בין כל המחנות, בין קצוות הימין והשמאל עמד צה"ל — הגוף שהיה ממונה על דיכוי האינתיפאדה.

כל הניגודים התקיימו בתוך צה"ל עצמו, ובכל אחד מגדודי החיילים הסדירים ואנשי המילואים.

מעשיו ומחדליו של צה"ל בשנת תשס"ח, פעולותיו לדיכוי האינתיפאדה והמשברים הפנימיים שפקדו אותו תוך כדי כך — אלה היו הסיפור העיקרי של תשס"ח. תהיה לו השפעה עצומה גם על השנים הקרובות, על עתיד ישראל ואופייה.

האיש שנשא באחריות לכך, שקיבל את החלטות ושהנהיג את צה"ל במשבר עמוק זה הוא ראש המטה הכללי, **דן שומרון**. בעל כורחו הפך איש-השנה תשס"ח.

ישעיהו ליבוביץ בהכנות „הקו האדום“

גדולה לא קמה. כמה מאות פעילים החזיקו את כל התנועות האלה, ורבים מהם היו חברים בכמה קבוצות, ואף בכולן. אחרי החודשים הראשונים של האינתיפאדה, דווקא כאשר גדלה המצוקה בשטחים הכבושים והתקשחו השיטות למילחמה באוכלוסיה, ירד המתח במחנה-המחאה הישראלי. פעולות-המחאה נעשו קלושות יותר, נדירות יותר. היה נדמה כאילו התעייפו המוחים. אולי נדבקו בקהות-החושים שפשטה בציבור הישראלי כולו. ואולי היה האשם בקנאות של עסקני-המפלגות, שניסו לנצל את התנועות למטרותיהם ולמנוע פעולות שלא תאמו את האינטרסים שלהם.

ציון צפיר, העולם הזה

שלושת ילדיהם של נאשמי „דרך הניצוח“ בראש הפגנה נגד מעצר הוריהם

מדל הגנרל

במלחמת סיני, שפרצה כעבור כמה שבועות, התגלה מזלו של שומרון. הוא לא הוצנח במיתלה, ולא השתתף בקרב המפורסם, שהפך את התבוסות המחפירות בתולדות צה"ל. תחת זאת השתייך לשומרון לטור שעל הקרקע, שחצה את הגבול והתחבר עם הכוח המוצנח. הוויכוח ההיסטורי בין אנשי המיתלה, אריאל שרון, רפאל איתן ומוטה גור, שהוליד ביניהם מערכת מסובכת של אהבות ושנאות עד היום, אינו נוגע לו.

אחרי סיום שרות החובה ושנה נוספת כאיש-קבע, החליט שומרון לחזור לקיבוץ.

כמשך שנתיים וחצי עבד שוב בפלחה, ונהג במכונית הקיבוץ שהובילה את החלב לתנובה בעמק. אך הוא ידע כי מקומו בצבא. הוא התגייס שוב לשורות צה"ל, ושם נשאר עד היום.

במלחמת ששת הימים היה מפקד של כוח סיור, שהשתייך לעוצבה מאולתרת (כוח גרנית), בחטיבה של ישראל (סל).

המזל שוב האיר לו פנים: כראש הסיירת הגיע ראשון אל צפון תעלת-סואץ, ביום הרביעי של המלחמה.

על כך הוענק לו צל"ש מטעם אלוף-הפקודה.

הנסיבות שבהן רס"ן שומרון דן ק/334831 בצל"ש מיד ישיעוהו גביש, אלוף פיקוד-הדרום, מתוארות במסמכים.

הוא הגיע למלחמת ששת הימים ישר מקורס פו"ם, שפורז בתקופת-הכרזת שוקמה למלחמה.

הוא מונה כמפקד פלוגת-תול"רים (תותחים-ללא-רתע, למלחמה בשיריון), שאנשיה כולם צנחנים.

עם הגיפיים של התול"רים עשה את כל הדרך מישראל עד לתעלה.

אחרי שכבש בהסתערות של ג'יפים ושיריון כמה מוצבים בדרך לא-יער, נשאר בלא דלק. ממזל ראה תחנת-דלק מצרית ריקה.

שומרון נסע לשם בג'יפ, כשנהגו עימו, כדי להביא דלק לג'יפים. "היינו המכונית היחידה בתחנה", סיפר שומרון אחרי קבלת הצל"ש, "עסקנו בשאיבת דלק. לפתע אני שומע מכונית עוצרת ליד הג'יפ. אני מפתח את ראשי ואני מאמין למראה עיניי: מכונית סטיוונסון מצרית, מלאה חיילים, כולם מכוונים את נישקם אלי. מאוד לא נעים."

"נהג לא הבחין במתרחש. החלטתי להתנהג בטיבעיות. ידעתי שאם אגלה סימני-פחד, זה יהיה הסוף."

"לאט-לאט כיוונתי את העווי שלי מולם. איני יודע ערבית. סימנתי להם בידי, בתקיפות, לצאת מהמכונית. הרלת נפתחה ו-14 מצרים נשפכו החוצה. כולם היו חמושים. הם הסתדרו בשורה, כשישקס עדיין רדוד ומכוון אלי."

"סימנתי להם להניח את נישקם על הארץ. הם צייתו בלי להוציא הגה. רק אז סובב נהג את ראשו וראה את המתרחש."

שומרון שיחרר את 14 המצרים — אבל רק אחרי שמילא את הג'יפיקנים בדלק בשביל הג'יפים. "הרג-שתי שאני חב להם את חיי, אמר שומרון."

זה היה בערב היום השני של המלחמה. מאז עד לתום הקרבות נע קרימה מבלי לנוח. בכמה היתקלויות עם הטנקים המצריים דהר לעברם בג'יפ ופגע בהם ממרחק של 300 מטרים. פעם אחרת נתקע בחול, תחת אשיתוחים כבדה, ירד מן הג'יפ, דחף אותו בחזרה לכביש, והמשיך בדרך.

ביום השישי של המלחמה, ב-3 בכוכר, פתח בהסתערות האחרונה, בג'יפים הפתוחים, על כוח-טנקים שחסם את הכביש ליד קנטרה. הג'יפים נפגעו, אך לא האנשים. הוא כבש את גשר הפירדאן שעל התעלה, שעד קלה לפני היכנס הפסקת-האש לתוקפה.

זה היה דן שומרון החייל: נועז, החלטי, בעל רמיון, ובעיקר — ברימז.

כגישה עם ערפא

נה אחרי המלחמה, כאשר היה כבר מג"ד, נפגש שומרון בפעם הראשונה עם הבעייה הפלסטינית בשרה הקרב. הוא השתתף בקרב על כראמה, שבו ספג צה"ל מכה קשה. פשיטה זו על הכפר הירדני, שבו התבססו האירגונים הפלסטיניים,

הוא היה דן שומרון החייל: נועז, החלטי, בעל רמיון, ובעיקר — ברימז.

כגישה עם ערפא

נה אחרי המלחמה, כאשר היה כבר מג"ד, נפגש שומרון בפעם הראשונה עם הבעייה הפלסטינית בשרה הקרב. הוא השתתף בקרב על כראמה, שבו ספג צה"ל מכה קשה. פשיטה זו על הכפר הירדני, שבו התבססו האירגונים הפלסטיניים,

הוא היה דן שומרון החייל: נועז, החלטי, בעל רמיון, ובעיקר — ברימז.

כגישה עם ערפא

נה אחרי המלחמה, כאשר היה כבר מג"ד, נפגש שומרון בפעם הראשונה עם הבעייה הפלסטינית בשרה הקרב. הוא השתתף בקרב על כראמה, שבו ספג צה"ל מכה קשה. פשיטה זו על הכפר הירדני, שבו התבססו האירגונים הפלסטיניים,

הוא היה דן שומרון החייל: נועז, החלטי, בעל רמיון, ובעיקר — ברימז.

כגישה עם ערפא

נה אחרי המלחמה, כאשר היה כבר מג"ד, נפגש שומרון בפעם הראשונה עם הבעייה הפלסטינית בשרה הקרב. הוא השתתף בקרב על כראמה, שבו ספג צה"ל מכה קשה. פשיטה זו על הכפר הירדני, שבו התבססו האירגונים הפלסטיניים,

הוא היה דן שומרון החייל: נועז, החלטי, בעל רמיון, ובעיקר — ברימז.

כגישה עם ערפא

נה אחרי המלחמה, כאשר היה כבר מג"ד, נפגש שומרון בפעם הראשונה עם הבעייה הפלסטינית בשרה הקרב. הוא השתתף בקרב על כראמה, שבו ספג צה"ל מכה קשה. פשיטה זו על הכפר הירדני, שבו התבססו האירגונים הפלסטיניים,

הוא היה דן שומרון החייל: נועז, החלטי, בעל רמיון, ובעיקר — ברימז.

כגישה עם ערפא

נה אחרי המלחמה, כאשר היה כבר מג"ד, נפגש שומרון בפעם הראשונה עם הבעייה הפלסטינית בשרה הקרב. הוא השתתף בקרב על כראמה, שבו ספג צה"ל מכה קשה. פשיטה זו על הכפר הירדני, שבו התבססו האירגונים הפלסטיניים,

הוא היה דן שומרון החייל: נועז, החלטי, בעל רמיון, ובעיקר — ברימז.

כגישה עם ערפא

נה אחרי המלחמה, כאשר היה כבר מג"ד, נפגש שומרון בפעם הראשונה עם הבעייה הפלסטינית בשרה הקרב. הוא השתתף בקרב על כראמה, שבו ספג צה"ל מכה קשה. פשיטה זו על הכפר הירדני, שבו התבססו האירגונים הפלסטיניים,

הוא היה דן שומרון החייל: נועז, החלטי, בעל רמיון, ובעיקר — ברימז.

כגישה עם ערפא

נה אחרי המלחמה, כאשר היה כבר מג"ד, נפגש שומרון בפעם הראשונה עם הבעייה הפלסטינית בשרה הקרב. הוא השתתף בקרב על כראמה, שבו ספג צה"ל מכה קשה. פשיטה זו על הכפר הירדני, שבו התבססו האירגונים הפלסטיניים,

של דן. מאחר שהכל התעקשו לקרוא לו שומרון, התרגל לשם זה, וכיום הוא חותם כך.

בעצם נולד דן בדרך לקיבוץ. ההורים חיו קודם לכן בקיבוץ גשר. האם יצאה משם לחררה-הולדות בבית-החולים בעפולה, ומשם עברה עם הרך הנולד לאשרות-יעקוב, קיבוץ שהוקם על אדמות הכפר דלהמייה, השוכן בצד הסורי של הגבול.

הרמטכ"ל-לעתיד היה בן 11, כאשר פרצה מלחמת-העצמאות. אשרות-יעקוב היתה בקרה-חיות. ילדי הקיבוץ, ודן ביניהם, פונו לקיבוץ יגור. ההורים, בעליהתפקידים, נשארו באשרות.

כמו רבים מבני-הקיבוץ, הפסיק דן שומרון ללמוד אחרי כיתה י'. הוא רצה לעבוד. העבודה בפלחה, הנהיגה בטרקטור, היו הרבה יותר מרגשות מאשר העיון בספרים. הוא לא עשה תעודת-בגרות.

רק כעבור שנים, כשנשלח עלידי צה"ל לפו"ם, בית-הספר לפיקוד ומטה, צבר "נקודות" שאיפשרו לו להתקבל לאוניי-ברסיטת תל-אביב, ולהשיג שם תואר ראשון בגיאוגרפיה.

בשתי השנים שלו בפלח, עבד דן הצעיר בנגב. כדי להקל על ההתיישבות החדשה בדרום, חילקה שם המדינה אדמות לקיבוצים צפוניים. שומרון וחבריו עבדו בשדות המושב פטיש, ליד כביש הרעב, סמוך לגבול רצועת-עזה.

באותו הזמן, לא הרחק משם, בנחל-עוז, נאם הרמטכ"ל משה דיין את נאומו המפורסם על קיברו של רועי רוטברג, מתיישב שנהרג בתקריט-גבול: "אל נא נטיח היום אשמות על הרוצחים. מה לנו כי נטען על שינאתם אלינו?"

"שמונה שנים הינם יושבים במחנות-הפליטים אשר בעזה, ולמול עיניהם אנו הופכים לנו לנחלה את הארמה והכפרים בהם ישובו הם ואבותיהם."

"... דור מתנחלים אנו, ובלי כובע-הפלדה ולועיהתותח לא נוכל לטען עץ ולבנות בית."

"אל נירחם מלראות את המשטמה המלכה וממלאת חיי מאות אלפים ערבים, היושבים סביבנו. אל נסב עינינו פן תחלש ידנו."

"זו גזירת דורנו, זו ברירת חיינו — להיות נבונים וחמושים, חזקים ונוקשים — או כי תישמט החרב מאגרופנו, וייכרתו חיינו."

כגישה בחנת-בנון

את היתה הרוח של צה"ל, כאשר התגייס דן שומרון בן ה-18 לשורות ב-1955, בימי כהונתו של הרמטכ"ל משה דיין, שנולד 22 שנים לפניו בדגניה, הסמוכה לאשרות-יעקוב.

כנאה לבן-קיבוץ, התגרב לצנחנים. כשסיים את קורס המס"כים, ניתנה לו ברירה: להתמנות כמ"כ או להצטרף כטוראי לפלוגתו של מאיר הרציון האגדתי, בגדוד שמפקדו היה אריאל שרון. הוא בחר באפשרות השניה.

בפיקודו של הרציון השתתף בפעולת-התגמול נגד מיטרת אל-רהוה. בפעולה זו נפגע הרציון בצווארו ונותר בתנאי-קרב, בתוך ענן של אבק ועשן. הר"ר מוריס אנלביץ, ש"חתך את גרונו", זכה בשל כך בצל"ש. הרציון יצא מהגדוד ומחיו של דן שומרון, ועל כן הוא פטור מלהביע דעתו על לוחם שנוי-במחלוקת זה, שמשם דיין ראה בו דוגמה לדור.

בו לי גנרלים שיש להם מזל: קרא נפוליון, אחד מגדולי המצביאים של כל הדורות.

הוא ידע שיש אנשים שהמזל הטוב רוף אחריהם, כשם שיש אנשים שהם רדופי אסונות. הוא לא האמין שזה מיקרה. בעל-המזל הוא אדם שיש לו חוש, אינטואיציה, יכולת להבין את הרגע ולנצל. כפי שאמר בן-זמנו של נפוליון ומעריצו, המשורר הגרמני גתה: "השופטים לא יבינו לעולם איך מתחבר המזל לכישרון..."

דן שומרון היה ברימז בכל מעשיו, עד שהתגשם חלומה, שהוא חלומה של כל חייל: להתמנות כרמטכ"ל. בעלי אמונות-טפלות יכולים להסביר זאת במיספר: שומרון הוא הרמטכ"ל ה-13 של צה"ל.

"זו גזירת דורנו..."

כאשר התמנה שומרון לתפקיד זה, באפריל 1987, נשם צה"ל לרווחה.

אחרי הרמטכ"ל שגרם לאסונות מלחמת-הלבנון, רפאל ("רפול") איתן, ויורשו האפורי, משה ("מישה חצ"י") לוי, בישר

"זו גזירת דורנו..."

כאשר התמנה שומרון לתפקיד זה, באפריל 1987, נשם צה"ל לרווחה.

אחרי הרמטכ"ל שגרם לאסונות מלחמת-הלבנון, רפאל ("רפול") איתן, ויורשו האפורי, משה ("מישה חצ"י") לוי, בישר

"זו גזירת דורנו..."

כאשר התמנה שומרון לתפקיד זה, באפריל 1987, נשם צה"ל לרווחה.

אחרי הרמטכ"ל שגרם לאסונות מלחמת-הלבנון, רפאל ("רפול") איתן, ויורשו האפורי, משה ("מישה חצ"י") לוי, בישר

"זו גזירת דורנו..."

כאשר התמנה שומרון לתפקיד זה, באפריל 1987, נשם צה"ל לרווחה.

אחרי הרמטכ"ל שגרם לאסונות מלחמת-הלבנון, רפאל ("רפול") איתן, ויורשו האפורי, משה ("מישה חצ"י") לוי, בישר

"זו גזירת דורנו..."

כאשר התמנה שומרון לתפקיד זה, באפריל 1987, נשם צה"ל לרווחה.

אחרי הרמטכ"ל שגרם לאסונות מלחמת-הלבנון, רפאל ("רפול") איתן, ויורשו האפורי, משה ("מישה חצ"י") לוי, בישר

"זו גזירת דורנו..."

כאשר התמנה שומרון לתפקיד זה, באפריל 1987, נשם צה"ל לרווחה.

אחרי הרמטכ"ל שגרם לאסונות מלחמת-הלבנון, רפאל ("רפול") איתן, ויורשו האפורי, משה ("מישה חצ"י") לוי, בישר

"זו גזירת דורנו..."

כאשר התמנה שומרון לתפקיד זה, באפריל 1987, נשם צה"ל לרווחה.

אחרי הרמטכ"ל שגרם לאסונות מלחמת-הלבנון, רפאל ("רפול") איתן, ויורשו האפורי, משה ("מישה חצ"י") לוי, בישר

"זו גזירת דורנו..."

כאשר התמנה שומרון לתפקיד זה, באפריל 1987, נשם צה"ל לרווחה.

אחרי הרמטכ"ל שגרם לאסונות מלחמת-הלבנון, רפאל ("רפול") איתן, ויורשו האפורי, משה ("מישה חצ"י") לוי, בישר

"זו גזירת דורנו..."

כאשר התמנה שומרון לתפקיד זה, באפריל 1987, נשם צה"ל לרווחה.

אחרי הרמטכ"ל שגרם לאסונות מלחמת-הלבנון, רפאל ("רפול") איתן, ויורשו האפורי, משה ("מישה חצ"י") לוי, בישר

"זו גזירת דורנו..."

כאשר התמנה שומרון לתפקיד זה, באפריל 1987, נשם צה"ל לרווחה.

אחרי הרמטכ"ל שגרם לאסונות מלחמת-הלבנון, רפאל ("רפול") איתן, ויורשו האפורי, משה ("מישה חצ"י") לוי, בישר

"זו גזירת דורנו..."

כאשר התמנה שומרון לתפקיד זה, באפריל 1987, נשם צה"ל לרווחה.

אחרי הרמטכ"ל שגרם לאסונות מלחמת-הלבנון, רפאל ("רפול") איתן, ויורשו האפורי, משה ("מישה חצ"י") לוי, בישר

"זו גזירת דורנו..."

כאשר התמנה שומרון לתפקיד זה, באפריל 1987, נשם צה"ל לרווחה.

אחרי הרמטכ"ל שגרם לאסונות מלחמת-הלבנון, רפאל ("רפול") איתן, ויורשו האפורי, משה ("מישה חצ"י") לוי, בישר

"זו גזירת דורנו..."

כאשר התמנה שומרון לתפקיד זה, באפריל 1987, נשם צה"ל לרווחה.

אחרי הרמטכ"ל שגרם לאסונות מלחמת-הלבנון, רפאל ("רפול") איתן, ויורשו האפורי, משה ("מישה חצ"י") לוי, בישר

"זו גזירת דורנו..."

כאשר התמנה שומרון לתפקיד זה, באפריל 1987, נשם צה"ל לרווחה.

אחרי הרמטכ"ל שגרם לאסונות מלחמת-הלבנון, רפאל ("רפול") איתן, ויורשו האפורי, משה ("מישה חצ"י") לוי, בישר

"זו גזירת דורנו..."

כאשר התמנה שומרון לתפקיד זה, באפריל 1987, נשם צה"ל לרווחה.

אחרי הרמטכ"ל שגרם לאסונות מלחמת-הלבנון, רפאל ("רפול") איתן, ויורשו האפורי, משה ("מישה חצ"י") לוי, בישר

"זו גזירת דורנו..."

כאשר התמנה שומרון לתפקיד זה, באפריל 1987, נשם צה"ל לרווחה.

אחרי הרמטכ"ל שגרם לאסונות מלחמת-הלבנון, רפאל ("רפול") איתן, ויורשו האפורי, משה ("מישה חצ"י") לוי, בישר

"זו גזירת דורנו..."

כאשר התמנה שומרון לתפקיד זה, באפריל 1987, נשם צה"ל לרווחה.

אחרי הרמטכ"ל שגרם לאסונות מלחמת-הלבנון, רפאל ("רפול") איתן, ויורשו האפורי, משה ("מישה חצ"י") לוי, בישר

"זו גזירת דורנו..."

כאשר התמנה שומרון לתפקיד זה, באפריל 1987, נשם צה"ל לרווחה.

אחרי הרמטכ"ל שגרם לאסונות מלחמת-הלבנון, רפאל ("רפול") איתן, ויורשו האפורי, משה ("מישה חצ"י") לוי, בישר

"זו גזירת דורנו..."

כאשר התמנה שומרון לתפקיד זה, באפריל 1987, נשם צה"ל לרווחה.

אחרי הרמטכ"ל שגרם לאסונות מלחמת-הלבנון, רפאל ("רפול") איתן, ויורשו האפורי, משה ("מישה חצ"י") לוי, בישר

"זו גזירת דורנו..."

כאשר התמנה שומרון לתפקיד זה, באפריל 1987, נשם צה"ל לרווחה.

אחרי הרמטכ"ל שגרם לאסונות מלחמת-הלבנון, רפאל ("רפול") איתן, ויורשו האפורי, משה ("מישה חצ"י") לוי, בישר

"זו גזירת דורנו..."

כאשר התמנה שומרון לתפקיד זה, באפריל 1987, נשם צה"ל לרווחה.

אחרי הרמטכ"ל שגרם לאסונות מלחמת-הלבנון, רפאל ("רפול") איתן, ויורשו האפורי, משה ("מישה חצ"י") לוי, בישר

"זו גזירת דורנו..."

כאשר התמנה שומרון לתפקיד זה, באפריל 1987, נשם צה"ל לרווחה.

אחרי הרמטכ"ל שגרם לאסונות מלחמת-הלבנון, רפאל ("רפול") איתן, ויורשו האפורי, משה ("מישה חצ"י") לוי, בישר

"זו גזירת דורנו..."

כאשר התמנה שומרון לתפקיד זה, באפריל 1987, נשם צה"ל לרווחה.

אחרי הרמטכ"ל שגרם לאסונות מלחמת-הלבנון, רפאל ("רפול") איתן, ויורשו האפורי, משה ("מישה חצ"י") לוי, בישר

"זו גזירת דורנו..."

כאשר התמנה שומרון לתפקיד זה, באפריל 1987, נשם צה"ל לרווחה.

אחרי הרמטכ"ל שגרם לאסונות מלחמת-הלבנון, רפאל ("רפול") איתן, ויורשו האפורי, משה ("מישה חצ"י") לוי, בישר

"זו גזירת דורנו..."

כאשר התמנה שומרון לתפקיד זה, באפריל 1987, נשם צה"ל לרווחה.

אחרי הרמטכ"ל שגרם לאסונות מלחמת-הלבנון, רפאל ("רפול") איתן, ויורשו האפורי, משה ("מישה חצ"י") לוי, בישר

"זו גזירת דורנו..."

כאשר התמנה שומרון לתפקיד זה, באפריל 1987, נשם צה"ל לרווחה.

אחרי הרמטכ"ל שגרם לאסונות מלחמת-הלבנון, רפאל ("רפול") איתן, ויורשו האפורי, משה ("מישה חצ"י") לוי, בישר

"זו גזירת דורנו..."

כאשר התמנה שומרון לתפקיד זה, באפריל 1987, נשם צה"ל לרווחה.

אחרי הרמטכ"ל שגרם לאסונות מלחמת-הלבנון, רפאל ("רפול") איתן, ויורשו האפורי, משה ("מישה חצ"י") לוי, בישר

"זו גזירת דורנו..."

כאשר התמנה שומרון לת

האלוף ואשתו: דן שומרון, אלוף פיקוד הדרום עם אשתו דליה ומנחם בגין, 1981

במיטה. זה מעצבן אותי, והוא מסוגל לשגע את הבית. הוא לא רגוע. בסדר, אז אדם גדול צריך אשה גדולה. ואני לא אשה גדולה!"

על הפירסום בעיקבות אנטבה: "דני לא טיפוס של כוכב. הוא אישי-צבא. אדם מאוד רציני. מאוד מייק צועי. עם הרבה מוסר אידיאולוגי."

"כשהיה מגיד בצנחנים, קראו לו 'הגרמני'. הוא לא כל כך קשוח למעשה. אבל תמיד היתה לו צורת-היבטו הצבאית-שחצנית: אין כדור עם הכתובת שלי!"

ועל פעולת אנטבה עצמה: "זה ההבדל בין גאון ולא-גאון. מה שנראה לאדם נורמלי כבלתי-אפשרי, יראה לדני כאפשרי, ועוד איך!"

"הוא טיפוס קצרי-רוח. הוא לא יעמוד ויסביר. אין לו סבלנות בשביל זה. הוא מורה רע מאוד. הוא רוצה שאנשים יעשו את העבודה עימו בלי לשאול שאלות. הוא לא עריץ. פשוט אין לו סבלנות לאיטיות השיכולית של האנשים. כך גם אלי..."

ב-1981 נשא דן שומרון אשה שניה, ציירת בשם דליה, שציוריה מקשטים כיום את לישכת-הרמטכ"ל. הוא גר איתה בנחל-אביבים. גם האנשים העובדים עימו במגע הדוק לא היו מעולם בביתו. איש מהם לא הוזמן.

● נוכח דרך באנטבה

מילחמת יום-הכיפורים הוכיחה כי הופר האיוון בצה"ל. הלהיטות הבניית כוח משוריין, שיוכל לנהל מלחמת-רב, גרמה להמעטת ערכו של חיל-הרגלים. כאשר שחק כוח-הרגלים המצרי, לאורך התעלה, את החטיבות המשוריינות של צה"ל בטילים אישיים, נשמעה הקריאה: "איפה האדומים?" (הצנחנים בעלי הכומתות האדומות, שהיוו את כוח-הרגלים העיקרי של צה"ל). הכל הבינו שצריכים להקים מחדש את הח"ר.

שוב היה לשומרון מזל. התפקיד החיוני הזה נפל בחלקו. בספטמבר 1974 התמנה כקצין — קצין צנחנים-חיל-הרגלים-ראשי.

רק כעבור שנה וחצי התברר מה רב היה המזל הכרוך במינוי זה. דווקא. מטוס צרפתי, בטיסה 139 של אייר-פראנס, ובו נוסעים ישראליים ויהודיים רבים, נחטף ב-27 ביוני 1976 והובל לנמל-תעופה באוגנדה של הרודן אירי אמין. שמו של נמל-התעופה נחרת בתודעת העולם ובתולדות המדינה, וגם בביוגרפיה של דן שומרון: אנטבה.

ברגע שנודע על החטיפה, התחילה בארץ פעולה קרחתנית. ממשלת-ישראל, שבראשה עמד יצחק רבין, התחילה במגעים לשיחרור החטופים בדרך דיפלומטית. גם מנחם בגין, ראש האופוזיציה, ושימיעון פרס, שריביתחון, הסכימו לכך. בזמנית הוטל על צה"ל לבדוק אם ניתן לשחרר את בנייה-ערובה בכוח, חרף המרחק הרב והנסיבות הקשות.

אגף-המבצעים של צה"ל, שבראשו עמד יקותיאל אדם, התחיל לגבש תוכניות. אך הן היו בלתי-שלמות, ואי-אפשר היה לקבלן. ביום החמישי, האחד ביולי 1976, הציגו ראשי אגפים את התוכניות לפני השרים. רבין, גם הוא רמטכ"ל לשעבר, שאל את יקותיאל: "האם יש לך

לשאת. ידעתי שהוא אישי-צבא ועסוק מאוד. אבל חייתי בבית ייקי, ושעות-הבוקר בבית כזה לא מתחילות בחצות. אמרתי לו להתקשר שוב בחצות.

"החלטתי שאני לא אענה לטלפון. אתן לאמא לענות. הייתי בטוחה שהיא תשטוף אותו מלמעלה למטה, וכך יתחסל כל העניין. הוא באמת צילצל בחצות. אמא ענתה. מילה פה, מילה שם — והיא אמרה לו לכו."

"זה כבר היה באמת יותר מדי. לא יכולתי להבין את זה. תביני, הוא חייל וצריכים לעזור לו, אמרה אמא. ולא זאת בלבד, אלא שהיא נכנסה למיטבה ובישלה לו, זה היה באמת יוצא-דופן. ואז הוא בא. החלטתי שאנחנו יוצאים מהבית. לא הייתי בטוחה שמצביה-הרוח המיוחד של אמא יימשך. נחמדה-נחמדה, אבל בשלב כלשהו היא תחזור לעצמה!"

"הסתובבנו ברחובות כמו שני ילדים מוכים. להיכן אפשר ללכת ב-12 בלילה? דן היה עייף. הוא היה אחרי יום-עבודה קשה. אחרי שעה פנינו חזרה הביתה."

"לפני שנכנסתי אמר לי: טוב, אז אני רוצה להתייחס. חתן איתך? וזה איתך? חתן חמש שעות בערך שהיכרנו, מהן ארבע שעות שישתק."

"מה חשבתי באותו רגע? שהוא קיבוצניק וקצת לא מתמצא בדרך החיזורים, ושכל כוונתו בעצם זה להכניס אותי למיטה. הצעת-הנישואין שלו נראתה לי כאמתלה לרכז את ליבי. זה היה באמת מצחיק. ניסיתי להסביר לו שאין צורך להתחייב רק מפני שנכנסים למיטה. אבל הוא היה עקשן ואמר: לא, אני באמת מתכוון למה שאמרתי. אני לא מתכוון להכניס אותך למיטה!"

"זה הבין אותי עוד יותר. כדי לא להעליב אותו, אמרתי לו שאני חייבת לחשוב על הרעיון. וזהו. הוא הלך הביתה. מוכן שלא ייחסתי לזה שום חשיבות. זה נראה לי מאוד לא מציאותי."

"למחרת בבוקר, דקה ל-8, עוד לא הספקתי להיכנס למישר (הצבאי שבו עבדתי), צילצל הטלפון. מי, מה החלטת? הוא שאל. היה לך כל הלילה לחשוב?"

מירי לא היתה להוטה להתחתן. "אמא שלי כן, אבל אני? בוודאי שלא. לא ידעתי מה לענות."

כעבור כמה ימים, כאשר דיברה מירי עם הבוס שלה בטלפון הפנימי, היא הפליטה מילה ססה. "באותו הרגע נכנס דן לחדר. הוא הסמיק מאוד. ראיתי שהוא הולך למות מרוב כושה. הוא לא הבין איך שהמילה יוצאת לי מהפה, ואני נשארת בחיים."

"ואז החלטתי שזה יהיה האבא של הילדים שלי. ובעלי. וכך באמת היה. כעבור שלושה שבועות נרשמו ברבנות. כעבור שישה שבועות התחתנו."

● "דני הוא גאון!"

החתונה של סגן-האלוף דן שומרון והסגן מירי ברייר נערכה בשעות-הבוקר ברבנות בת-ליאב, ונמשכה 20 דקות. הם המינו ב-50 ירדים לטכס, ובאו 500. מירי נכנסה להריון, וצה"ל שיחרר אותה משרות-הקבע. הם התגררו בדירה של הסב והסבתא של מירי.

שלוש שנים לאחר מכן פרץ המשבר בנישואין. שנה לאחר מכן התגרשו רשמית.

מדוע? לא פרץ ביניהם ריב. "דני לא מסוגל לריב." מירי היתה בת 23, ענת בת שנתיים.

מה קרה? הנישואין פשוט נמוגו. דן שומרון היה מסור כל-ככולו לצבא, שום דבר אחר לא עניין אותו. גם לא הבית. אחרי הגירושין נשאר מיורד עם אשתו, שהמשיכה לאהוב אותו. לעיתים קרובות בא לביתה, כדי לבלות עם הבת. הוא עצמו גר בדירה שכורה קטנה. איך נראה הרמטכ"ל-לעיתים בעיני האשה שחייתה איתו במשך שנים? "כדי להיות גנרל מצליח, כמו דן שומרון, צריך להיות טיפוס מיוחד. דני הוא גאון. וכל הגאונים הרי הם טיפוסים משונים..."

בעיות אישיות, המפריעות לכישורן השוטף של מדינת-ישראל, מרגיזות אותו... אפילו כשהוא חולה, והוא אינו מסוגל להיות במקום שהוא חייב להיות, זה מוציא אותו מהרעת. הוא שוכב במיטה יומיים מתוך 10 ימים שנאמר לו לשכב. הוא שוכב

נחשבת עליידי הפלסטינים כנקודת-מיפנה בהיסטוריה שלהם. אסר ערפאת עצמו היה שם. בשביל שומרון היתה זאת עוד זלזה. ושוב היה לו מזל: הוא לא היה בכוח המשוריין שהובס, בקטע של הפעולה שהצליח.

ג"ר השתתף שומרון במלחמת-התשה, ואחרי-כך עבר לשיירון. בימי ההתשה למד להכיר היטב את הוירה, כאשר מילחמת יום-הכיפור. גם בה האיר לו המזל.

ביום-הכיפורים, בשעה 2 אחרי-צהריים, פיקד דן שומרון על אחת משתי חטיבות-השיירון, שספגו את מלוא המחץ של הצבא המצרי שצלב את התעלה. הנשק האנטי-טנקי של הגייסות המצריים עשה בהן שמות. 80% מאנשי-חטיבתו של שומרון נפגעו בגיהינום זה. אך הוא עצמו לא נפגע, והנהיג את חטיבתו מן הבלימה אל הסתערו.

הוא חצה את התעלה, שעט דרומה, השלים את הכיתור של הארמיה המצרית השלישית, פנה מערבה והגיע לקולומטר 101 — הנקודה הקרובה ביותר לקהיר שאליה הגיע צה"ל."

במהלך המלחמה התחלפו מפקדי-האוגדה פעמיים. המפקד הראשון, אלברט מנדלר, נהרג. הפיקוד עבר לידי קלמן מגן, שמת אחרי המלחמה מהתקף-לב. במקומו בא יקותיאל (קוטי) אדם. כאשר אסף קוטי בפעם הראשונה את מפקדי אוגדתו, שררה במקום רממה מעיקה. המפקד שאל את שומרון מרוע כולם כל-כך שקטים. השיב לו שומרון: "אחרי ששני מפקדי-האוגדה מתו, רואים כך אדם שנרדף למוות."

היתה בכך נבואה. קוטי נהרג כעבור תשע שנים במלחמת-הלבנון.

● ארבע שעות שחיקה

בשלהי מלחמת יום-הכיפורים, ב-23 בנובמבר, הסתיימו גם נישואי הראשונים של דן שומרון עם מירי, אם בתו ענת. כעבור שנים נתנה מירי שומרון ראיון נדיר, המהווה את ההצצה היחידה לחייו הפרטיים של הקצין שונא-הפירסום.

בראיון עם דודו אורן סיפרה מירי שומרון את סיפור נישואיה המזוירים עם האיש המיוחד הזה: היא הכירה את דן, אז סגן-אלוף באג"ם מביצעים, בבית-הקפה נקי בשרד-התחנה בת-ליאב, שהיה אז מרכז הבמה.

מירי, אז סגן בצבא-הקבע, בת 19, לא ידעה מי הוא. היא היתה בטוחה שהוא נשוי (אחד מאותם קצינים המחפשים הרפתקה קטנה...)."

הוא לא העז לגשת אליה ולשוחח איתה. תחת זאת שלח אליה קצינים שונים, מוכרים משותפים, כמתור. ביום הראשון בתלמיד-התחנה באהבה הראשונה.

"בכל פעם הגיעו אלי למישר סגני-אלופים, שסיפרו לי על התעניינותו בי. זה היה החיזור!" סיפרה מירי, בת למישפחה ייקית טיפוסי.

מכיוון שהיתה בטוחה שסגן-האלוף השתקו והמופנם הוא נשוי, רחתה את הרמזים. אף לא עלה על דעתה לשאול אם זה כך. "לא שגבר נשוי זה דבר ממאיר", אמרה אחרי-כך, "אבל כשמאתהבים זה דבר אחר. לא בצורה הזאת של חיזור..."

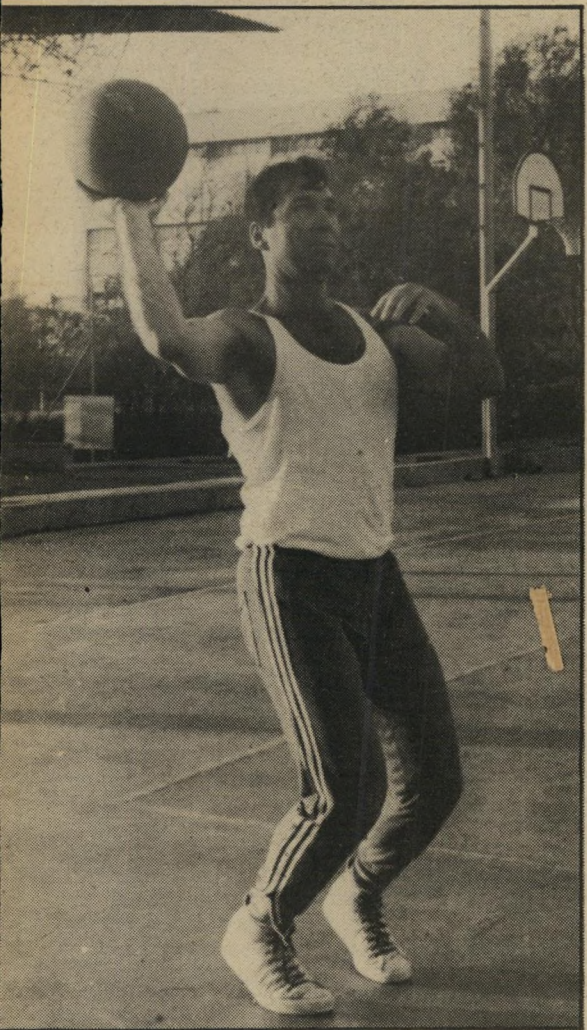
כשהתברר לה שטעתה בעניין זה, ביקשה לכפר על התנהגותה. "לקחתי את מיספר-הטלפון שלו והתקשרתי כדי להתנצל. פשוט לא ידעתי איך לכפר על מצע."

ההמשך: "הוא בא לביתי, שהה בו ארבע שעות וישתק."

"אמא שלי ממש התאהבה בו קשות. ואני אמרתי: אני אמות, אבל לא אתקרב אליו שנית! אחד שבא הביתה בפעם הראשונה, יושב ארבע שעות ושותק! כל הזמן דיברתי ודיברתי, ואין תגובה. לא ידעתי אם הוא שומע או לא. מבין או לא. כלום. אין תגובה!"

"אבל הקליק נוצר בינו ובין אמא, ולי כבר לא היה שום סיכוי. למחרת הוא התקשר. זה היה מוקדם בערב, והוא הודיע לי שבכוונתו לבוא אלי בסביבת חצות. את זה כבר לא יכולתי

* בלאשה, בפברואר 1978.

אלוף פיקוד הדרום מתאמן בכדורסל

(המשך מעמוד 21)

תוכנית שעליה אתה יכול להמליץ? התשובה היתה שלילית.

פרס, שריהביטחון, הרגיש שלא בנוח. הוא קרא לרמטכ"ל, מוטה גור, וביקש ממנו להציג לו תוכנית אחרת. כל אותו זמן פעל מטה הקצ"ר כדי להכין תוכנית משלו. יסודות של תוכנית זו הוצגו באג"ם במהלך הדיונים. עכשיו פנה קוטר בטלפון אל שומרון: "נכון שיש לך תוכנית?". כשאשר זאת שומרון, הזמין אותו קוטר להציג אותה עוד באותו הערב, בשעה 6, לפני שריהביטחון. "תעבור רכבי", ביקש. התוכנית נועדה לביצוע במוצאישבת, כי למחרת היום, ביום הראשון בשבוע, 4 ביולי, עמד האולטימטום של החוטפים לפוג. כאשר הציג שומרון את תוכניתו, נאמר לו: "תמשיך". מאז התגלגלו ההכנות למיבצע על-פי תוכנית זו, שהייתה בתדמיה את העולם.

החוטפים הוחזקו בבית-הנתיבות הישן של נמליהעופה. מסביבם היו החוטפים, ומסביב לבניין החיילים האוגדניים. התוכנית היתה להחזיר אל תוך הטבעת הפנימית, להרוג את החוטפים ולאחר-מכן להתגבר על החיילים השחורים בחוץ.

הפעולה חולקה בין שלושה כוחות: הכוח הראשון בפקודת יונתן נתיניה, שאילו הצטרף שומרון עצמו. היה עליו לבצע את החרייה עצמה במכונית מרצדס שחורה, בעלת חזות רישמית, שנועדה לעורר את הרושם כאילו אישיות בכירה, ואולי אירי אמין עצמו, בא לביקור. המכונית הובאה מהארץ במטוס.

הכוח השני היה של הצנחנים, ועליו היה לטהר את הטרימינל החדש, בקצה אחר של נמליהעופה. כוח שלישי, של גולני, היה אמור לטהר את המסלול ולהכניס את החטופים למטוס.

חלוקה זו נועדה לשתף את כל יחידות החי"ר במיבצע. זה היה אופייני לטיב שיקוליו של הקצ"ר.

הכל היה תלוי ביכולתו של המטוס הראשון לנחות מבלי לעורר חשד. הדבר היה אמור להיעשות באמצעות תחבולה: היצמדות למטוס אחר, שבואו לנמליהעופה היה צפוי.

כשהוצגה התוכנית לפרס, שאל: "מהם הסיכויים להצלחה? כמה הרוגים יהיו?" שומרון השיב: אם המטוס יצליח לנחות מבלי לעורר חשד, יהיו סיכויי ההצלחה 100%. אם לא, עלולים להיות עד שלושה נפגעים.

מטוסי ההרקולס הגדולים כבר עמדו להמריא בדרך לפעולה והמועים כבר פעלו, כאשר הגיעו תצלומי-האוויר החיוניים,

דן שומרון עם קוטר: פסקדין מוות

שהראו את איזורהיעד. עד אותו הרגע, למשל, לא היה ברור איך מתחבר איזור בית-הנתיבות הישן אל איזור הטרימינל החדש. על פי ההשערה נקבע שמוכרח להיות חיבור כזה. אך רק תצלומי-האוויר שהגיעו ברגע האחרון, הראו את מיקומו של המסלול המהיר.

על אף התיכנון המדוקדק, אין ספק שהפעולה היתה תלויה לא מעט במזל. לדן שומרון היה מזל.

הפעולה התבצעה בהצלחה מלאה כשכל הרכיבים השונים והמסובכים פעלו כשעון. היא היתה אמורה להתבצע ב-60 דקות, והושלמה ב-58 דקות. צה"ל היה במיטבו — כשהוא פועל ככוח קומנדו מעולה.

יונתן נתיניה — "יוני" — היה ההרוג היחיד של צה"ל בפעולה זו, שנשקאה מאז על שמו.

גיבוריהם היה דן שומרון, שבוכבו דרך באותו הלילה. מיישפחת נתניהו לא סלחה לו על כך. היא רופדת אותו עד היום.

פעולת אנטבה חשפה את שומרון לתיקשורת. אולם הוא סירב להיחשף. כשהפצירו בו לנסוע לארצות-הברית ולערוך שם מסע גדול של תעמולה, סירב. תחילה סירב גם להשתתף במסיבת העיתונאים הגדולה בתום הפעולה. הרמטכ"ל, מוטה גור, הכריח אותו להופיע.

הוא ירד למחתרת. הוא התחבא בבית גרושתו ובתו ולא יצא משם. כאשר היה צורך להצטייד במזון, הלכה מירי למכולת לברדה, מכיוון שלא היתה ידועה ברבים ויכלה לצאת לרחוב מבלי שיכירו את פניה.

אולם הוא לקח את גרושתו ובתו לחוות בסרט של מנחם גולן על אנטבה. "ישבנו והתפוצצנו מצחוק" אמרה מירי בבז על יצירה זו.

היורקת בג'היד

מאז פעולת אנטבה היתה דרכו המיקצועית של הקצין ברהמול סלולה. באוגוסט 1976 התמנה כמפקד אוגדה משוריית בסיני, ובפברואר 1978 כאלוף פיקוד-הדרום.

בתפקיד זה נכון לו קרב מסוג אחר. על פי הסכמהשלום עם מצריים, הגיע הזמן לפנות את מרבית חצי-האי סיני. שטח-הנסיגה כלל כמה התנחלויות ואת ג'הידק שהפך לסמל. המתנחלים הוריעו שיתנגדו בכוח. בין הרמויות במקום היתה "מזל היורקת", שקנתה לעצמה שם כאשר ירקה בפני שריהביטחון עוזר וייצמן.

כפעם הראשונה נבחן הכישרון הפוליטי של דן שומרון. הוא

שומרון, שהתמנה כמפקד המח"ש, היה מזוהה עם הדיעה שצה"ל התנפה יותר מדי, צבר יותר מדי שומן ואיכר את ייחורו כצבא קטן, יעיל ואיכותי. כבר ב-1980 התלונן פומבית על גיפוח התקנים. הוא קבע, בראיון עם זאב שית, כי בשבע השנים מאז 1973, גדל סגל-הפיקוד — מדרגת סרן ומעלה — פי שבעה, ומיספר תת-האלופים ב-100%. הוא הציע שגוף לא-צבאי יקבע את התקנים.

התבטאות זו הרגיזה את שריהביטחון דאז, מנחם בגין, שאסר מאז על האלופים מלהתבטא פומבית.

אולי הרגיזה את בגין גם אמירתו של שומרון, לאחר מכן, שאילו השקיע צה"ל את כוחו באימונים, ולא בלבנון, היה יוצא נשכר.

מחול השדים

ב ינואר 1985 התמנה שומרון כסגן הרמטכ"ל וכראש אג"ם. כלית ברירה, מצא את עצמו כמרכז מחול-השדים.

כבר ב-1983 הופיע שמו של שומרון בין המועמדים לתפקיד הרמטכ"ל, אחרי סיום תקופתו של רפול. מועמד אחר היה ינוש.

כוח ודיפלומטיה: אהוד ברק ודן שומרון בטכס סילוק המתנחלים מג'הידק

בתפקיד זכה "מוישה וחצי". ינוש פרש מהצבא, שומרון נשאר וקיבל כעבור-זמן את המחפ"ש. משה לוי לא מינה אותו לסגן הרמטכ"ל.

כמו רפול לפניו, התנגד גם לוי לשומרון. חילוקי הדעות היו מיקצועיים, ואולי היו חבושים בהם גם ניגודים פוליטיים ואידיאולוגיים.

רפול לא רצה בשומרון כביוש. בשעת הורה לצוות לטלפונים של שומרון, וגם לטלפון של סגן-שריהביטחון, מרדכי ציפורי.

כאשר החליט שריהביטחון רבין למנות את שומרון כסגן הרמטכ"ל, היה עליו לכפות את רצונו על משה לוי. אמיר דרורי הלך אז לשימרון פרס, ראשי-המשלה התורני, והטיף כאונוני נגר מינוי שומרון לתפקיד הסגן. היו אלה גורמות חדשות בצה"ל, שלא מצאו חן בעיני שומרון.

הוא הלך ליצחק רבין ואמר לו: "כל מה שאני רוצה הוא שלא להיות בתוך מחול-השדים הזה. תן לי את הסימן הכי קטן, ואני מסתלק."

כך נהג גם קודם לכן. כאשר נמסר לו שהוא עומד להתמנות כאלוף פיקוד-הדרום, נכנס לחדרו של רפול, שעמד באותה עת להתמנות כרמטכ"ל. "אם אתה לא רוצה בי כאלוף-הפיקוד, תגיד לי, ואני מסתלק מזה", אמר. רפול לא התנגד למינוי.

כך עשה גם כאשר עמד לקבל את המינוי כסגן-הרמטכ"ל. הוא ידע כי משה לוי העדיף סגן אחר. שומרון נכנס ללישכתו של לוי ואמר לו: "אם תגיד לי שאינך רוצה בי, אני לא מקבל את המינוי." לוי לא אמר זאת, אך נקבע כי תהיה "תורנות" בתפקיד סגן הרמטכ"ל, כדי "לנסות כמה מועמדים".

לפי שיטת זו, נטש שומרון באוקטובר 1986 את תפקיד הסגן. הוטל עליו לעסוק במטכ"ל כבניין הכוח ושדה-הקרב העתידי. מחול-השדים לא הסתיים בזה.

כאשר התקרב מועד החלפתו של מוישה וחצי, היה מנוי וגמור עם רבין למנות את שומרון. הרמטכ"ל עשה אז מעשה חסר-תקדים: הוא ביקש פגישת עם ראשי-המשלה, יצחק שמיר, ותבע ממנו למנוע את מינוי שומרון. הוא הציע למנות את אורי אור או את אמיר דרורי. שמיר סירב להכריע בניגוד לדעת שריהביטחון.

מאבק זה היה שיא חדש בתופעה שקנתה לעצמה נחלה בצה"ל: מילחמת הקליקות.

כל רמטכ"ל בנה לעצמו קליקה של קצינים שהיתה נאמנה לו אישית, והחזיר את חבריה לעמדות-המפתח בצה"ל. כל קצין בכיר ידע שאם ברצונו לעשות קאריירה, עליו להשתייך לקליקה זו או אחרת.

בימי כהונתו של מוישה וחצי חגגה תופעה זו. בחסותו של

ניסה לשכנע תוך הפעלת כוח, ולהפעיל כוח תוך נסיונות-שיכנוע. השיטה הצליחה: בסופו של דבר נפתרה הבעיה מרצון.

המתנחלים עמדו דום ושרו את התיקוזה, יחד עם החיילים, ואחר-כך הסתלקו.

זה היה תקדים לקראת פינוי העיר ימית. אולם גם הפעם האיר המזל לשומרון: כאשר בא תורה של ימית, כבר לא היה שם. אחרי ארבע שנים סיים את תפקידו כאלוף-הפיקוד.

התפקיד של אלוף-הפיקוד היה פרשת-דרכים. שומרון, כמו כל קצין אחר המגיע לנקודה זו, צריך היה להחליט "מה הלאה". מי שאין לו סיכוי להגיע לכס הרמטכ"ל, מסיים בדרך-כלל את הקאריירה שלו במקום זה.

גם שומרון התחבט. פעם בשבוע שיחק כדורסל במכון וייניט (בשעתו היה חבר נבחרת-הכדורסל של אשדות-יעקוב, שתפסה מקום נכבד בליגה א') והיהרר על עתידו.

כעבור שנים סיפר על תקופה זו בחייו: "חשבתי על האפשרות לצאת לפנסיה, אחרי שרות-קבע בן 20 שנה. קסם לי הרעיון להסתובב בנעלי-בייט או ללכת לדרוג דגים", אמר אז. "התכוונתי לפרוש מן הצבא לטובת התחום האקדמי ולהתחיל בלימודים אסטרטגיים. אבל העצה שקיבלתי מאלה שאת דעתם שאלתי, היתה: 'תישאר בצבא. הלימודים לא יברחו...'"

ואת היתה עצה טובה.

הוא נסע ללימודים בארצות-הברית, וחזר כמעט ישר למילחמת-הלבנון. גם הפעם היה לו מזל. באותה מילחמה אומללה וכושלת, שבה נהרסו הקאריירות של קצינים רבים — החל באביגדור ("ינוש") ברגל וכלה בעמוס ירון — בלט שומרון בהעדרו. הוא היה מפקד של עוצבה שלא הופעלה כלל.

ב-1985, כאשר צה"ל היה עדיין מסובך בלבנון, הוטל על שומרון תפקיד שהיה תפור לפי מידותיו. הוא התמנה כראש המפקדה של חילות-השדה (מפח"ש) — גוף שהקמתו התעכבה במשך שמונה שנים, בגלל התנגדותם של הרמטכ"לים, שחששו שמא יישמש מידיהם הפיקוד על הכוחות.

רק אחרי שרפול עזב את לישכת הרמטכ"ל, ניתן היה לבצע סוף-סוף את הרפורמה, שהביאה להקמת גוף זה. אמר אז שומרון: "בקרב לא יבינו ככלל איך יכול היה הצבא להתקיים בלי זה". הוא צרק.

באותה השעה היה צה"ל עדיין מסובך בלבנון. אמר אז דן שומרון: "צה"ל אינו יכול לחסל את הטרור בלבנון. זה יוצר בעייה מוראלית. צה"ל הפך למטרה."

מחול השדים: מושה יוחאי ודן שומרון בימי "הקליקות" בצמרת המטה הכללי

באוזניו של קצין בכיר אחר, קרא: "אבל זהו פוטש! מה ההבדל בין זה ובין הפיכה צבאית?"

הרעיון עצמו אינו זר כל כך לצה"ל, כפי שנדמה. בתקופת ההמתנה שלפני מלחמת ששת הימים התייצבו כמה קצינים בכירים לפני ראש הממשלה ושר הביטחון, לוי אשכול, ותבעו באופן אולטימטיבי לפתוח במלחמה מייד. גם הם, זרקו את הרגות על השולחן.

השאלה היא היפותטית, כי רעיון כזה זר לחלוטין לדן שומרון.

ראשית כל, הוא לא תפס את מהות האינתיפאדה. הוא לא הבין כי זוהי מערכה שאינה מתאימה לצה"ל, שזוהי מלחמה לא-לתי, שתסיים את צה"ל מתפקידו האמיתי.

שומרון הוא אדם בעל דימויו יוצר — אבל רק בשטח הצבאי. עולמו הוא עולם של מפות המכוסות בחיצים. נוף האינתיפאדה היה זר לו לגמרי, והוא הבין את מהותו רק במאוחר.

אולם היתה סיבה עמוקה יותר לכך שרעיון "זריקת הדרגות על השולחן" לא עלה כלל על דעתו: הוא החייל המושלם של מישטר דמוקרטי. אולי חייל מושלם מדי.

לפי תפיסתו, התחומים ברורים לחלוטין: הממשלה, שנבחרה באורח דמוקרטי, צריכה להחליט. הצבא צריך לציות ולבצע. הרמטכ"ל הוא האיש המבצע את החלטות הממשלה, שהיא המהווה, על פי החוק הישראלי, את המפקד העליון. שר הביטחון אחראי לצה"ל מטעם הממשלה.

במצאות, אין התחומים ברורים עד כדי כך. כי הרמטכ"ל הוא גם היועץ הצבאי העליון של הממשלה, וחווית דעתו שלו היא הקובעת בעניינים צבאיים.

תפקידו של הרמטכ"ל כולל גם את החובה למסור לממשלה את חוות דעתו השקולה על ההיבטים הצבאיים הכרוכים בהחלטה ממשלתית. במיקרים קיצוניים, כאשר חוות דעתו אינה מתקבלת והממשלה מקבלת החלטה הנוגדת את מצפנו המיקצועי, חובתו היא להתפטר.

אילו היה עומד לפני הממשלה, ב-9 בדצמבר 1987, רמטכ"ל שהיה משובע בי הפיכה הצבא לממשלה קולוניאלית היא אסון לצה"ל — האם זה היה נוגד את חובתו של חייל המישטר הדמוקרטי?

במצאות אין תשובה קלה. המאד ב-20 ראתה הרבה הפיכות צבאיות כרפובליקות של בננות ובארצות העולם השלישי, כאשר רודנים צבאיים רודפים זה את זה. אך המאד ה-20 ראתה גם מיקרים שבהם הואשמו קצינים בכירים דווקא בכך שהיו מוכנים לצייט להחלטות פסולות של ממשלות חוקיות.

המיקרה הקיצוני ביותר, שהוא חז"פעי בהיסטוריה, היה, כמובן, בגרמניה. הגנרלים הגרמנים האשמו על ידי ההיסטוריה בכך שצייטו לממשלה החוקית של ארצם, שנבחרה בבחירות דמוקרטיות. עד הסוף סירבו למרוד, בטענה כי "גשבענו שבועות אמונים" אחרים מהם נתלו לאחר מכן, כעונש על צייתנות זו.

מיקרים פחות חמורים היו גם בארצות אחרות. היה רי בהם כרי לעורר את השאלה החמורה של גבול הציות.

נוצר כאן פאראדוקס טראגי. דווקא מפני שדן שומרון הוא החייל המושלם של צה"ל, אדם הגון, ישר, הרואה את תפקידו של הרמטכ"ל במילוי הוראותיה של הממשלה האזרחית הנבחרת, לא עלה כלל על דעתו למרוד.

● זינדרמיה במקום צבא

רמטכ"ל פחות צייתן, בעל גישה פוליטית, יכול היה להגיד לממשלה ברגע המכריע:

בחרו לכם מדיניות אחרת, כי צה"ל לא נועד למסע דיכוי קולוניאלי. תפקידו של צה"ל הוא להיות מוכן להגן על המדינה מפני אויביו מבחוץ. אין הצבא יכול לעשות את שני הדברים בעת ובעונה אחת.

הרמטכ"ל התבסס מישטר של קנוניות ומילחמות קצינים. כאשר ידע משה לוי שכהונתו עומדת להסתיים, הוא עשה מעשה חמור: תחת לעכב את המינויים החדשים עד שיוורשו יכנס לתפקידו וימנה את האנשים הרצויים לו, מיהר לוי ומילא עמדות בכירות בצה"ל בנאמניו האישיים — אנשים שתמכו בו במלחמתו ברו שומרון. שומרון עצמו תיעב את הקליקות, ולא היה "קליקא".

אולם מני וגמור היה עם רבין למנות את שומרון כרמטכ"ל. הכל תמכו בקצין הקרבי, שהבטיח פומבית לערוך בצה"ל "טלטלה" גדולה.

דן שומרון התמנה כרמטכ"ל ה-13 של צה"ל.

● יש עשן ויש אש

עד לאותו הרגע עמד לו לדן שומרון מזלו. גם עיתוי המינוי נראה אידיאלי: היה צורך לחדש את המתכנת של צה"ל, והוא נראה כאיש הנכון לכך.

החידוש הראשון היה כמעט היתולי. למחרת המינוי התפרסמה בעיתון ידיעה כוזבת, כאילו אסר הרמטכ"ל החדש את העישון בכל הפורומים של צה"ל.

עוד לפני שהספיק להכחיש את הידיעה, צילצל הטלפון בלישכתו. המטלפנת היתה שרת-הבריאות, שושנה ארכלי-אלמוזינו. בדברים חמים וארוכים היא בירכה את הרמטכ"ל על החלטתו הנכונה והחדשנית, וערמה עליו תשובות כה רבות, עד כי לא היה נעים לו להעמיד אותה על טעותה.

הידיעה לא הוכחשה, והעישון נמשך.

חשובים יותר היו חידושים אחרים, שעמד הרמטכ"ל החדש להכניס לצה"ל. מזה שנים רבות נבחרו יחידים על הצורך בתפיסה צבאית חדשה, שהיתה אמורה להתבסס על הטכנולוגיה החדשה ביותר.

תפיסה זו דומה ל"מלחמת הכוכבים" האמריקאית, אך במהדורה יבשתית. התוכנית האמריקאית ("יוזמת ההגנה בחלל") מבוססת על ההנחה שיתן לגלות ולהשמיד טילים עוינים בשעת מופעם בחלל — פעולה המחייבת דריינקות אגרית ומהירות של רקות. מטילי-גנרטיל נדרש לגלות במרחבים האינופיים כמעט של החלל החיצון טיל ארוך קטן, כמו מחט בערימה של שחת, ולהשמידו בנחתון מוחלט לפני שהוא מצליח להתקרב לשטח האמריקאי — כל זה בשעת-חירום, כאשר האוייב משגר אלפי טילים, שכל אחד מהם די בו כדי לחסל עיר אמריקאית גדולה. ההקבלה היבשתית היא שטיל הנורה בארץ אחת — למשל בגרמניה המערבית — יכול לגלות ולהשמיד טנק אויב הנמצא עדיין במרחק עצום — למשל על אדמת פולין. אם אפשרי, הדבר יכול "גשק חכם" כזה לחסוך כוחות רבים, לקבל על עצמו תפקידים השמורים כיום למטוסים שמחירים מרקיע שחקים, והחשופים לאס התותחים והטילים של האוייב.

כאשר התעורר בישראל הוויכוח על מטוס הלב"א, דובר הרבה על "חלופות". אלה לא נגעו רק לחיסול פרויקט הלב"א, אלא לכל התפיסה של שהיה הקרב העתידי ונכנית צה"ל לקראתו.

דן שומרון עוד רבין לחסל את הלב"א — אחת ההחלטות הגדולות בתולדות צה"ל. היה נדמה כי עידן כהונתו ותאפיין בעיקר בעיצוב צה"ל החדש, כצבא אולטרה-מודרני. איש לא חלם כי יקרה בדיוק ההיפך: שצה"ל יצטרך לקבל על עצמו את התפקיד הפרמיטיבי ביותר שיכול צבא למלא: תפקיד של מישטרה קולוניאלית.

כאן נטש המזל את שומרון. אין גורל מר יותר לרמטכ"ל מאשר לשקוע במלחמה עכורה מסוג זה, שבה אין איש יכול לזכות בעל-יד פנה. זהו תפקיד כפרי-טובה. כאילו ניבאה לו האינטואיציה מה עומד להתרחש, אמר שומרון באוקטובר 1985 לאיתן הבר: "הבעיה העיקרית שלנו בשטחים היא להצליח לא לגרום למרי אזרחי, שהוא בעצם הסכנה הכי גדולה".

וימים מעטים אחרי כניסתו לתפקיד הרמטכ"ל, במאי 1987, אמר שהתפקיד בשטחים שוחק את צה"ל, ומטוב להעביר את התפקיד הזה כולו למשמרה-גבול.

באוקטובר 1987 הכריז כי "הטורו הוא עכשיו מקומי. גל האלימות יירד כמו גלים קודמים".

זאת היתה הערבה מזועזעת — ולא האחרונה.

● מהלומה של אלה

כאשר פרצה האינתיפאדה, ב-9 בדצמבר 1987, שמונה חודשים בלבד אחרי שהתמנה כרמטכ"ל, היא נחתה על ראשו כמהלומת-אלה. כמו כל זרועות השילטון, הוא הופתע לחלוטין. לא השב"כ, לא הממשל הצבאי, לא המינהל האזרחי הוזהרו מפני העומד להתרחש.

לפתע התברר כי אין בכלל גוף האחראי להערכה כזאת. לא זה בלבד שהמוסדות השונים היו כפופים כל אחד לסמכות אחרת (השב"כ כפוף לראש הממשלה, המינהל האזרחי כפוף לשר הביטחון, הממשל הצבאי כפוף לרמטכ"ל), אלא שחיוו התקוממות אזרחית לא היה בסמכותו של אף אחד מהם.

לא היה מוסד מוסמך.

ההפתעה הגמורה שנגרמה על-ידי ההתקוממות ואי הבנת חומרתה התבטאו בדבריו של הרמטכ"ל, ושר הביטחון. ב-14 בדצמבר אמר הרמטכ"ל שהוא צופה לדעיכת המהומות תוך זמן קצר. ב-17 בדצמבר אמר הרמטכ"ל בעוזה: "אני מקווה שנצליח להרגיע את הרוחות כבר בימים הקרובים. כבר מסתמנת רגיעת" מה, אך זה עדיין לא הסוף.

ב-21 בדצמבר אמר כי צה"ל מסוגל להשליט סדר בכל המצבים, "השאלה היא רק המחיר. הואיל ואינני תומך במדינה פלסטינית, אין לצאת ממחנות-פלסטים, מכיוון שאש"ף ישתלט או עליהם".

במצב החדש בלמה אחת התכונות העיקריות של שומרון: היותו חייל איסלטי לגמרי. הדבר מנע ממנו להבין מהרגע הראשון את מהות האינתיפאדה

ומקורותיה העמוקים. להצדקתו הוא יכול לטעון שגם פוליטיקאים מיקצועיים לא הבינו.

רמטכ"ל קודם אמר פעם שאיש-צבא, החל מדרגת אלוף, צריך לחשוב כמו מיניסטר. שומרון אינו חושב כמיניסטר. בכך הוא שונה מסגנון, אהוד ברק, המאזן אותו מכמה בחינות. בניגוד לצמרים קודמים של רמטכ"ל-סגן (ובניניהם הצמר לור-שומרון), מתפקדים שומרון וברק היטב ביחד.

בגלל אי-הבנת מהות האינתיפאדה, מן הרגע הראשון, לא ידע צה"ל מה לעשות. החיילים התחילו לירות לכל עבר, מפגינים נהרגו בסיטונות. זה תרם להגברת האינתיפאדה בשלב הראשון, המכריע. רק לאחר מכן התחיל צה"ל לנסות ולפתח שיטות חדשות.

האינתיפאדה לא הסתיימה תוך ימים, כמצופה. וגם לא תוך שבועות. גם לא תוך חודשים.

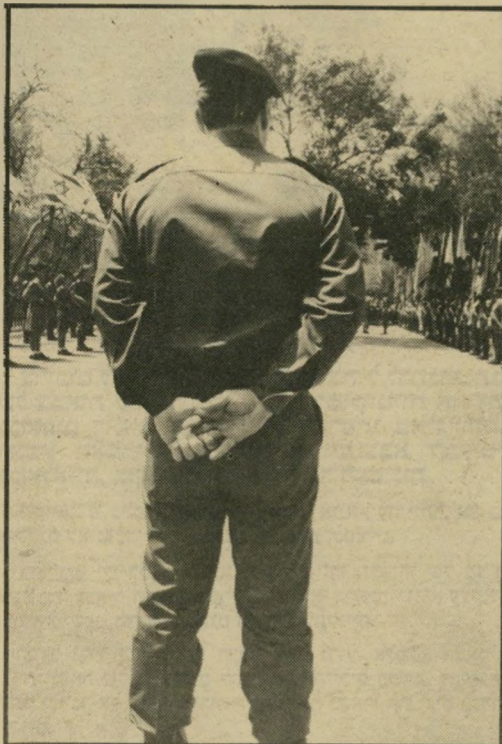
בסוף תשמ"ח היה נראה שהיא עלולה להימשך שנים ("תשע שנים", בדברי יצחק שמיר), ולחסל תוך כדי כך את הפיכויים המזהירים שהיו לרמטכ"ל דן שומרון בשעה שנכנס לתפקידו.

● דרוגה על השולחן

אלה היפותטיות מעניינת היא מה היה קורה בדצמבר 1987, אילו עמד בראש צה"ל אדם מסוג אחר. איש כמו משה ריין, למשל.

מה היה קורה, למשל, אילו התייצב אז ראש המטה הכללי לפני הממשלה, מודיע שאין בכוחו של צה"ל לשבור התקוממות לאומית בעלת היקף כזה, ותובע מן הממשלה לקבל החלטה למציאת פיתרון מדיני, שיפטור את צה"ל מן הפעולה בשטחים הכבושים? מה היה קורה אילו איים בהתפטרות?

כאשר הוזכרה אפשרות זו, בעבור כמה שבועות,

ענת סרנגטי, העולם הזה

סוף-סוף: הרמטכ"ל בכניסתו לתפקיד

(המשך עמוד 23)

לכן עליכם לחפש מוצא מדיני מהמצב. אם אינכם מקבלים את חוות דעתי השקולה, אין לי ברירה אלא להתפטר. אין ספק שהרמטכ"ל היה מגיב כך אוטומטית אילו הצטווה למשל, עליידי הממשלה להפעיל את צה"ל לשבירת שביתות. הרמטכ"ל יכול היה גם לתת תשובה פחות קיצונית, במישור הטכני. הוא יכול היה לאמר: אם החלטתם על מרינו של דיכוי ההתקוממות, עליכם ליצור לכך כל מתאים. צה"ל אינו כלי כזה. אסור ללכלך את מדי צה"ל בתפקיד, שיכלול בהכרח מעשידיכוי אכזריים. מכיוון שהוא תפקיד בעל אופי פוליטי מובהק, שאין עליו קונסנוס לאומי, והעלול להחזיר לשורות צה"ל ויכוחים חמורים, יש ליצור כלי מחוץ לצה"ל.

התשובה היתה טמונה באחת ההצהרות של שומרון עצמו, לפני ההתקוממות. אז הציע להעביר את הטיפול בשטחים הכבושים לידי מישמר הגבול. עם התפרצות האינתיפאדה יכול היה הרמטכ"ל להציע להרחיב באופן מאסיבי את מישמר הגבול, על-שכונ כוח האדם והתקציב של צה"ל, ובלבד שצה"ל לא יהיה קשור במאבק שיהיה בהכרח מזהם. אז היה הצבא נשאר מחוץ לזירה זו, ויכול היה להקדיש את כל כוחו ומיצו לתפקידו האמיתי: להגן על גבולות המדינה. כבודו היה נשמר בעיני העולם, מדיו לא היו נראים ככתבות שזיעזעו את מאות המיליונים מסביב לכדור הארץ, הוא היה נשאר מחוץ לוויכוח. אפשר היה לבצע בו את "הטלטלה" הגדולה, ולהפנות אותו לעבר תורות הלחימה ואמצעי הלחימה של שנות ה-90. ואילו הפעולה בשיטת הכיבוש היתה עוברת לידי זנ"ר הרמריה.

אולם תפיסתו של שומרון היתה שונה. היא היתה קרובה לזו של יצחק רבין.

אפשר להגדירה כך: האינתיפאדה היא חלק מן הסיכסוך המתמשך בין שני העמים. בסיכסוך זה, אין לממשלת ישראל אמצעי אחר לריכוז התקוממות

המושג של מעשייה אלימות, עד שהוא כלל כל התארגנות פוליטית חברתית של האינתיפאדה, כגון ההנהגה החשאית, הכללית והמקומית, ומוסדות המימשל העצמי בכל התחומים. צה"ל הופעל כדי לשבור את כולם.

תוך כדי כך הפך צה"ל לשלטון הכיבוש הבלעדי גם למעשה. "המינהל האזרחי", שהופרד בשעתו מצה"ל, הוכפף לו מחדש. גם השב"כ הועמד למעשה תחת שילטון המפקדים הצבאיים המקוריים.

מול האינתיפאדה עמד צה"ל לבדו. הרמטכ"ל היה הממונה הבלעדי על ניהול מלחמה זו, כשהוא כסוף לשרהביטחון.

חבל דק מאוד

כמו בכל מלחמה, מצטיירת גם זו בצורה שונה לגמרי ברמות השונות.

יש המלחמה של המצביאים, הנרשמת בספרי ההיסטוריה, ויש המלחמה של החיילים השוטפים הרובצים בבזי, והיא מצטיירת בספרות.

כך גם המלחמה באינתיפאדה — או "האנטיפאדה", כפי שנקראה בפי העם.

בעיני הצמרת העליונה של צה"ל ושל משרד הביטחון, התמונה נראתה בסוף תשמ"ח כך:

זהו התקוממות רחבת-מימדים, היונקת ממזוטר ווציה לאומית עמוקה ביותר. איראן שר לזכא אותה באמצעים צבאיים.

הצבא יכול להגביל את מעשייה אלימות ולשמוע על "רגיעה" יחסית, כדי שההתקוממות לא תגיע למימדים שבהם תכפה על הממשלה הלאומית החלטות שאינה רוצה לקבל.

צה"ל צריך לנקוט את כל האמצעים כדי למלא תפקיד זה, אולם במסגרת החוק הקיים במדינה. אין צה"ל מציע לשנות את החוק כדי לאפשר, למשל, לפתוח באש בלייבהחנה כשעה שאין צפויה סכנה על היורים.

הביצוע באוטובוס ליד דימונה: שומרון עם אהוד ברק (שוכב: איציק מרדכי)

במהלך הפעולה נגד ההתקוממות הופעלו רכבות רבות של חיילים, אנשי הצבא הסדיר והמילואים. כאשר מופעלים אנשים כה רבים, מכל השכבות ומכל הסוגים, אין למנוע חריגים.

צריכים להשוות את התנהגות צה"ל להתנהגות של צבאות של מדינות-רבות דמוקרטיות אחרות במצבים דומים, כגון הצבא הצרפתי באלג'יריה, הצבא האמריקאי בוויאטנאם והצבא הבריטי במאלאיה, בקניה, וכיום באירלנד הצפונית.

השוואה זו מלמדת שהתנהגות צה"ל אינה רעה יותר, אם כי אולי גם לא טובה יותר, מן הצבאות האחרים.

בחריגים יש לספל במסגרת החוק. זהו תפקידו של מצ"ח (מיסטר צבאית חוקרת), הפרקליט הצבאי הראשי, שהוא עצמאי ובתריהמישפט הצבאיים, שגם הם בלתי-תלויים.

המצב יכול היה להיות הרבה יותר גרוע, אלמלא המאמץ הבלתי-נלאה של המפקדים לחנך את החיילים בשורה, להיפגש איתם ולדבר אל ליבם. תורות למאמץ זה נשארו החריגים בגרר חריגים.

עד מתי יימשך מצב זה? עד שהממשלה תצליח למצוא פיתרון מדיני. עד אז יצטרך הצבא להמשיך בפעולות.

בינתיים מהלך צה"ל על חבל דק מאוד. הוא חשוף מצד אחד ללחצים של המתנחלים, ומצד שני ללחצי הציבור היוני.

מלחמה קולוניאלית

מול תמונה זו של המצביאים עמדה התמונה שהציירה בשטח, בעיני הפלסטינים, בעיני העולם וגם בעיני רבים מהחיילים שחזרו משרות במילואים.

היתה זו תמונה מבהילה של צבא קולוניאלי אלים וברוטאלי, המתפרע בהדרגה יותר ויותר, שבו "החריג" הסך זה מכבר לנורמה.

רשימת החריגים היתה ארוכה ומחרידה, ומדי שבוע נוספו אליה פריטים נוספים.

בתום תישעת חודשי האינתיפאדה התקרב מיספר ההרוגים הפלסטיניים ל-300 — יותר מהרוג אחד ליום. הם נהרגו מיריות של חיילים ומתנחלים, משאיפת גז מדמיע, ממכות, ומסיכות רבות אחרות, כמו אחר שהתחשמל כאשר הוכרח עליידי חיילים להוריד דגל פלסטיני מחוט של מתח נבוה.

הרוב העצום של ההרוגים האלה איבדו את חייהם כנסיבות שחרגו מן המותר על פי הפקודות. אלה אמרו שמותר לחיילים ולמתנחלים לירות רק כאשר צפויה סכנה מיידית לחייהם. רוב ההרוגים נהרגו מרחוק, אגב פיזור הפגנות, כששום סכנה ממשית לא היתה צפויה ליורים.

הקצינים הבכירים העלימו עין ונתנו יד לדיווח כוזב בעליל.

איש אינו יודע כמה פלסטינים נפצעו. המיספר עובר בוודאי על רבבה, ואולי מגיע לרבבות. רוב הפצועים לא הגיעו לבית-החולים, או הוצאו משם מייד, מכיוון שכמעט כל פצוע מאושפז נעצר אוטומטית. רבים נשארו בעליזמום לכל חייהם.

קרוב ל-20 אלף פלסטינים נעצרו, חלקם בתהליך מישפטי, חלקם באופן מינהלי. בכך עלה מיספר העצורים מאז ראשית הכיבוש על רבע מיליון.

רבים מן העצורים סיפרו כי הוכו, באופן שיגרתי, הושפלו ונחשפו להתעללויות מסוגים שונים. כמה מן הסיפורים היו מחרידים במיוחד.

התנאים במחנות-המעצר היו תת-אנושיים, גם לדעת הישראליים. הביקורת שמתחו המוסדות הבינלאומיים על התנאים השוברים בהם היתה קטלנית. רובם על חשיפה למוזיאון קשה כמיוחד, שיגרה של מכות, מניעת סבון, מים, חומר-קריאה, מכשירי-רדיו וכל דבר אחר שיש בו כדי להקל על חייו של אסיר. עשרות גורשו מהארץ, עשרות בתים פוצצו. ההליך לפיצוץ בתים היה לעג לכל תפיסה של מדינת-חוק. במיקרה של כפר ביתא הוכח בעליל כי פוצצו בחיפזון בתים ללא אבחנה, ורק לאחר מכן התברר שהיו אלה בתים של אנשים שעורר להציל את המטיילים מועם ההמון. הפיצוץ בא להפתח ולוהרתי, בלי קשר למעשי הריירים.

מעבר לסטאטיסטיקה היבשה של פעולות צה"ל, נודעו שוב ושוב מעשים מחרידים במיוחד, שהסעירו את העולם.

תינוקות שעוה נעקרה עליידי כדור-גומי היפנתה את תשומת הלב לעובדה כי במיקרים רבים משתמש הצבא בתחמושת זו בניגוד להוראות, מטוח קצצר, שבו היא יכולה לגרום לפציעות קשות ולמוות. מיספר ההרוגים מגאז מדמיע, בעיקר זקנים, חולים ותינוקות, הוכיח כי במיקרים רבים לא השתמשו באמצעי זה לשם פיזור הפגנות תחת כיפת השמיים. אלא כאמצעי של ענישה כתוך חדרי הבתים, שבהם יכולה להיות תאוצה קטלנית.

על פי הוראות של רבין, שניתנה פומבית ולעני העולם, ושהרמטכ"ל לא התנגד לה, הונהגה שיטה של שבירת עצמות במהלומות-אלות. היא נועדה לבוא במקום הריגת אנשים, כאמצעי כללי להרתעה ול"הרגעה". בירי חיילים רבים — ואולי רובם — הפכה זאת שיטה לפריקת התיסכול והזעם. לא רק הפלסטינים, אלא גם החיילים עצמם סיפרו על מיקרים ללא-ספור שבהם פצצו לבתים, הוציאו את הגברים, לקחו אותם לקיר או לפרדס סמוך ו"נכנסו בהם" במכות-דבש באלות.

לא-מעטים מן המוכים הפכו לנכים לכל חייהם. צלם ישראלי, שהתמחה בצילום-מרחוק של ציפורים, הצליח להנציח בשכם את השיטה בקטע שהחריד את העולם כולו. נראתה בו קבוצה של חיילים, שהחזיקו בצעיר אחרי תקרית של ידור אבנים, כשמהלומות של אלות, מכוונות היטב, נועדו לשבור את עצמותיו. החיילים לא הבחינו בצלם.

אחד הפלאים של השנה היה טמון בעובדה שאף צלם אחד לא הצליח לצלם אף מיקרה אחד של תריגה, אף לא מיקרה אחד של הכאה ושבירת-עצמות, מלבד הקטע בשכם.

הדבר הוכיח בעליל כי המעשים לא היו ספונטאניים, וכי החיילים נמנעו מלעשותם כשנוכחו לדעת שיש צלמים בסביבה.

סיפורי הזוהמה

כדי להימנע מן החשיפה, עבר צה"ל יותר ויותר לשיטה של סגירת השטחים לפני התיקשורת העולמית והמקומית.

היתה לכך משמעות חמורה, כי באשר מונע צבא מידע מוסכם מאזרחי המדינה שלו, הוא מתקרב בצורה מסוכנת לשיטת-השקר שבשוליה הדמוקרטית.

הרמטכ"ל לא תפס זאת, מפני שהוא אדם שאין לו שום יחס לתיקשורת. כשם שהוא מתנגד לכל חשיפה אישית לתיקשורת, כך רחוק ממנו הרעיון כי בעידן המודרני אין הצבא יכול לתפקד כמנות מן התיקשורת. בכך הוא שונה מיצחק רבין, שלמד במשך הזמן את חשיבות התיקשורת, והמשתמש בה עכשיו לצרכיו.

הצד השני של המטבע היה אובדן האמינות של דובר-צה"ל.

בשנים הראשונות של צה"ל היתה האמינות של הדורות הדובר נכס לאומי שלא יסולא בפז. הדורות צה"ל במלחמת ששת-הימים, וגם ביוס-הכיפורים, זכו באמון מוחלט בקהילת-התיקשורת העולמית. אמינות זו נפגעה קשה בלבנון, ואברה השנה כליל. שמועות שנפוצו בגדה זכו באמוןם של כתבים זרים

פורום המטכ"ל בשיבתו: מכיון שבא אחרי תקופת ה"קליקות", ומוע שומרון מכל מעשה שעלול היה ליצור רושם דומה

התערערות זו של המישמעת הצבאית מוכרזה להשפיע לרעה הרבה מעבר לשטחים הכבושים ולתפקיד השיטור שם. בשטח עמדת החייל הפשוט, צעיר בשירות חיובה או קשיש בשירות-מילואים, נכרך ומבלבל מל תופעה שלא הבין אותה ושללא הוכן לקראתה, זועם ומתוסכל מול השינואה הלהטת של האוכלוסיה הנפגעה הטיבעית של רבים היתה: לירות, להדביק, לשבור עצמות, להרוג.

אם זאת היתה תגובתם של חיילים בני שיבת העלייה, שקיבלו חינוך הומאניסטי עיקרי, קל לנחש את מצב רוחם של טיפוסים מופרעים, סאדיסטים, בני מישפחות הרודות, מתוסכלים ומעורערים, מן הסוג שיש בכל חברה אנושית ובכל צבא, המבוסס על גיוס-חובה כללי. די באיש אחד כזה בכל כיתה, כדי שיווצר "הריג", די ברוח סלחנית של מפקד וזר כדי שההריג יוששש, יועלם או יתורץ בהודעת-כוכב.

מבקריו של דן שומרון מתחו עליו ביקורת וטענו כי חולשת המנהיגות בצה"ל גרמה לו להידרדר, עד כי נקבעו בשדה נורמות המביישות את שמו. חסידיו של שומרון העלו על נס את מאמציו הבלתי נלאים לשמור על הצלם של צה"ל, במצב שבו הדבר כמעט ואינו אפשרי.

● "לא אימח' שאתפטר"

דן שומרון האמין כי די במערכת הבקרה והשיטות של צה"ל כדי למנוע את התפשטות החרגים ולקיים את הרמה המוסרית של צה"ל. הוא האמין כי הצבא פועל במסגרת החוק, והוא התנגד לכל נסיון לשנות את החוק, כדי להחיד אמצעים חמורים יותר.

לפחות פעם אחת הגיע למצב של כמעט-התפטרות על רקע זה.

סיפר הוא עצמו בראיון עיתונאי, כאשר נשאל אם אמנם איים להתפטר: "לא קראתי תגר. הנושא היה פשוט. בתוך הממשלה היו כמה שרים שבצעם אמרו, רבותי שרהביטחון והרמטכ"ל, הממשלה הטילה עליכם משימה לעשות שקט — ואין שקט".

נכשלתם? שאל המראיין. הם לא השתמשו בנוסח הזה, אך השתמעה נימה של לכו הביתה, כי לא ביצעתם את המשימה. אני אמרתי שם שאם מישוו רוצה להשיג את המשימה הזו במחיר של הוראה לצה"ל לעבור את חוקי-המדינה, בניגוד לנורמות ולערכים הבסיסיים של צה"ל, זה יהיה בלעדי. משהו כזה. אם זה המחיר, זה יהיה בלעדי. לא אימח' שאתפטר."

האמונה הזאת, שניתן היה לשים קץ לאינתיפאדה אילו היו משתמשים באמצעים כמו הרג המוני, הנוגדים את חוקי המדינה, חזרה השנה בכמה וכמה התבטאויות פומביות של דן שומרון. אולי היה בכך נסיון בלתי-מודע להסביר את כישלון המאמץ לרכז את האינתיפאדה, תוך בריחה זו מן המציאות. למעשה היתה זאת אשלייה — אחת מרבות שריחפו השנה בחלל, ושרובן התנפצו על סלע המציאות.

המאה ה-20 ראתה התקוממויות רבות, שדמו לאינתיפאדה. בצדק הישוו קצינים בכירים בצה"ל את תפקיד צה"ל לזה של צבאות צרפת, ארצות-הברית ובריטניה במצבים דומים. כל המילחמות האלה העלו מסקנה אחת: אין כל אפשרות לרכז את התקוממות באמצעים צבאיים. כל השיטות שנוסו — העדינות והקשוחות, הדיכוי לומניות והרצחניות — הובילו בדיוק לאותו הסיום: ההתקוממות ניצחה.

אילו פתח צה"ל בשיטות של קטל המוני, גידוש מאסיבי והשמדת רכבים של ערים, היתה האינתיפאדה בודאי משנה את רמותה. הקטל וההרס לא היו נשאים מוגבלים לצד אחד בלבד. גם חיילי צה"ל היו נהרגים במספר גדול, כמו בלבנון. בסוף תשמ"ח היה ברור כי גם השיטות שנקטו — הדג המוגבל, שבירת-העצמות הסיטונת, העונשים הקולקטיביים החמורים, פיצוץ הבתים והלחץ הכלכלי — לא הצליחו לשים קץ לאינתיפאדה אלא להיפך, הם הבטיחו את המשכחה. הם הגבירו את השינואה, הגבירו את המוטיבציה של ההתקוממות, חיזקו בלב התושבים את הגאווה על כך שהם מסוגלים להחזיק מעמד. דן שומרון עצמו הבין שאם יחרוג צה"ל מעבר לקו

המסקר הזוטר, קביעת נורמות מלמטה, וההרגשה כי נורמות פרוצדור אלה זוכות בהסכמה-שבשתיקה מצד המפקדים, עד לדרגים הגבוהים ביותר.

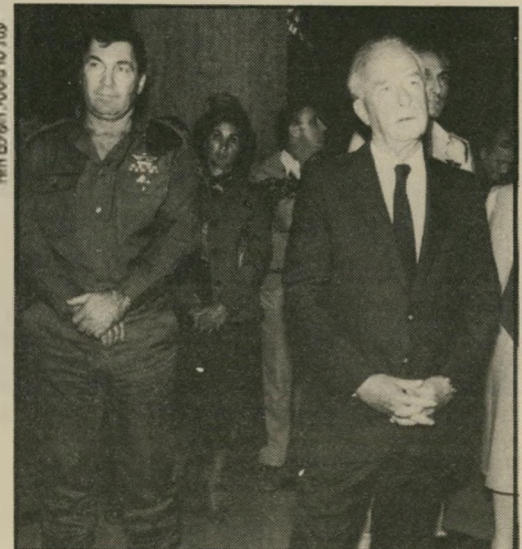
יתכן שאין סתירה בין המצב כפי שהצטייר בצמרת צה"ל ובין המצב כפי שהוא נראה בשטח. לדעת הפיקוד העליון, המצב יכול היה להיות הרבה יותר גרוע, עד כדי מרחי-קדמים והשתוללות רצחנית של חיילים. לדעת המפקדים, המצב הקיים הוא הרבה יותר חמור מכפי שניתן לסכול בצבא, שהתגאה בעבר ברמתו המוסרית ובאמונה הגמורה בצידקת דרכו.

היו בין המפקדים אנשים שלא חסו על הפלסטינים, ושגם הצד המוסרי של המיכצע לא עניין אותם. הם ראו את הסכנה בשבירת החישובים של צה"ל: ההשלמה הכללית עם הפרת-פקודות, העלמת-העין מדיווח שיקרי והעלמת האמת. זוהי בעייה של מישמעת, ואין צבא יכול להתקיים בלי מישמעת.

זוהי בעייה של פיקוד ושליטה, החורגת אף מתחום המאבק באינתיפאדה. יש הטוענים כי זוהי תופעה שדבקה בצה"ל מאז היום שלאחר מלחמת ששת הימים, בימי רמטכ"לותו של חיים בר-לב, ושהיא הולכת ומחמירה מאז בכל השטחים.

המפקדים טוענים כי אחד מסימני-ההיכר הבולטים ביותר של שיטה זו הוא אי-ניסוח הפקודות בצורה חרימשמעת, כך שכל חייל יבין מה מותר ומה אסור. נוצר בכל התחומים מין שטח-הפקר אפור, כשהחיילים בעצמם מפרשים כרצונם את הפקודות, ואין מנהיגות הרואת לביצוע תקין.

זה חל על ענייני הטרמפים כמו על מראה מחנות-צה"ל. יש

השר והרמטכ"ל: יצחק רבין ודן שומרון

אווירה של רשלנות, של אי-הקפדה על מילוי מלא של הפקודות, ועל דיווח לא מרוויק.

החייל לומד שאין צורך למלא את הפקודות בצורה שלמה. סמל התופעה הזאת היה, בראשית תשמ"ח, הש"ג המפורסם של לילה-הגילשונים, רוגי אלמוג.

במהלך האינתיפאדה הגיעה תופעה זו למימדים קטסטרופליים, העלולים להטביע את חותמם על צה"ל בשנים הבאות, גם במצבים קריטיים.

לכאורה יש פקודה ברורה לגמרי: אסור לפתוח באש אלא בתנאים מסויימים מאוד, כאשר צפויה סכנה מיידית ליורשים, וגם אז רק אחרי שניסו אמצעים אחרים. חרף הסיפורים של רוברי צה"ל, יודע כל ילד בישראל כי פקודה זו רחוקה מן המתרחש בשטח. החיילים משוכנעים כי הפקודה אינה אלא מסשפתיים, וכי הכוונה האמיתית היא לפתוח באש בכל היתקלות אלימה עם מפגנים, מיידי-אבנים ומחזיקי-קבוקים.

אי-נקיטת אמצעים נגד המפרשים כך את הפקודות חיוקה בהם את הדיעה הזאת. לכל מפקד וזר נותר לפרש את הפקודות כרצונו, כאות נפשו ולפי הבנתו. על רקע זה צמחו גם ה"הריגים", שהפכו לנורמה.

ישראלים יותר מאשר הסיפורים של רוברי-צה"ל, שאי-אפשר היה לעכלם בלא מנה גדולה של נאיביות.

לפי סיפורים אלה קרה השנה מאות פעמים שנערים בלתי-חמושים התנפלו בגרזנים ובמוטות על חיילים מזויינים מכדי-רגל עד ראש, בטוח מגע, תוך חירוף נפשם, וכך הכריחו את החיילים לירות בהם כדי להציל את עצמם. מעולם לא נראה אף גרזן אחד כזה בכל-היתקשות.

במקרים אחרים פרצו חיילים לבתרי-החולים, הוציאו משם פצועים, היכו אותם קשה, הביאו אותם למחנות-המעצר — ומשם הוזיזו אותם לאישפוז, כמצב הרבה יותר חמור.

במקרה אחד כוסו צעירים ערבים בעפר עלידי-החפור. הם ניצלו עלידי-הכפריים אחרי שהחיילים הסתלקו. כתבים זרים, שהגיעו למקום כעבור רקות, היו כמעט עדים למעשה.

במקרה אחר העיד חייל כי חבריו היכו ערבים קשה, ולאחר-מכן זרקו אותם על משוכות צבא.

מח"ס הועמד לדין והורשע על פי מיסמך שהעביר אחד החיילים לעיתון, ובו הגילוי כי המח"ס ערך ציר-אדם על צעירים מיידי-אבנים והרג ממרחק רועה בשדה.

שוב ושוב הראתה הטלוויזיה כיצד פורצים חיילים בלילה לסימטות של מחנה-פליטים, הולמים בקתות הרובים על דלת-הברזל של בית, פורצים פנימה, מקימים גברים ונשים מן המיזורים, עוצרים בן או אב שהופיע ברשימה של השב"כ. מחוץ לתחום-הראיה של המצלמה היו מעצרים אלה מלווים לא-אחת בהבאת בריה-משפחה, ואף בשימוש בנאז מומיע בבית.

תמנה זו, שהסבה שיגרה לילית, הזכירה את הגרועים במישטרים הטוטאליטריים ואת החמורות שבמלחמות הקולוניאליות. היא היתה חלק מן הנסיון לשבור את האינתיפאדה. מעצרי ה"מסיתים" נועד לחסל את הוועדים המקומיים ואת "קבוצות-ההלם", שהקימו בערים ובכפרים מישטרה של ממשל עצמי.

כדי למנוע את הפיכת השילטון החילופי לשילטון הבלעדי, נאלץ צה"ל לעבור לשיטה של טיטור המוני. המטרה היתה להפוך את חיי האוכלוסיה לבלתי אפשריים, כדי להתישה ולשכנע שצליה להיכנע.

הטיטור לבש פנים רבות: עוצר שנמשך ימים ואף שבועות, כדי להביא את האוכלוסיה להרפת-דעב; ניתוק מים וחשמל; סגר, שנועד לנתק ישובים מן העולם; ביטול המוני של תעודות-זהות ושלטי-מיספדים של מכוניות, כדי להכריח את התושבים לעמוד בתורים אינסופיים מול מישורי-המינהל האזרחי, לשלם מיסים ולהכיר בשליטנות-הכיבוש.

● מילחמה-כונכים וחצצית

הסכנה היתה שהמשך הפעולה של צה"ל בשטחים הכבושים יביא בהדרגה גם לשינוי רמותו של צה"ל עצמו — לא רק כלפי חוץ, אלא כעניי עצמו. צבא אינו יכול לשבור עצמות בסיטונות, לירות במי שמחזיק בידו בקבוק ריק, לפתוח באש על מידי-אבנים מרוחק, מבלי לאכזר את הרמות של צבא ממושם. התמונה של צבא קטן, יעיל, טכנולוגי, מודרני, דבק-משמיה וחזיר-הדק, המפתח אמצעי-לחימה מודרניים של דור-המחר, אינה מתיישבת עם התמונה של צבא קולוניאלי, היורה גזו מדמיע לתורים שבהם ישנים תינוקות והמפתח "חצצית" ליריית אבני-חצץ בפגיונים.

אין זאת עוד בעיית "הראש הקטן", ירושת מילחמת-הלבנון. כפי שציין הרמטכ"ל, רווקא הראש הקטן נעלם באינתיפאדה, כי על כל מפקד וזר בסמיטה של עיר הוטל לקבל החלטות מהירות. הבעייה היא חמורה הרבה יותר: טיב הפקודות של

* משמאל: קצין בלתי-מוזוהה, אפרים לפיד (דובר צה"ל), די תום (ראש אונד-היכונן), אורי שניא (מפקד הספח"ש), אברהם בך-שושן (מפקד חיל-הים), משה ידרון (מפקד מערכת-הביטחון), סמוח עיני (ראש א"א), מחן יוליא (ראש א"א), אמונן שחק (ראש א"א), ראש לשכת-הרמטכ"ל, הרמטכ"ל דן שומרון, מאיה דרפל (מזכירת הפיקוד העליון), אהוד ברק (סגן הרמטכ"ל), אביהו בקון (מפקד חיל-האוויר), יוסי פלד (אלוף פיקוד-הצפון), עמרם מיצונ (אלוף פיקוד-המרכז), יצחק מרדכי (אלוף פיקוד-הדרום), דורון רובין (ראש סה"ד), משה בר-כוכבא (יועץ הרמטכ"ל), עקב לפידוח (מפקד המיכללה לביטחון לאומי), ראובן הרשקו (יועץ כסי' לרמטכ"ל), שמואל גורן (מתאם הפעולות בשטחים).

(המשך מעמוד 25)

אדם מסוים, הוא ייהרס מבפנים. הוא השתדל לשמור על הקו הזה, בתנאים שהפכו יותר ויותר קשים.

כניעה ללא תנאי

ייתכן שניתן היה לשמור על נורמות קפדניות יותר גם כנצב זה, אילו עמד ליד הרמטכ"ל דן שומרון שריבטחו אחר. הזוג רבין-שומרון לא נוצר במקרה. רבין הוא שקדום את שומרון ושדאג להביאו לתפקיד הבכיר ביותר. ואילו שומרון שמר אמונים לרבין. מבחינה מסוימת, יש ביניהם דימויון. 15 שנים מפרידות בין השניים, אך הרקע שלהם דומה. שניהם בני ארץ-ישראל העובדת, שניהם ינקו מן המסורת של הקיבוץ-הפלמ"ח-צה"ל. השקפת העולם שלהם דומה, שניהם מאמינים בערכים דומים.

הדימויון בין השניים משתרע אף מעבר לאירי-אולוגיה. שניהם אנשים בודדים ביסודם. על שניהם אפשר לאמר שאין להם ירידים. לשניהם אין, בעצבם, חיים פרטיים.

הנאום שנשא הרמטכ"ל יצחק רבין על הריהצופים בתום מלחמת ששת-הימים יכול היה לבוא גם מפיו של דן שומרון. ייתכן כי דווקא הדימויון ביניהם מונע איזון שמקורו בקיטוב ובשלמה הרדית. ייתכן שהרכבים היו מתפתחים אחרת, אילו היה שומרון פחות צייתי, פחות ממושמע, פחות מוכן לקבל כמובנת-מאליה את גישתו של רבין. וייתכן כי אותו הדבר היה נכון גם אילו היה רבין אדם פחות חריממרי.

גם אילו היתה לשומרון גישה שונה מזו של רבין, לא היה יכול לעמוד בפניו. כי הזוג רבין-שומרון, יש לשייח-הביטחון יתרון עצום על הרמטכ"ל. הוא בעל אישיות דומיננטית. כמו שהיה במרוצת חייו גם רמטכ"ל, גם ראשי-ממשלה וגם שרי-ביטחון, יש לו סמכות מברעת.

יותר מזה: רבין הוא הטכנוקראט הצבאי המושלם. אין כמוהו. יש לו מוח של מחשב. הוא וידטאוואו בעניינים צבאיים, בעל זיכרון לכל פרט, תפיסה מהירה, מחשבה מהירה וכשרהחלטה מהיר. אך דווקא בגלל התכונות האלה, כשהן מחוברות לקהות ריגשית, לחוסר-דימויון ולאייכותלת גמורה

הוא שזהו תהליך הרבה יותר עמוק. גם הוא הכריז כי אין לבעייה פיתרון צבאי.

אולי יותר מכל אישיות אחרת בצמרת המדינה מחוייב רבין לשלילת הפיתרון הפלסטיני. לכן לא היה מסוגל להצביע על פיתרון מדיני סביר. דיבוריו על הצורך בפיתרון נשארו בגדר מליצות. לא כן הוראתו לרכא את ההתקוממות, ולהרגיע את השטחים, כדי שלא יעלה בידי הפלסטינים לכפות על הממשלה פיתרונות שאין היא חפצה בהם.

בהעדר כל הצעת-פיתרון שתוכל להתקבל על הציבור הפלסטיני, הושאר לציבור זה רק מוצא אחד: כניעה בלא-תנאי.

זה היה יעד שאינו ניתן להשגה. הפעלת צה"ל להשגת יעד זה מעמידה את הצבא ואת הרמטכ"ל שלו במצב טראגי.

הרמטכ"ל החזק בעולם

מעבר ליחסים האישיים בין רבין ושומרון, עמדה הבעייה המוסדית של היחסים בין הדרג הצבאי והדרג המדיני. מבחינה זו שורר בישראל מצב מיוחד במינו, שאינו קיים בכל מדינה אחרת.

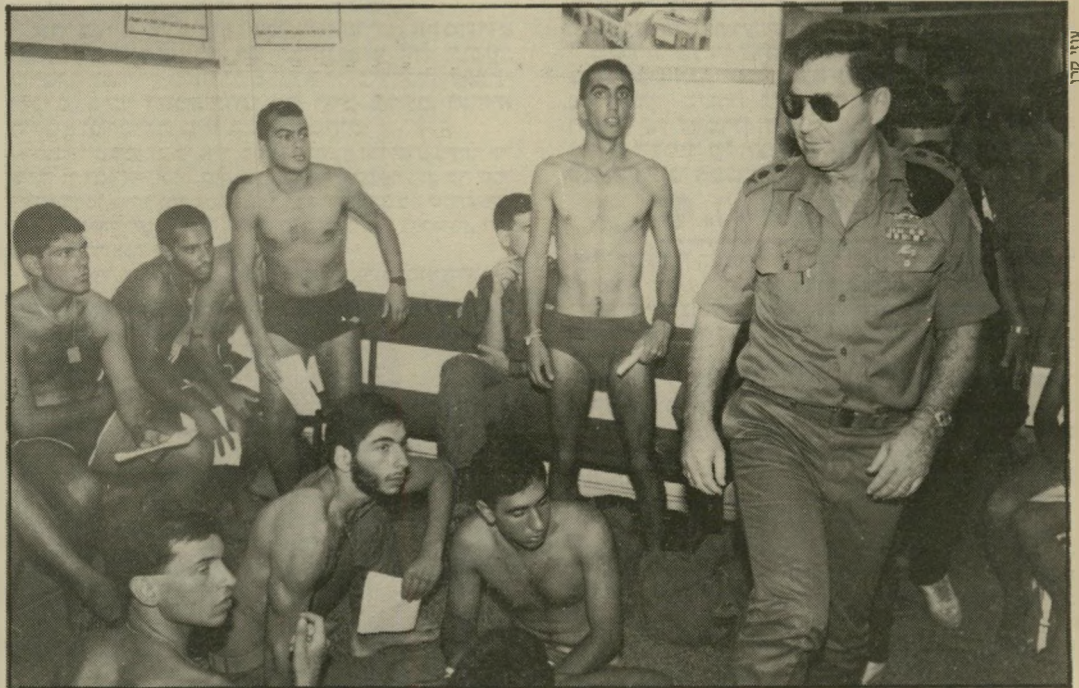
מצד אחד יש למטכ"ל עוצמה אדירה. ייתכן שמחוז' למטכ"ל הפרוסי בימירזוהר, לא היה עוד מטכ"ל שהיתה לו השפעה כה מקיפה ומברעת על המדינה.

צה"ל קובע לעצמו את מהותו והיקפו ואת תוכניותיו. הוא הקובע לבדו את היקף שרות המילואים, ובכך הוא משפיע על כל מערכות-המדינה. הוא הקובע למעשה בלעדית את תוכניות הרכש, טיבן ומחירן. הפיקוח עליו מטעם הממשלה, מישרד הביטחון והכנסת הוא פורמלי בלבד.

אין שום כוח במדינה המסוגל לעמוד בפני צה"ל. מכיוון שהצבא הוא אחד ורבי-זרועי, אין בו גם האיוון והקיטוב הנוצרים במדינות אחרות על-ידי ההפרדה בין חיל-אוויר, חיל-ים וצבא היבשה, שאינם תלויים זה בזה.

מעמד כזה של הצבא אינו קיים בשום מדינה דמוקרטית או דיקטטורית. הוא מקנה למטכ"ל יכולת אדירה להשפיע על כל תחומי החברה הישראלית, שעליה מוטלת מעמסה ביטחונית שאין דומה לה בעולם.

אולם לעומת עצמאות מופרזת זו של צה"ל יש מצב הפוך בכל הנוגע לשימוש המעשי בכוח. אין בעולם כולו מדינה שבה מתערב הדרג המדיני בצורה כה ישירה בפרטי-הפרטים של השימוש בכוח

הרמטכ"ל בביקור בבקום עם מגויסים חדשים: מה הם לומדים?

הצבאי. רכבים הנתונים במדינות אחרות לשיקול הפיקוד הצבאי בלבד, הפכו בישראל נחלת הממשלה.

הטלטלה לא היתה

הרמטכ"ל ה-13 של צה"ל, שנכנס לשנת תשמ"ח כאיש החידוש והרעיון, המפקד רביהמול שיעור תיקוות כה גדולות, היה שקוע בסוף השנה במילחמה קולוניאלית עכורה, ששום סוף לא נראה לה באופק. לשווא ניחמו הקצינים את הציבור בכך שכד בכר עם הפעולות לדיכוי ההתקוממות ממשיך צה"ל בהיערכות לקראת עידן הנשק החכם, שהאימונים נמשכים במלוא המרץ, שצה"ל ערוך לקראת הסכנות של מילחמה כימית, וגם מול פני האפשרות שעיראק תצטרף למערכת-הכוחות העוינת.

סענות אלה מוטלות בספק חמור. העיסוק בהתקוממות מטביע את חותמו על כל מערכות צה"ל. הוא גוזל מצה"ל משאבים כספיים, כוח-אדם, זמן-אימונים. ובעיקר — הוא מפנה את מבטו לעבר זירה סרימיטיבית, כמעט אנאכרוניסטית, וכך מונע את היערכותו הנפשית לעידן אחר.

הרמטכ"ל עצמו היה שנוי במחלוקת רבה, אם כי הדברים פרצו החוצה רק ברמיזים.

"הטלטלה" הגדולה שהבטיח שומרון לצה"ל לא התממשה. לא רק האיתניפארה מנעה אותה, אלא גם אופיו של שומרון. הוא רצה למנוע זעזועים.

צבי טל, חשיל החז

לשמור על החוק: הנושא והשובט

אולי מפני שבא למישרתו הרמה אחרי תקופת הקליקות של משה לוי, נרתע שומרון מכל מעשה שעלול היה לעורר רושם שגם הוא יוצר סביבו קליקות. הוא השאיר במקומם רבים מנאמניו של לוי, ונמנע מלמנות לתפקידים הבכירים את האנשים הקרובים לו. הדבר גרם לאכזבה בקרב חסידיו דווקא.

משום-כך, וגם בגלל סיבות אחרות, יצא לשומרון שם של מי שאינו מקבל החלטות נחרצות, מי שמנסה לדחות החלטות, מי שאינו שש לאכזר את מרותו.

יש הטוענים שהוא מרוחק, מסתגר, פורמלי מדי ביחסו עם האלופים. יש הטוענים כי בפורום של הרמטכ"ל, האמור לספק לרמטכ"ל את החומר והאופציות להחלטותיו, השתררה אווירה חופשית מדי, ושהישיבות שוב אינן מנוהלות בצורה סמכותית כמו פעם.

כנגד אלה מהללים את איכות-המחשבה של שומרון, את יושרו הגמור, את נכונותו לבטא את מחשבותיו בלי כחל ושרק, את התרחקותו מכל מישחק של קליקות. מעלים על גס את אומץ-ליבו כמתן גיבוי לאלופים המבטאים דיעות נועזות — למשל, שיש להפעיל אמצעים מדיניים לפיתרון הסיכסוך, שאין פיתרון צבאי להתקוממות. הוא נתן גם גיבוי לראש אמ"ן, אמנון שחק, כאשר אמר בהרצאה שיש להכיר בעובדה שאש"ף הוא המנהיגות הפוליטית של תושבי השטחים.

ובעיקר: שומרון עמד בחומה בצורה בפני כל נסיון לכפות על צה"ל פעולה בניגוד לחוק.

פסקהדין הסופי על תקופת-הרמטכ"לות של דן שומרון ייקבע, מן הסתם, על פי הצורה שבה יתמודד צה"ל עם האינתי-פאדה.

בסתר ליבם קיוו בכירים רבים לפיתרון המתבקש. כמו תמיד מאז קום המדינה, הקונסנזוס בצמרת צה"ל היה מתון ומפוכח יותר מאשר הקונסנזוס במימסד הפוליטי.

ייתכן שאחד הקצינים הבכירים הביע את הקונסנזוס הזה כאשר אמר, בסוף תשמ"ה, בשיחה פרטית: "לא יהיה פיתרון אלא אם כן יחליט אש"ף בצורה חרימשמעית להכיר בישראל ויכניע נכונות להתפשר איתה. אם אש"ף יעלה על דרך זו, לא תהיה לממשלת ישראל ברירה אלא להיענות לכך." אם זה לא יקרה, הוסיף הקצין באנחה, יימשך המצב הנוכחי הרבה מאוד זמן. הוא הבין היטב מה תהיינה התוצאות לגבי צה"ל.

מעטים יודעים מה חושב הרמטכ"ל עצמו על כך. באיש האחראי לאיכותו, לכושרו ולחוסנו המוסרי של צה"ל, הוא חולם, מן הסתם, על פיתרון מדיני מהיר.

בחוך המלכודת

דן שומרון, חייל מיקצועי בן 51 שצה"ל הוא כל חייו, מסמל עתה את צה"ל.

הוא נקלע למצב שהוא לא רצה בו, ושהוא לא חלם עליו בחלומותיו הגרועים ביותר. הוא מנסה להתמודד עם המצב הזה כמיטב יכולתו.

כאדם, הוא מסמל את ארץ-ישראל היפה. הוא אידיאליסט, בעל ערכים, אדם הגון, בעל תחושה מוסרית עמוקה וגישה דמוקרטית למופת. והוא מוצא את עצמו, בסוף תשמ"ח, במצב הנוגד כעצם מהותו את כל הערכים האלה.

זהו המלכודת שבה לכוד צה"ל כולו, ושבה לכוד גם דן שומרון, איש-השנה תשמ"ח.

* הרמטכ"ל עם נשיא-המדינה חיים הרצוג ונשיא בית-הדין העליון, מאיר שמגר, בכנס חתיים של שנת 40.

■ באיטוף המידע לכתבה זו השתתפה ענת מרגוסטי.

שנה טובה!

שנת

שלום

ושלווה

חברה להפצה

תל-אביב, יד חרוצים 7,

טל. 377056, רב-קווי

"גד"

לבקראת הפיתרון

הריין, ורשם בספרהאורחים בבאזל ייסדתי את מדינת היהודים, לא היה לו מושג על ארץ-ישראל. מעולם לא היה זה קודם לכן, גם צירי הקונגרס הציוני הראשון לא היו מעולם בארץ, ולא ידע להם מושג על ומתרחש בה.

לנגד עיניהם עמדה המציאות העגומה של היהודים באירופה, שאותם ביקשו להציל, ולא המד, ציאות בארץ, שבה היתה מציאת היהודים אמורה לקום.

בעיניהם, ארץ-ישראל היתה ארץ מופשטת, ארץ בחלומות והתפילות, ארץ ריקה מאדם. אם גובש לאוזניהם שונה בארץ אוכלוסיה כלשהי, הרי זה לא תמיד את מנוחתם. בעיני אינטלקטואל אירופי בסוף המאה ה-19, כשיא עידן האימפריאליזם, המוני "ילידים" באסיה ובאפריקה, שחורים, חומים או צהובים, לא היו ממש בני-אדם. התובנות היתה לכנה, ומשורר הדור פיארו בשפות רבות את זכותו וחובתו של האדם הלבן להביא את תרבותו ואת שילטונו ומבורר לכל הארצות. התנועה הציונית, שנוסדה בבאזל, היתה אירופית. מבחינה מסויימת היתה והתנועה הלאומית והאחרונה שקמה באירופה, והתנועה האירופית האחרונה שביקשה להקים התנחלות לפנה באחת מארצות אפריקה.

היא היתה פרי דורה. מטרתה היתה תובלת ביותר: להציל המוני יהודים ממחצוקה ומסכנת השמדה. היא ביקשה להגשים מטרה זו על-ידי הקמת מדינה בארץ-ישראל.

● "עור, הערבים!"

ב אותה התקופה עצמה החלו נושבות בכל ארצות אפריקה ואסיה רוחות חדשות.

זהו טיכסוד מיוחד במינו בעולם, מפני שגם הני טיבות שהולידו אותו היו מיוחדות במינן, ללא אח זרע בהיסטוריה.

האינתיפאדה אינה התקוממות רגילה של עם כבוש נגד כובשיו. פעולת צה"ל אינה מערכה רגילה של כובש קולוניאלי נגד אוכלוסיה מתקוממת. אמנם, הדברים רמו על פניהם מאוד למערכה וזרפתית לריכוזי מלחמת-השיחרור האלג'ירית, ולמי ערכות דומות של בריטניה בקניה ובמקומות רבים אחרים, כגון מלחמת ארצות-הברית נגד האינדיאנים וברית-המועצות באפריקה גניסאן. אולם השורשים היו שונים לגמרי, יעל כן גם היתה המערכה שונה.

ישראלים רבים וזאמינו כי האינתיפאדה אינה מכוונת רק לגירוש ישראל מן הוושחים הכבושים, אלא גם לחיסול ישראל עצמה. פלסטינים רבים זאמינו כי מטרת הישראלים בשטחים הכבושים אינה רק לקיים שם שילטון קולוניאלי קלאסי, אלא לגרשם כליל מארצם.

גם אמונות אלה משני הצדדים היו תוצאות של ההשתלשלות ההיסטורית, שהתחילה לפני כמעט 100 שנים.

● אולם קטן בבאזל

לוש שנים לפני סוף המאה שעברה, באוגוסט 1897, התכנסה באולם-נשפים בעיר השווייצית הקטנה והשקטה באזל, על גדות הריין, אספה קטנה, שהעניקה לעצמה את השם היומני "קונגרס". באזל היו 197 יהודים טובים מכל רחבי אירופה ואמריקה.

חברי "הקונגרס הציוני הראשון" באולם-הקאזינו בבאזל רצו

אחד הימים האחרונים של תשמ"ח ביקרו שריהביסחון והרמטכ"ל באחת מיחידות הצבא בגדה המערבית. הם הקשיבו לדברי החיילים.

אחרים מהחיילים תבעו שיינתן להם לפתוח נאש חיה בכל תקרית, כדי להרוג את המפגינים.

"אתה רוצה שנהרגו גם ילדים?" שאל יצחק רבין את אחד החיילים, שהיה קיצוני ביותר.

"בטח, להרוג את כולם" השיב החייל בתוקף.

"מניין אתה?" שאל רבין.

החייל הזכיר את שמו של אחד הקיבוצים הידועים ביותר של השומר הצעיר.

רבין לא האמין למישמע אוזניו. "מה אמרת?" חזר ושאל. החייל חזר על שם קיבוצו. הוא היה חניך של מפ"ם, תנועה המתגאה במערכת-החינוך ההומאני-טטית שבקיבוציה.

לא היה זה אישה-קיבוץ היחיד, בן ארץ-ישראל היפה והעובדת, שהשמיע השנה דיעה כזאת ושפעל על פיה.

אחת התקריות החמורות ביותר של השנה היתה גם היחידה שהוצנחה במלואה בטליוויה. צלם ישראלי, המתמחה בצילום ציפורים ממרחק רב, הצליח במיקרה לצלם מרחוק תקרית שלמה, שבה התנפלו כמה חיילים על נער ערבי שהשתתף ביידיאנבים, והלמו בו כאבנים באופן שיטתי ובחזמה שפוכה. רק בנס לא נשברו עצמותיו.

הברוטאליות המחרירה של סצנה זו, כפי שהצטיירה בסרט, וזעזעה את העולם כולו. מאות מיליונים ראו את הקטע הזה, ורבים מהם יותר מפעם אחת.

הפעם החליט צה"ל להגיב. אחרי חקירה קצרה נתפסו החיילים שהשתתפו בתקרית זו. אז התברר כי אחד מהם היה בן-קיבוץ, בן להורים מתיישבים, חניך מערכת-החינוך הקיבוצית. הוריו והקיבוץ התי ייצבו להגנתו.

תקריות כאלה אירעו בתשמ"ח למאותיהן ולאליפיהן. הן שימשו פורקן לזעם ולתיסכול של החיילים — נערים שגויסו זה עתה לצבא הסדיר ואנשי-מילואים שנשלפו מחיהם האזרחיים. כשהופעלו בשטחים הכבושים מצאו את עצמם שנזאמים, מתקפים ומחורמים. הם לא הבינו את שינאת האוכלוסיה ואת זעם הצעירים המקומיים, שהשליכו לעברם אבנים, בקבוקי-תבערה ומכל הבא ליד. הפלסטינים נראו להם ככנופיה של פושעים ומתפרעים, שנאיישראל, אנשי-שמים חרשים, או סתם כעם פרוץ ופרורס. על רקע זה צמחו "החריגים", שהפכו במהרה לנורמה.

יתכן שהחיילים היו מגיבים אחרת אלול הבינו את המצב שאליו נקלעו. אך שום דבר ממה ששמעו בנדיהלדים, בבית-הספר, במישפחה, ברחוב ובכלי התקשורת לא הכין אותם למצב הזה.

● "כי שקט הוא רכש"

אלול הקפיד צה"ל להכין את חייליו לפני הפעלתם בשטחים הכבושים, מה היה יכול לספר להם? האינתיפאדה לא נפלה מן השמיים. שום דבר בה אינו מיקרי. היא היתה מחוייבת המציאות. אם ככל זאת היא הפתיעה את כל מוסדות-החינוך, ממשלת-ישראל ומטכ"ל צה"ל, ואת הציבור הישראלי כולו — מעיד הדבר רק על ההתעלמות הכללית בישראל ממקורות הסיכסוך הישראלי-פלסטיני. להתעלמות כפיתית זו, הגובלת בהרחקה פסיכולוגית, יש סיבות תתי-הכריות עמוקות.

כי ההתקוממות הפלסטינית של תשמ"ח אינה אלא שלב נוסף בסיכסוך היסטורי, שהתחיל 91 שנים לפני כן. זוהי מערכה אחת נוספת במלחמה מתי-מושבת, שעברה כבר גילגולים רבים.

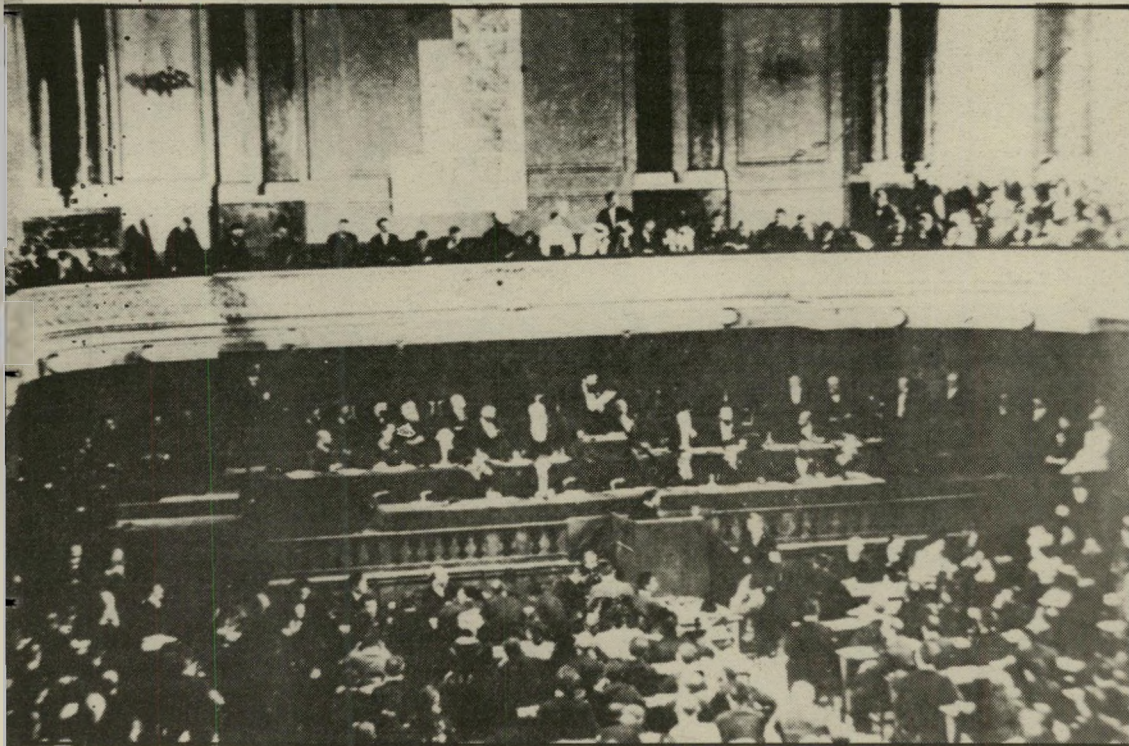
מי שאינו מבין את שורשיה של מלחמה זו לא היה מסוגל להבין גם את מהות האינתיפאדה ואת משאכיה הפנימיים. חיילי צה"ל לא הוכנו לכך, מפני שגם מפקדיהם, הרמטכ"ל, שרי הביטחון והממשלה כולה, היו שותפים להתעלמות זו. התוצאה לא התבטאה רק באי-היכולת לצפות את האינתיפאדה מראש ולהימנע בה במישור המיבצע, אלא גם באי-היכולת למצוא פיתרון סביר, שיווריד את המעמסה הנוראה הזאת מעל כתפיה של ישראל.

המטרה המוצהרת של צה"ל בשנת תשמ"ח — "רגיעה" בשטחים הכבושים — היתה אשלייה גמורה, שמקורה באי-ההבנה. הפעלת צבא למען מטרה בלתי-אפשרית, הנובעת מאי-הכנת המפה, היא הזמנה לאסון.

הפלסטינים לא רצו ולא יכלו "להירגע". כל האמצעים שהופעלו נגדם אך הרחיקו "רגיעה" זו. כשפתם ובשיריהם יכלו הפלסטינים לחזור על נימת שירו של זאב ז'ובינסקי: "כי שקט הוא רכש, הפקר דם ונפש/למען יהוד הנסתר..." הקבלה זו אינה מיקרית.

● לא אלג'ידה, לא יאט'נאם

סיכסוך הישראלי-פלסטיני, שהניב השנה את האינתיפאדה ואת הנסיון לרכאה, התחיל בסוף המאה.

איך הם יכלו לדעת? פתיחת הקונגרס הציוני באולם הקאזינו בבאזל, 1897

ארצות אלה נדבקו ברעיון הלאומי האירופי. הן מאסו בשילטון זרים. הן שאפו לחרות לאומית ולהתפתחות לאומית תחת דגליהן הלאומיים.

רוח זו אחזה בכל העמים בעולם הערבי. היא אחזה גם בארץ אשר הערבים קראו לה, בעת כיבושה בידי צבאות האיסלאם בראשית המאה השביעית, "פלסטיין".

פלסטיין היתה משועבדת בסוף המאה ה-19 לממלכה העיר-ת'מאנית התורכית, וחיו בה כחצי מיליון בני-אדם. כעשירית מאלה היו יהודים, כמעט כל השאר היו ערבים.

בארץ, כמו בסוריה, בלבנון ובארצות אחרות, הקימו סוברים ומשוררים אגודות חשאיות נגד השילטון הזר. קצינים פלסטיניים צעירים בצבא התורכי הקימו תא-מחתרת. גולים באירופה פירסמו מינשרים ליהודים. הקריאה "עור, הערבים!" הידרדה במרחב כולו.

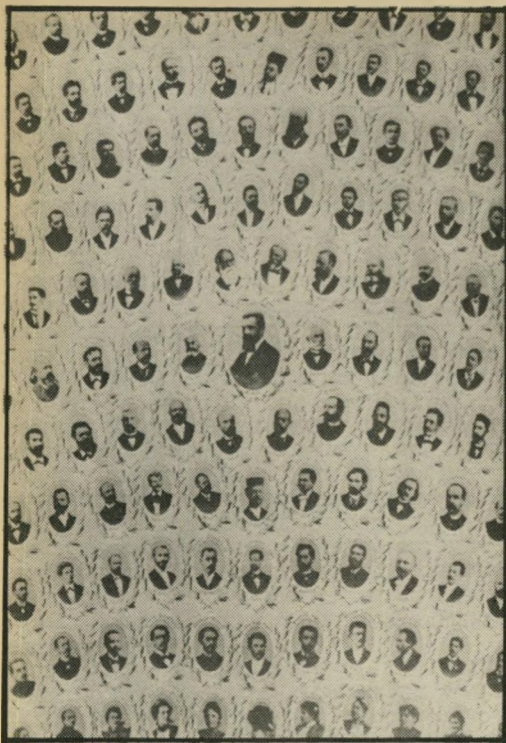
מטרותיה של התנועה הזאת היו חיוביות: חרות לאומית, קידמה, חופש. הערבים הצעירים האלה, שנדבקו ברעיונות החדר

לפתור את "בעיית היהודים". לנגד עיניהם עמדה מצוקת היהודים באירופה המזרחית, ארץ הפוגרומים. אמנם, איש מהם לא יכול היה להינבא כי כעבור פחות מ-50 שנה תתחולל באירופה השואה — פשע מיוחד במינו בהיסטוריה — אך הכל חשו כי מצב היהודים באירופה הולך ומחמיר.

לכן הם התלהבו שנה לפני כן, כאשר הופיע, בפברואר 1896, ספר קטן בשם מדינת היהודים של אחד תיאודור הרצל, עיתונאי יהודי מווינה. הספר, שנכתב בלהט קרחתני, בהשפעת המוסיקה של ריכארד ואגנר, קרא ליהודים לקחת את גורלם בידיהם ולהקים לעצמם מדינה.

הרצל עצמו לא היה בטוח כלל שהמדינה צריכה לקום בארץ-ישראל (שהוא קרא לה פלסטינה). הוא העדיף את ארגנטינה, והיה מוכן לקבל גם כל ארץ אחרת. אך כאשר בא במגע עם המוני היהודים במזרח-אירופה, השתכנע כי רק החלום של ארץ-ישראל יכול לעורר את ההתלהבות הדרושה להמונים כדי לקום, לנטוש את ארצותיהם ובתיהם ולהקים אישם מדינה משלהם.

כאשר בא תיאודור הרצל למלון שלושת המלכים על שפת

הרצל ואחרים מ-197 צירי הקונגרס

בראשית תשמ"ח היה נדמה לרוב הישראלים שמצב זה יכול להימשך לנצח. אמנם היה ברור שטמונה בו "פצצה דמוגרפית", מכיוון שהפלסטינים יהפכו תוך דור לרוב בארץ. אך גם זה לא הראי. הדוגמה של דרום-אפריקה, שהפכה יותר ויותר פופולרית בישראל, הוכיחה כביכול כי גם מיעוט קטן יכול לשלוט ברוב גדול ולנצל, אם המיעוט מחזיק בידו את כל אמצעי-השליטון ומוכן להשתמש בהם בלי מעצורים מוסריים.

האינתיפאדה פוצצה אשלייה זו. היא הוכיחה כי שילטון-כיבוש ניצח על עם שוחר-חירות אינו אפשרי, אלא במחיר גבוה מאוד — מדיני, כלכלי, צבאי, מוסרי, פסיכולוגי.

פיתרון מס' 4: שני העמים יחיו בשלום בצוותא במדינה דמוקרטית מאוחדת.

פיתרון זה הושמע בעבר בגירסות שונות: מדינה דו-לאומית נוסח השומר הצעיר לפני קום המדינה, "מדינה דמוקרטית חילונית" נוסח אש"ף בסוף שנות ה-60. כך וכך זוהי אוטופיה. שני העמים הם חדרורי רוח לאומית קיצונית. חמישה-שישה דורות גדלו בתוך מלחמה, וכל תפיסותיהם עוצבו על-ידי מלחמה זו. אשלייה גמורה היא להניח כי שני העמים יכולים לעבור בן-לילה ממלחמה טוטאלית לשלום טוטאלי, שאין כרוגמנתו בשום ארץ בעולם, לחיות כאזרחים נאמנים ושווים במדינה אחת, לשרת בצבא אחד, לכהן זה לצד זה בכל מוסדות השליטון.

אחרי ביטול כל האפשרויות התאורטיות האלה, נותר למעשה רק פיתרון סביר אחד — הוא זה שהא"ם החליט עליו ב-1947, במסמך חריג בתבונתו, שעמד בצוק העיתים.

פיתרון מס' 5: חלוקה.
כאשר שני עמים בעלי תחושה לאומית עזה, חיים בארץ אחת, וכל אחד מהם תובע את כל הארץ לעצמו, אין דרך אלא זו: שכל אחד מהם יחיה בחלק מן הארץ במדינה לאומית משלו, שבה יבטא את זהותו ותרבותו, תוך הסכם אשר יסדיר את הבעיות המשותפות.

דור מקיש בדלח

זהו הפיתרון שסס-הצופן שלו הוא כיום "מדינה פלסטינית".

עוד לפני 20 שנה, היה זה פיתרון שהכל התנגדו לו: ארצות-הברית וברית-המועצות, אש"ף על כל חלקיו, כל המפלגות הישראליות מלבד אחת, וכל כליהתיקשות מלבד אחת. היה נדמה שמכל הפיתרונות האפשריים, זהו הפחות-מעשי.

כיום קיים במעט קונסנזוס עולמי לגבי פיתרון זה. ברית-המועצות מטיפה לו מזה שנים, ארצות-הברית מתקרבת אליו בצעד-צעד, אש"ף אימץ אותו לעצמו מזמן, כמה מיפלגות בישראל דוגלות בו כפה מלא או כחציפה, ואישים רבים התוודו בשחחות פרטיות שזהו הפיתרון היחיד.

גם לגבי פרטי הפיתרון שרר בסוף תשמ"ח קונסנזוס עולמי רחב: החזרת גבולות ה-5 ביוני 1967, גבול פתוח למעבר בני-אדם וסחורות, שמירת האחידות העירונית של ירושלים תוך החזרת היערכות הפרומלית על מיוחד העיר למדינה הפלסטינית, מיפעל בינלאומי להחזרת מרבית הפליטים למדינה הפלסטינית ותשלום פיצויים לכולם, סידורי-ביטחון שימנעו בעד כוחות זרים להיכנס לארץ, ערובות מטעם שתי המעצמות.

במהלך תשנ"ח צבר הפיתרון הזה תאוצה. דווקא כאשר הגיע הסיכסוך ההיסטורי לשיא חדש של שינואה הדדית, אלימות ואכזריות, קרו הדברים שהיו דרושים כדי לאפשר אותו.

האינתיפאדה עצמה יצרה אצל הפלסטינים מציאות נפשית

* תנועת העולם הזה — כוח חדש, שנוצרה היחיד בבוסת היה אורי אבוני, והשכונות העולם הזה, שהטיף לפיתרון זה מאז ראשית שנות ה-50.

במערכה. ובאופן פאראדוכסלי, בעידן של נשק גרעיני, כימי וביו-לוגי, חזרה המערכה כאילו אל תחילתה: אל הרזגטקה, הנבוט, האבן והאלה.

הפיתרון החמישי

אין זו מלחמה רגילה, ואין זו התקוממות רגילה. מלחמה רגילה נערכת בין שתי מדינות, לרוב בגלל כיבדת-ארץ ביניהן, המשמשת להן כסלע-מחלוקת. במשך מאות שנים לחמו גרמניה וצרפת זו בזו בגלל המחוזות אלזס ולורן-רינגיה (לורייין). אולם אף אחת משתי המדינות לא שללה את עצם קיומה של השניה.

התקוממות רגילה היא של עם מקומי נגד שילטון זר. בעידן הקולוניאלי התמרדו העמים הכבושים באימפריות זרות, ששכנו מעבר לים. גם במלחמת-השחרור האלג'ירית, שכתוצאה ממנה גורשו מיליון מתיישבים צרפתיים מאלג'יריה, שבה חיו מדור-דורות, לא שללו המתקוממים את קיומה של צרפת עצמה.

הנסיבות המיוחדות-בימינו שגרמו לסיכסוך הישראלי-פלסטיני יצרו גם מבחינה זו מצב מיוחד-בימינו.

בארץ קטנה אחת — ארץ-ישראל בלשון העם האחד, פלסטיין בלשון העם האחר — חיים כעת שני עמים, שכל אחד מהם רואה בכל הארץ את מולדתו הבלעדית. כל אחד משני העמים שולל את עצם קיומו הלגיטימי של העם האחר.

בעיני כל הפלסטינים, מדינת-ישראל הוקמה בכוח על חורבות העם הפלסטיני, ואינה קיימת כחוק. בעיני הרוב העצום של הישראלים העם הפלסטיני אינו עם, אין לו זכות לקיום עצמאי, או שמקומו בארצות אחרות.

בסיכסוך זה מיוחד-בימינו, שהפך למיסגרת-חיים קבועה לדור החמישי והשישי משני הצדדים, אילו פיתרונות יתכנו?

כאשר שני עמים תובעים לעצמם את אותה הארץ כולה כזכות היסטורית בלעדית, יש גם בתיאוריה רק מיספר מוגבל של פיתרונות אפשריים.

פיתרון מס' 1: עם אחד יכול להשמיד את העם השני פיסית, נוסח אישיוויץ.

הדבר אינו אפשרי בימינו, אלא במלחמת-השמדה גרעינית-כימית-ביו-לוגית, שבה יושמדו שני הצדדים כאחד. חוץ מכמה מטורפים, אין איש חושב על כך ברצינות.

פיתרון מס' 2: עם אחד יכול לגרש את השני מן הארץ.

הפלסטינים יכולים, להשליך את היהודים לים, כפי שהשליכו לפני 700 שנים את הצלבנים, או היהודים יכולים, להשליך את הפלסטינים למדבר*.

ההתנגדות בשטח: לוחמים פלסטיניים ב"מאורעות" 1936, עם דגל לאומי ונשק

השלכת היהודים לים — כלומר, השמדת ישראל — אינה אפשרית, מפני שכל נסיון כזה יביא למלחמת-השמדה ולחיסול הדדי, כמו בפיתרון הראשון.

השלכת הערבים למדבר נראית מעשית יותר. זהו רעיון ה"טראנספר", שמצא לו בתשמ"ח פרקליטים קולניים. למעשה זהו רעיון בלתי-מעשי, נוסף על היותו בלתי-מוסרי מעיקרו. "טראנספר" של אוכלוסייה לא יביא אלא ל"טראנספר" של הבעייה, לא לחיסולה. הוא יגרום להתלקחות העולם הערבי כולו, ואולי גם להתלקחות העולם המוסלמי, על מיליארד בניו. הוא יביא למלחמת-נצח, שתסתיים גם היא כפיתרון מס' 1.

בארץ-ישראל מהווים הערבים כיום מיעוט. אך הישראלים עצמם הם מיעוט קטן בעולם הערבי הגדול. קיום ישראל כגטו חמוש ונצור בעולם הערבי, במצב של מלחמה ניצחית, יהיה יותר ויותר בלתי-יציב.

פיתרון מס' 3: עם אחד ישעבד את השני.

זהו המצב שנוצר למעשה בעיקבות מלחמת ששת-הימים, שבה כבשה ישראל את כל שטחי ארץ-ישראל ואיחדה תחת שילטונה את כל הפלסטינים שנותרו בארץ.

שים-ושהתמסרו להם בהתלהבות, לא יכלו לדעת כי באותו הזמן בדיוק, אישם בעיר קטנה על גדות הריין, שאת שמה לא שמעו מעולם, מתקיימת אסיפה של כמה עשרות יהודים. וגם אילו ידעו, לא היו מעלים על דעתם כי תוצאות הכנס הקטן הזה ישנו, לחלוטין את גורל מולדתם, עמם, מי-ששחר-תיהם, בניהם ובני-בניהם לדורות.

זאת היתה ראשית הטראגדיה ההיסטורית. שתי תנועות גרולות, שתיהן בעלות מטרות חיוניות ביותר, יצאו לדרך באותו המועד כדי להגשים את מטרותיהן באותה כיבדת-ארץ קטנה, מבלי לדעת כלל זו על קיום זו.

הן דמו לשתי רכבות, שטסו על אותם הפסים בתאוצה גוברת זו לעבר זו, לקראת ההתנגשות הבלתי-ימנעת.*

הנבוט והרוגטקה

הרגע שהחלה ההתנחלות הציונית בארץ, החלה גם ההתנגשות בין שני העמים — העם הערבי המקומי, שהפך במהרה לאומה פלסטינית, והעולים היהודים שבאו לארץ, שהפכו במהרה לאומה ישראלית.

התנגשות זו החלה בתקריות קטנות. רועים ערביים עלו בעדריהם על אדמות נטועות של מושבות יהודיות. מתנחלים יהודיים גירשו אותם. כליה-נשק היו אנבים ונבטים.

בהדרגה גברה ההתנגדות הערבית, ככל שהתגברה ההתנחלות הציונית. עם הצהרת בלפור (1917) והכיבוש הבריטי (1918), עלה הסיכסוך על פסים מדיניים ברורים. הערבים פתחו מרי פעם בסיבוב של שבתות, הפגנות המוניות ומעשי-אלימות. היהודים התגוננו ודיברו על "מאורעות", "כנפיות", "ההגנה".

"המנהיגים הציוניים לא יכלו להשלים עם העובדה שזוהי התנגשות לאומית בין שני עמים — עם היישוב בארץ ועם החודר אליה. הדבר נגד את תפיסתם המוסרית.

אחד מאבות הציונות, מכס נורדאו, התפרץ לחדרו של הרצל, אחרי שמעם בראשונה שיש ערבים בארץ-ישראל: "לא ידעתי זאת!" — "הרי אנחנו עושים עוול!" אך גם הוא מיהר לשכוח עובדה זו. מאז ועד היום דבקים המנהיגים ויוורשיהם בנחישות עקשנית בגיבולה שהארץ היתה למעשה ריקה, כאשר באה אליה ההתיישבות הציונית. ואם היו בה כמה ערבים, הרי היישוב העברי החדש הביא להם רווחה, עושר ושרות-בריאות.

רק זאב זיבטינסקי לבדו קבע כבר בשנות ה-20, במאמרו ההיסטורי "קיר הברזל", את האמת הפשוטה: שהעם הערבי בארץ מגיב על ההתנחלות

הציונית כפי שכל עם אחר בעולם היה מגיב על התנחלות לבנה: בהתנגדות אלימה.

אחרי האנבים והאלות באו האקדחים והרובים. במלחמת-תש"ח, שפרצה בגלל התנגדות הפלסטינים לחלוקת הארץ, חדרו לסיכסוך הטנקים ומטוסי-הקרב. סיבובי "המאורעות" הפכו לסיבובי-מלחמה. כל העולם הערבי וכל העולם היהודי, יחד עם מעצמות-העל, נספגו אל תוך הסיכסוך.

במשך כמה שנים היה נדמה כאילו הסיכסוך הישראלי-פלסטיני נטמע במלחמת ישראל-ערב, ושהגורם הפלסטיני נעלם מן המישואה. זאת היתה אשלייה. החל מיסוד תנועת פת"ח, בסוף שנות ה-50, והקמת אש"ף באמצע שנות ה-60, החל הגורם הפלסטיני תופס מקום יותר ויותר מרכזי בסיכסוך, למגינת-ליבם של מנהיגי ישראל, שטענו, כפי גולדה מאיר: "אין פלסטינים" — האינתיפאדה של תשנ"ח אינה אלא שלב חדש בסיכסוך הישן. העם הפלסטיני הפך לגורם המרכזי

* אורי אבוני פרס תהליך זה כיתר הרחבה בספרו "מלחמת היום השביעי ואיביו, אחי".

(המשך מעמוד 29)

מתאימה לפיתרון. אמנם, היא הגבירה את השנאה אל החייל הישראלי, הנראה לפלסטינים כקלגס קולוניאלי. "החרגים" האכזריים, הסיפורים על תנאיהם הגרועים במיתקני הכלואה, ההרג, פיצוץ בתים וגירוש המנהיגים — כל אלה שפכו שמן על המדורה.

אך באותה השעה עצמה גברה אצל הפלסטינים בישטחים הכבושים גם ההכרה כי בלא הסכם לא יתכן שיחזור.

ההתקוממות הולידה תחושה חדשה של רחיפות. דור פלסטיני חדש דפק על שערי ההנהגה הפלסטינית הממוסרת והוותיקה, כשכלביו הגאוה של דור לוחם, הטובל והמחויק מעמר. הוא תבע מאש"ף בקול ברור לטול לידיו את היוזמה המדינית הדרושה למציאת פיתרון. הגאוה החדשה של הפלסטינים, שעמדו בהצלחה במבחן אכזרי, מאפשרת להם להסכים לפשרה.

המלך חוסיין, שהסיק את המסקנה הנכונה מן המצב, ניתק את קשריו עם שיטת פלסטין, וכך פנה את הדרך לאש"ף ולראשי האינתיפאדה. נוצר חלל ריק, שיכול היה להתמלא רק על-ידי ההנהגה הפלסטינית. המצב זעק ממש ליוזמה, והוא השפיע גם על הגורמים הפלסטיניים שהתנגדו בעבר ליוזמות שלום.

אף שלא תמו הוויכוחים במחנה הפלסטיני, יצרה בו האינתיפאדה אחרות חדשה, שלא היתה כמותה מזה שנים רבות. מסביב להנהגה, שבמרכזו עומד פת"ח, התלכדו הקומוניסטים משמאל והקנאים האיסלאמיים מימין, אהרי ברית-המועצות והשואפים להסדר עם ארצות-הברית.

מלבד קרמין של סוכנים סוריים, היה המחנה הפלסטיני מאוחד — וזהו תנאי מוקדם לתוויה היסטורית.

מסביב לאש"ף התאחדו גם ראשי העולם הערבי. השליטים הערביים, המסוכסכים בינם לבין עצמם, ששילמו בעבר רק מס שפתיים לעניין הפלסטיני, נאלצים עכשיו על-ידי דעת-הקהל שלהם לתמוך במאבק הפלסטיני בצורה מוחשית יותר. הם נתנו גיבוי לאסטרטגיה שהתגבשה באש"ף, המובילה לעבר הכרזה על

שעת-הכושף המסתמנת עתה לכינון השלום בין ישראל והעם הפלסטיני, יביא הדבר בכייה לדורות. יש המאמינים כי שתי המעצמות פשוט יכפו פיתרון על העמים. זוהי אמונה נוחה, מפני שהיא פוטרת את העמים עצמם מן האחריות. אך הפיתרון לא ייכפה. שתי המעצמות יכולות רק ליצור את האווירה המתאימה ולרחף את העמים. את השלום עצמו צריכים לספק העמים עצמם.

רעיון השלום הכפוי, המוכתב על-ידי מעצמות זרות, טומן בחובו סכנות רבות. כי שלום כזה, שאינו נובע מרצונם החופשי ומשיכנוע פנימי של העמים, עומד על כרעית-רגל. הוא יכול ליפול ברגע שיתנו הנסיבות הבינלאומיות.

יתר על כן, טיבען של מעצמות גדולות — כמו של מעצמות קטנות — הוא שהן דואגות רק לעצמן. אם יכפו שתי המעצמות את השלום, הן יקטפו בעצמן את פירותיו.

הוויכוחים שישראל תצטרך לעשות למען הפשרה לא יירשמו לזכותה, אלא לזכות המעצמות. התנאים של הסכם כזה יהיו בלי ספק רעים הרבה יותר לישראל מאשר בהסכם-שלום שיבוא בעיקבות יוזמת ישראל, במשאומתן יסיר בינה ובין ההנהגה הפלסטינית.

חור בנשמה

דבר בליכך מובן מאליו, עד כי הסירוב הישראלי להיכנס למשאומתן עם ההנהגה הפלסטינית נראה תמוה, ואף תימהוני. מי שאינו מוכן לשלם את המחיר — הוויתור על השטחים הכבושים, פטור מן ההתבטחות. אך מי שמוכן להתפשר, מדוע אינו מסוגל לעשות זאת?

יש מילחמה היסטורית בין שני עמים. משיב-כך צריך השלום להיעשות בין שני העמים. אין טעם לחפש גורם אחר לעשות עימו שלום.

יתכן כי היה נעים יותר לעשות שלום עם הולנד או דנמארק. אולם לישראל אין מילחמה עם הולנד ודנמארק. יש מילחמה בינה ובין העם הפלסטיני, ולכן מוכרח השלום להיעשות בין שני עמים אלה.

להכיר בעובדה שהם התכחשו לה מהרגע הראשון: שהיה בארץ עם פלסטיני, וכי ההתנחלות הציונית לא התקיימה בחלל ריק. כי ההכרה בעובדה זו מחייבת שינוי מכאיב בראיית-העבר ורזיוויה כללית בהערכת המיפעל הציוני. איש אינו אוהב להודות בחטא שעשה. האומה האמריקאית הרחיקה את העוולות הנוראות שעשתה לעמים האינדיאנים לפני 100 ו-200 שנים. אין היא מסוגלת להתמודד עם עברה ביושר גם עכשיו, אחרי שהגיעה מומן אל המנוחה ואל הנחלה. אין פלא שההתמודדות עם העבר הציוני, שהוא קרוב יותר, מכאיבה וקשה עוד יותר. על כן נחושה בישראל ההחלטה התת-הכרתית להדחיק אותו. זהו חור בנשמה הלאומית.

אך אם לא היו פלסטינים בארץ לפני 100 שנה, מניין צצו לפתע? מי שמכחיש את העבר, נאלץ להתכחש גם להווה. וזהו בדיוק מה שקורה למימסר הישראלי, גם מול פני האינתיפאדה.

תשובת הקדוש-ברוך-הוא

אולם בסוף תשמ"ח היה ברור לכל בר-דעת כי תקופת ההתמקדות מגיעה לקיצה.

רכבות ישראלים לובשי-מדים עברו השנה בשטחים הכבושים ונתקלו באינתיפאדה. זה הרגיו אותם, ורכבים הגיעו באלומות שלוחת-דסן.

אך בבואם הביתה הם הביאו עימם הכרה חדשה של המציאות הפלסטינית. הם ידעו כי המצב הנוכחי אינו יכול להימשך, והם חיפשו פיתרון.

למראית-עין התנגדה צמרת המדינה כאיש אחד למשאומתן עם אש"ף. תמונה שונה לגמרי הצטיירה בשיחות פרטיות. אישי-מפתח רבים בצמרת צה"ל, בצמרת הפקידות הממשלתית, בצמרת המפלגות, האקדמיה והמשק, הורו באופן פרטי כי אין בעצם מנוס מן הפיתרון האחד המסתמן באופק: שלום עם הפלסטינים, שיביא להקמת מדינה פלסטינית לצד ישראל.

כך נוצרה תמונה מוזרה. על פני השטח היה נדמה כאילו ישראל נמצאת בדרך להקשחה לאומנית, ואולי אף למישטר ימני-קיצוני. עיתונאים זרים,

חגורות כדורים וכפיות: לוחמים ערביים ב-1936 (שלישי מימין: פאוזי אליקאוקג'י). כובע-גרב: לוחמים יהודיים ב-1948

שהשיטחיות היא מיקצוץ, דיווחו על כך בתרחבה ובחרוזים. אולם מתחת לפני השטח נוצרה זרימה איטית אך בטוחה בכיוון ההפוך.

תרמה לכך הראגה הגוברת לעתיד המדינה, לדמות צה"ל, לטיב המישטר ואיכות-החיים בה.

אפשר לתמצת את המציאות של ישראל בתום תשמ"ח באגדה: ויאמר אלודים לישראל, ביום הולדתה ה-40: "הביעי מישאלה, ואמלאה!"

ותאמר ישראל: "שלוש מישאלות בפי. שמדינת תכלול את ארץ-ישראל השלמה. שתהיה מדינה יהודית. ושתהיה מדינה דמוקרטית."

ויאנח הקדוש-ברוך-הוא ויאמר: "זה יותר מדי, גם לריבונו-של-עולם. אבל אמלא שתי מישאלות מבין השלוש. בידך הבחירה."

וכך עומדת עתה הבחירה לפני ישראל. היא יכולה לבחור במדינה יהודית, שתכלול את ארץ-ישראל השלמה. פירוש הדבר גירוש 2.2 מיליון פלסטינים מישראל ומהשטחים הכבושים — פשע נגד האנושות שיוביל למילחמת-נצח ולשואה גרעינית. או הפיכת הפלסטינים לעם-עבריים, דבר שיהפוך את החיים במדינה לגחוניים אינסופי של טרור וטרור נגדי, וכל הכרוך בכך: נטל כלכלי בלתי-נסבל, ירידה וחורבן חברתי.

היא יכולה לבחור במדינה דמוקרטית בארץ-ישראל השלמה. פירוש הדבר מדינה רב-לאומית, בלי זהות ישראלית, שבה יהיו הפלסטינים לרוב תוך דור.

היא יכולה לבחור במדינה יהודית דמוקרטית בחלק מארץ-ישראל, תוך חזרת השטחים הכבושים לעם הפלסטיני, כדי-שיקים בהם את מדינתו הלאומית.

שאלת-השאלות אינה איך ליישב את הסיכסוך ההיסטורי בין שני העמים.

השאלה העמוקה ביותר היא: מה רוצה ישראל להיות? איזו מין מדינה? איזו מין אומה?

בסוף תשמ"ח, שנת ה-40 למדינה, היתה שאלה זו גלויה יותר מאשר אי-פעם. יחד עם מיליוני הישראלים האחרים, התחבט בה אישי-השנה תש"ח, איש שניולר בארץ, המסמל את דורו.

כדי להגיע לשלום, יש לנהל משאומתן. עם מי?

הדבר מובן מאליו: עם ההנהגה של הצד השני. כל תשובה אחרת היא אבסורדית. שהרי מטרת המשאומתן היא להגיע להסכם שיחייב את הצד השני. מה הטעם בניהול משאומתן עם מי שאין האויב סר למרותו? מה הטעם בחתימה על הסכם, אם העם השני אינו מכיר בסמכות החותמים עליו בשמו? איזה ערך יש להסכם, אם העם השני לא יקבל אותו, מפני שלא נעשה עם נציגיו המוסמכים?

כאשר שני אויבים יושבים לשולחן המשאומתן, אין הם אמורים לאהוב זה את זה או למצוא חן זה בעיני זה. סביר יותר שהמצב יהיה הפוך. מכיוון המשאומתן בא לסיים מילחמה, ובמילחמה נעשים מעשי-זוועה לרוב, סביר להניח כי בין הנושאים-יונותנים תשרור שינאה.

הזמנה למשאומתן אינה ציון-לשבת, וגם לא תעודת-כבוד. היא פשוט הכרה בעובדה שהמוזמן מייצג את הצד השני, האויב, שעומו רוצים להגיע לשלום.

מזה 20 שנה לפחות אין ספק בכך שאש"ף מייצג את העם הפלסטיני, וכי אין לו נציג מוסמך אחר. אך האשליות פרחו. השנה חוסלו גם הם.

אחרי תשיעה חודשים של אינתיפאדה, שבהם הסתלק המלך חוסיין מל יומרה פלסטינית, לא נותר שמץ של ספק בכך שהעם הפלסטיני סר למרותו של אש"ף, וכי אש"ף הוא ההנהגה המוסמכת היחידה של העם הפלסטיני. תחימת תחייב את העם הפלסטיני, ושום חתימה אחרת לא תחייב אותו. האו"ם ורוב מדינות העולם הכירו בעובדה זו מומן. השנה הכירו בה, למעשה, גם כל שאר הגורמים.

מרע, אם כן, קשה בליכך לישראלים להכיר בצורך לפתוח במשאומתן עם אש"ף? מדוע התנגדו לכך לא רק אנשים כמו יצחק שמיר, אלא גם יצחק רבין וחבריו? מדוע התעקש שימעון פרס לדבוק ב"אופציה ירדנית", אחרי שהפכה כבר בדיחה בינלאומית?

אין ספק שפועל כאן מניע תת-החברתי, שהוא מעבר לתחום המחשבה הרציונלית. לא קשה לאתר אותו.

גם אחרי קרוב ל-100 שנים, קשה לתנועה הציונית ולצאצאיה

מדינה פלסטינית וממשלה פלסטינית זמנית, כחלק מיוזמת-שלום פעילה.

רגע בשמיים

במיקרה או שלא במיקרה, אירעה האינתיפאדה בעיצומו של תהליך עולמי, שלא היה קשור בה במישרין.

אחת הסיבות שגרמו לעיתוי ההתקוממות בסוף 1987 היתה פגישתם של רונלד רגן ומיכאל גורבאצ'וב בורשינגטון, שבה לא עלתה הבעיה הפלסטינית על סדר-היום. מחדל זה תרם לייאוש, שפרץ את הסכר.

תהליך ההתקרבות בין ברית-המועצות וארצות-הברית נמשך במהלך כל השנה, ואין ספק שיימשך בשנים הבאות. אין הוא נובע משינויים של שני מנהיגים בלתי-רגילים — הקומיסאר הרוסי והנשיא הימני האמריקאי — אלא מצרכים עמוקים של שתי מעצמות-העל.

שתי המעצמות כורעות תחת נטל-החימוש. כתוצאה מכך הן מאבדות את מקומן בכלכלה העולמית, שהיא בסיוע העוצמה המדינית והצבאית. באופק המיוחרי דרך כוכבה הטכנולוגי של יפן, שהפכה מעצמה כלכלית עולמית ראשונה במעלה. בין שתי המעצמות מתאחדת אירופה והופכת למעצמה כלכלית גדולה אף מארצות-הברית.

על כן חובה היא לשתי מעצמות-העל להפחית את נטל החימוש, ועל כן הן זקוקות להסכמה חובת-עולם ביניהן.

עידן הסיכסוכים המקומיים, הנזונים מריבבות בין שתי המעצמות, חלה, לפחות זמנית. בזריאחריו מסתיימות המילחמות המקומיות. תורו של הסיכסוך הישראלי-פלסטיני יבוא בהכרח.

הדבר יוצר שתי-גורל ליישוב הסיכסוך, שעת-כושר אסטרטגי נומית שבה כל גרמיה-שמיים נמצאים במקום הנכון. בשעת-גורל דומה של הסכמה אמריקאית-סובייטית נודרה מדינת-ישראל. אז הכירו בה שתי מעצמות-העל גם יחד. אחת שלחה לה כסף והשניה נשק.

אילו החמיצה ישראל את ההזדמנות ודחתה את הכרזת עצמאותה, יתכן כי חידוש המילחמה הקרה היה משנה את ההיסטוריה היהודית. אם תוחמין

המכונית של האלוף איננה אנדרטה והשם הפרטי של ברקוביץ איננו מיכאל

אנשים

אשת-חברה, היא מתנדבת פעילה באירגונים שונים. בין עשרות ידידיה נראו חברה-כנסת **מיכה חריש**, ואריה נאור, מזכיר-הממשלה לשעבר, שהחליפו ביניהם חוויות, ואנשי-תיקשורת רבים, כמו **איתן חבר** יועצו של שר הביטחון, **דן פתיר** יועץ ראש-הממשלה לשעבר לענייני תיקשורת והעיתונות **שייקה ברפורט**.

■ המיסעדרן **רימון בן-יקיר** אירח במסעדרתו את **משה יומי** טוב, בימאי תסריט-השרות של המערך, ואת **יצחק גינס** ברג, בימאי תסריט-השרות של הליכוד. מתברר שהשניים הם חברים טובים, אך בגלל הכי חירות הם ממעטים להיפגש. הם באו כדי לברך את **שרון** **שמיר**, בתו של שגריר ישראל במצרים, במסיבת יום-הולדתה שנערכה אצל בן-יקיר.

■ **רות דיין** שכרה בית ב"הרצליה-פיתוח, שאותו היא מיי-עדת כבית-מכירות למוצרים שר נים בנוסח משכית של פעם. כי שותפה בעסק היא לקחה את **תמר כהן** בת ה-20, ילדת ניר יורק, בוגרת במינהל-עסקים ר שיווק.

■ **רחל דיין** מנהלת את כל פעילותה, כיושבת-ראש הקרן להדמנות שווה, מביתה, שם היא מחלימה זה שבועיים מניתוח להוצאת כיס-המרה. ביתה הפך מטה מיכצעי, בגלל מכירת הכרטיסים לקונצרטי-הענק של **לני ברנשטיין** והתיזמורת הפיל-הרמונית של וינה, שחלק מההכנסות שלו יוקרשו לקרן שדיין עומדת בראשה.

■ **דב תבורי**, ראש-עיריית פתח-תיקוה, היה אורח-הכבוד בתצוגת-אופנה שהכנסותיה נועדו למחלקת-הצינתור בבית-החור לים השורן. כשנתבקש לתרום בשם העירייה הוא אמר: "עיריית פתח-תיקוה יכולה לתרום הרבה, כי בין כה וכה הכסף הזה יוצא מהכיס שלכם".

דפנה ברק, זוהר אהליאב ונעמי רזן

התחשב, סטה מדרכו לנמליהת-עופה, קפץ לברך את הרך הנולד, וכעבור זמן קצר היה באוויר. ■ השימחה הכרוכה בלידה ובשיפוף דירת-הגג של המישפ'ה הצעירה השכיחו מעט מג'ואן אמיר, עולה חדשה מארצות-הברית, את עוגמת-הנפש שנגרמה לה בעטייה של הלידה. האשה שעברה כפירסומאית והנחשבת כמקצוענית בתחומה, פוטרה עליידי משרד-הפירסום אחרי שנודע שהיא בהריון. האמירים

החליטו להיאבק בעיוות, וכעת עוד לא נאמרה המילה האחרונה במאבק.

■ **אלים קריגר**, מי שהיתה מנהלת לישיבתו של **אריאל שרון**, חגגה את יום-הולדתה במסיבת-הפתעה שנערכה לה בביתו של שגריר השוק המשותף בישראל, **ג'ורג' מורגן**, בכפר-שמריהו. קריגר, שההגדרה המתאימה ביותר לעיסוקה כיום היא

מיטרה, היה אצל ג'קסון במסיבה עליה בתחילת השבוע, ואז השאיר את מיספר-הטלפון שבו ניתן לאתר. וכך התחילו הדיווחים לזרום.

■ בשקט-בשקט ממשיך חבר-הכנסת **אהרון אבר-הצירא** לגייס כספים עבור הליכוד. אחרי שסרק את רחבי ארצות-הברית, הוא סורק כעת את אירופה.

■ מה **לאמנון נויבך** ול-עיתונות? שמו של מי שהיה היר

לילה עליידי שיחות-טלפון. הוא קיבל ריווחים ערכניים — היכן שמו מחסומים וכדומה. הסתבר **שגבי עמיר**, סגן מפכ"ל-ה

בליחות שבהם נערך ה-מירדף אחרי **הרצל אביטן** הוטרד הקריקטוריסט **יוסף ג'ק** סוף עד השעות הקטנות של ה-

משה לוי סיים את כהונתו כראש-המטה הכללי לפני שנה וחצי ואת שרותו בצה"ל בימים אלה. מושון אליהו, מי שהיה נהגו האישי בשמונה השנים האחרונות, ערך לו מסיבה גדולה בפאב שבבעלותו. לצידו של האזרח לוי ישב אביו, גרשון. שלושת אחיו, ברוך לוי (בתצלום משמאל, ראשון מימין) ניצב בדימוס, שלמה לוי (במרכז), מנכ"ל "כימאוור", ויהודה לוי (משמאל) אלוף-משנה בחיל-החימוש, נכחו באירוע. בלטה במסיבה רב-סרן ענת קורנביץ (בצילום למטה) שהיתה מזכירתו האישית.

רצח בעיניים

אילנה זינגל
פנישה שכזאת

שוב סיפור על עורכת-הדף **אילנה זינגל**, בעלת מני-יית בדובק, וזורה גהל, ה"מנכ"ל בגולה: לפני חודשיים נדמה היה לזינגל שהיא רואה בתיאטר-רון לונדוני, על הבימה, סטא-טיסט שנראה כמו אחיו התאום של גהל, אבל חודש אחר-כך היא פגשה אותו ממש, באופן מיקרי ומפתיע, בצעיר. זינגל, המסוכסכת עם גהל בגלל הבעיות בחברה, נפשה בעיר זו. היא טיילה ברחוב הראשי, ולפתע ראתה את זורה ואשתו, עדנה, באים לקראתה. הם כמעט נתקלו זה בזה. אילנה רצתה, באופן ספונטאני, לומר להם שלום, אבל הוא שלח לעברה מבט זועם, שהפחיד ושיתק אותה. לדבריה, "היה לו רצח בעיניים." גהל בוודאי קרא בעיתונים שהיא מחפשת אותו, ואולי הוא חשב שהיא עוקבת אחריו. בדיק באותו השבוע פורסם בעיתונים שבריאיון של גהל הידרדרה, אבל זינגל טוענת שהוא נראה בריא לגמרי, שאף נוספו כמה קילוגרמים טובים למישקלו.

■ ליד צריפי הטלוויזיה ב-תל-אביב ניצבת מכונית צבאית הרוסה. אין אנדרטה לזכר, ואין לה כל ערך סנטימנטלי. זוהי פשוט מכוניתו של האלוף הטרי **יורם** ("הייה") **יאלר** שהיה מעורב בתאונת-הדרכים לפני זמן קצר.

■ הצעירת **רחל טימור** עבדה בשבוע שעבר ניתוח בבית-חולים הרסה בתל-אביב. היא עוד בה את בית-החולים בחברת זוגי ידידים, שבאו לקחת אותה הביתה. בדרך היו השלושה מעורבים בתאונת-הדרכים. מכונית פגעה ברכבם מאחור. בנייהזוג יצאו בשלום מן העניין, אבל טימור, שישבה במושב האחורי, נפגעה בראשה ובגבה. תחת להגיע לבית-הח, היא הגיעה לחדר-המיון של איכילוב, שם קיבלה טיפול.

■ שני שרים נכחו בטקס ברית-המילה של **גיא אמיר**, בנם הבכור של **ג'ואן הבלונדית** ו**אבישי אמיר**, דובר משרד-האנרגיה: השר הממונה **משה שחל** והשר-בליתיק **יצחק מורדעי**. כשכיהן כשר-האנרגיה היה מודעי הבוס של אמיר. מודעי הפתיע את החוגגים, מכיוון שהקדים והודיע שלא יוכל להגיע, בגלל טיסה לחו"ל. לבסוף

יונחן מילר (במרכז), הזמר, ועמיתיו לתוכנית-הטלוויזיה "הופה היי", עוזי חיטמן (מימין) ויגאל בשן (משמאל), חגגו את סיום ההופעות שלהם כשהם מסוכסכים. מילר לא החליף מילה עם עמיתיו, שלא נראו נלהבים ביותר. כשהתבקשו להצטלם יחדיו, השלושה, שהחלו את התוכנית כחברים, סיימו אותה כיריבים, כשכל אחד מהם תולה את האשמה באחרים.

לרותי

נעמי
רון

יואל ריפל, מישפטן, אומר שב-
שכונה שלו, 20 אחוזים מהנשים הן
גרופות, ו-80 אחוזים מתות להיות
גרופות.

★ ★ ★

מיכתב לעופר

ביקשת שאענה על שאלותיך במיכתב
תב. לא דרך העיתון. הגזמת. גם את
המדור הזה אני בקושי כותבת. אבל לא
אשאר אותך בלי כלום, והנה התשובה
בית, לפי הסדר: שלומי טוב, תודה, רק
כואב לי קצת הראש. לא אגלה לך בת
כמה אני, אבל אילו הייתי מזדווחת,
הייתי יכולה להיות האמא שלך. לא, אני
אחת לא התעניינה (בינתיים) במיכתב
שלך. במציאות אני נראית פחות טוב
מאשר בתמונה. כל טוב לך.

★ ★ ★

נמשכת למבוגרים

ברגע האחרון ממש היא צילצלה
אלי, כך שיש תוספת נשית למדור
הגברתי השבוע. היא סיפרה לי בקול
נמרץ: כבר כמה שנים שיש לי רומן
עם גבר נשוי. עייפתי. לא רוצה
יותר להתחלק. אני הרבה לבד. רוצה
להכיר גבר פנוי. לא משנה מה מצבו
המישפחתי — רק לא נשוי.
אני בת 25, מלאה, שמנונית,
בעלת מימרים נדיבים, שיער ארוך
מאוד, עיניים תומות גדולות, נאה,
חמודה, כנה, פתוחה, ישרה, לפעמים
ישרה מדי, קצת מסורתית, חמימה,
אוהבת, מפנקת, אוהבת לעזור. יש לי
כמה חסרונות: אני עקשנית, רכושנית
וקנאית מאד. הגבר שלי חייב להיות
נאמן.

הוא גם צריך לאהוב חיי מישפחה,
להיות תלתי, תקיף, חזק — שיוכל
לתמוך בי, רצוי גבוה. אני 1.68 מטר.
אני נמשכת למבוגרים, בני 30-35 פלוס,
בעלי חזות מרשימה ושיער מכסיף.
ועוד משהו חשוב: שיהיה גבר רציני, כי
אני רוצה להתחתן מהר. שאל אותי על
(100/88).

★ ★ ★

אין לכם מושג כמה זה עולה,
להיראות זולה (הזמרת דולי פאר-
טון).

★ ★ ★

פינת הקמצן

לא כל אחד יודע (או רוצה) לדבר.
הנה שתי דוגמאות:
בן 30, גובה 1.68 מטר, מעוניין לה
כיר בחורה יפה ונחמדה למטרה רצי-
נית. אוהב סרטים, קריאה, ערבים שק
סים בבית. 052-550097.

★ ★ ★

בחור דתי בן 27, גובה 1.70 מטר,
מחפש בחורה רחיה, רצינית, ער גיל
25. ת"ד 31257, תל-אביב.

★ ★ ★

רומאנטיקה אמיתי

אם אינך מחפשת כותרות, אלא
תוכן, ואם לא דימויים, אלא אדם, אם,
כמוני, את מאמינה בפתיחות, התחש
בות ומודעות — אני אקדמאי, בן 35,
נאה 1.75 מטר, נבון, הומניסט ורומאנ-
טיקן אמיתי, הוא כותב.
הוא גם איש-שיחה, היודע להקשיב
ולתת כתף. הוא מחפש אותך — נאה,
איכותית ומעניינת, רגישה, חמימה
וסימפוטית, לקשר מרתק, מרגש ובעל
תוכן. את יכולה לחייג אליו לסלפון
03-485589, בשעות הערב, עד הצות.

חמרורים

נישואין בכלא

נישואו ♦ בכלא רמלה, צבי גור,
38, חוטפו ורוצחו של ילד מסביון, הש-
פוט על כך למאסר-עולם ושעשה, לפני
שלוש שנים, כותרות, עת ברת, לימים
מיספר, עד שנתפס, מכלאו תוך שאיר
את חומות הכלא בציוויר, ויעל גררם,
צעירה מבאר-שבע, עימה עמד גור בק
שר מיכתבים וטלפונים זה שנים מיס-
פר.

● ● ●

מוות בכביע

נדרס למוות ♦ בכביע הרצליה,
עלידי מכונית השגרירות היפאנית,
בגיל 68, שאול רז, 40 שנה אחר
שניצל מאש הצבא הירדני עת כבש זה
את כפר-עציון שבגוש-עציון, בו חי רז
או. רז, שהעלה את זכרונותיו על ספר
(ההר הקדוש), היה לימים למשורר ול-
עורך עיתון-הילדים הדתי, הצופה ליל-
דים.

● ● ●

לירה בקבוצה

נפטר ♦ בפתיחת-קוהה, בגיל 75,
גרעין ברק, הילד הראשון בקבוצה
הראשונה בארץ-ישראל, דגניה א'. לי-
דתו של ברק, לימים ממארגני
ההתיישבות בנגב החזק (עיריבה),
גרמה בזמנו לחיכוכים קשים בין הוריו,
יוסף ברק, לימים איש ההגנה, ח"כ
מפא"י בכנסת הראשונה ומראשי
הוועד למען-החיל, ומרים ברק, בתו
של בעל מטע-שקדים בכפר-סבא,
ועשרת חברי הקבוצה החלוצית
האחרים: אלה יאו בלית ילד באתם
תנאים פגיעה קשה במצבה הכלכלי של
הקבוצה ועמדו על כך כי משכרה של
האם מרים (או נהגו לשלם שכר לחברי
הקבוצה) ינוכה שליש, בגין הזמן שהיא
מקרישה לטיפול בבנה.

● ● ●

אהרה באוניברסיטה

נפטר ♦ בירושלים, שבוע אחר
יוסיהולדתו 75, חיים תורן, מבקר
(שירי) אהבה בישראל סימי קדם ועד
(שירי) סופר ומשך שנים רבות מנהל
הוצאת-הספרים של האוניברסיטה הי-
עברית, הקרואה על שם נגידה הראשון,
יהודה לייב מנגס. בשעות עוררו נישור

פועה וחיים תורן

אהבה בישראל

איו של תורן למשוררת פועה שליו,
הצעירה ממנו בשנים רבות, ושהיא אם
ילדם היחיד, רונה, אהרה רבה בקרב
מכריהם.

● ● ●

שכר בקירקס

נפטר ♦ ביוסטון, טקסאס, מהת-
קל, בגיל 86, פרסי פורמן, אחד
הפרקליטים לענייני פליטים ידועיה
שם ביותר בארצות-הברית. פורמן,
שעל לקוחותיו נמנה גם גיימס ארל
ריי, רוצחו של מנהיג השחורים מרתין
לותר קינג, שגררן על משעוה 99-
שנות מאסר, נודע כנכונותו לקבל כש-
כרטיסיה כל מה שהיה מצוי תחת ידיו
הם של לקוחותיו: הולמים, כלי-נשק,
מכוניות ובמקרה אחד אפילו ארבעה
פילי-קירקס מבעל-קירקס פושט-רגל
שביקש את שירותיו.

תשובה עונה

מ'ס' 2663

מאת אביגיל ינאי

מאונך

(1 פאב 3, 5; 8) מצודה בגליל,
ממרכזי המרד החשובים של היהודים
ברומאים (12 טראנספר; 16) זהב יקר
וטוב; (23) גבור מחזה של שייקספיר;
(24) סערה עזה; (26) עצום נשגב
ומפואר; (29) כלי קיבול השמן
במנורה; (31) "לשמוע אל התפילה
ואל..." (32) אבי הטרנדית היוונית (מ);
(35) לוחות קלף שלא עובדו די צרכם;
(36) לוח קפיצה; (38) חדש הנחמה; (39)
פקודות קבע לחייל; (40) מצב של
חוסר תיקוה; (42) אחד העונשים
במחנה צבאי; (43) אחת מספירות
צה"ל בשנות ה'70; (44) סרט ישראלי
חדשיש; (45) עוף טרף; (47) יש לו
חלק במעשה; (49) התעופה; (51) מילת
הסכמה; (52) שני אגודלי הרגלים; (54)
כל אחד מן החלקים הקטנטנים שמהם
מרכב הצמח; (56) יצירתו של הסופר
טולקין; (58) מין כובע; (59) העביר
מקום למקום; (61) כלוב; (62) גליון
כתביה הארץ; (63) בירתה של
סיציליה; (67) בן חמור; (69) דחק; (70)
נחל באזור רמת מנשה; (71)
ממדות הלח; (73) שר; (74) תנועה
בארץ שתתמודד בכחירות הבאות;
(76) נשאר לפליטה; (78) כלי עבודה
בשרה ובגנה; (80) נביאה בישראל;
(83) נושא רשעה; (85) שם (ארמית);
(87) מרחק יריה; (89) צמח ממיני
הירקות; (92) אכילה רחוקה
והספוק; (94) כנוי מליצי לדבר חולף
שאין לו קיום; (95) חומר המופק מאפר
צמחים; (96) שיעור נמוך ביותר; (98)
נסיך שליש בהורו; (99) נאום, חזון;
(101) רץ בולע ארץ; (103) שורת עצים
שענניהם מצלים על גדר ויוצרים
מעין סכך; (104) מטבע קטן בימי
המנדט; (105) חוסר ענין; (107) אבק
גרוני גיר שרופות באש; (108) מי
מפחד ממנה? (ש"מ); (110) כינוי
לבעלי כנף; (113) מורה רחנה; (114)
רעיות נשיאנו הראשון (ש"פ); (115)
עלוב; (117) חכם במדעי הכוכבים
ובמחקרם; (120) כינוי לאנשים שחיו
כאו ולחמו בימי הקמת המדינה (3,3);
(121) סרט ישראלי של אורי זהר; (123)
אכיור במשחק ספורט; (124) צמח
שמשרשו יעשו מיני בשם; (126) עוף
טורף ממישפחת האיה; (127) גמול
מעשה רע; (129) ענן; (130) ישיבה
בבבל שנוסדה עלידי אבא אריכא;
(131) צרה, פגע; (132) מגדולי
האמוראים בבבל; (133) דרום; (136)
הרחק בזמן ובמקום; (138) תו
מוסיקלי; (139) ארץ וממלכה בימי
קדם; (141) זורם; (142) למעלה; (144)
מיתר בגוף החי המחבר את איבריו;
(146) חלק בקבוע ממאה; (148) מתורר;
(149) ראש הממשלה השני בישראל;
(151) הר (ארמית); (152) מחכמי ארץ
הקדם (מלכים א' ה' י"א); (153) טבעת
כעדי באוזן ובאה; (154) מקום מוצא
השמש; (155) מין צמח הנמצא בים;
(156) רגל החי מן הברד עד העקב;
(157) בעל רכוש; (158) ריח רע; (159)
שבועו עומעם; (160) מקום קבוע מים;

מאונך

(1) מאכל ללפת בו את הלחם; (2)
קצור מן השם המפורש; (3) העיר על
נהר כבד; (4) נוסח חיים; (5) הקו מסביב
למרכז העגול; (6) גרם לפרסטרציה;
(7) קריאת צער וכעס; (8) בן אחאב מלך
ישראל(מ); (9) חיות מים; (10) בירה
אירופית; (11) כלי לבישול אפיה; (12)
"גבור" מחזהו של ירוסלב האשק; (13)
מקבל על עצמו לעשות דברמה

הוסר מסלפך

הוא רחוק בן 32, לומד ראיית-חשבון
באוניברסיטה ומלמד מתמטיקה בתי-
כון. 1.78 מטר גובה, שיער שחור, עי-
ניים ירוקות-חזקות, רחבי-תפיס, לא
שחוק, אבל גם לא שמן, כחור נאה, אומי-
רים עליי. אומר שהוא סימפטי, והוא
אכן נשמע כזה, ומגדיר את חושיהו
מור שלו כמפתח, אפילו מפולפל.
הוא אוהב ספרות יפה, ספרי עיון,
פסיכולוגיה ופוליטיקה ואוהב תיאטר-
רון. הוא פתח בנושא גילך ועיסוקו.
העיקר שהייתי אינטליגנטית, לארדור
קא אקדמאית. מה שכן חשוב לו —
הופעתו הדינמית. הוא רוצה אותך
נאה מאד, או יפה. צלצלי אליו ל-
03-9244419.

אם היתה לו מרשימת-אהבים

על מילוי תפקידו, הרי שטעיתי בן;
אני חשבת שהוא עשה את זה רק
למדינה (שגורר ארצות-הברית ב-
מכסיקו על יצירת ניקסון).

עיצוב המוצר

היי, כבר מזמן (29 שנים) רציתי
להכיר אותך. רשמתי מפיו. כן, אלייך
אני מתכוון — נאה, משכילה, מעניי-
נת. ואני — קובי, עוסק בעיצוב המר-
צד, מתגורר ברמת-גן, גובה 1.73 מטר.
את מחמנת להתקשר אל 03-760853.

טוב בלפתור

בעיות

אני מתעניין במיגוון של נושאים,
הוא כתב, "סוציולוגיה, אקולוגיה,
היסטוריה, מישפטים, וגם במיגוון של
בני-אדם — אני טוב בלפתור בעיות
של אנשים. לא מחזר על זה הזמן.
קשרים ובלוין. אוהב טיולים, סרטים
— בעיקר כאלה עם ריאליזם שנונים,
לתכנן במדויק, אבל גם להשאיר מקום
לשינויים.
יש דברים שאני בו להם: גאונות, אנוכיים,
אסטרטגיות (באופי, לא ב-
מיקצוע) ואפנה (למה לצאת מהדעת
בגלל תכתיבים של אחרים). אומרים
עליי שאני שוכל נראה טוב (גבוה),
בן 34. שאל אותי על (99/88).

22	21	20	19	18		17	16		15		14	13	12		11	10	9		8		7	6		5	4	3	2	1
				31				30	29				28	27			26			25		24						23
					37					36						35		34					33			32		
		45				44					43				42		41			40				39			38	
55			54				53					52		51		50					49				48	47		46
	64			63				62					61		60			59				58					57	56
	73				72				71				70				69		68		67		66					65
		87		86		85				84	83			82	81	80			79		78		77		76		75	74
			97				96					95			94		93			92		91				90		89
106				105				104					103			102			101		100		99					98
				114					113					112	111			110		109			108				107	
	123				122					121						120		119					118		117		116	115
		132				131					130					129		128			127				126		125	124
			141				140					139			138		137			136		135				134		133
				151		150		149					148			147			146		145		144		143			142
				157				156					155					154			153						152	
168			167		166		165		164			163		162	161				160				159					158
		178		177		176		175			174		173			172				171				170				169
	187		186				185			184		183				182				181					180			179
		195		194				193		192		191					190				189					188		
	204			203				202		201			200					199				198					197	196
					213		212		211			210		209	208				207				206				205	
223		222				221		220			219		218			217				216				215				214
	233		232				231		230			229					228	227				226				225		224
		242		241				240		239			238						237				236				235	234
			252		251				250				249		248	247				246		245		244			243	
		262		261		260					259		258			257					256		255		254			253
272			271				270			269		268					267				266				265	264		263
	280			279					278		277							276				275					274	273
							284						283							282								281

חמתי העולם השניה; (226) צוות חקירות מיוחדות במשטרה; (228) כואב; (229) גיס; (231) התחרות; (232) תקופה פרהסטורית; (235) השתרלות רבה לטובת דברימה, לפני בחירות למשל; (237) קדרה להרתחה; (239) שגרוננו ניהר; (242) שם נוסף לים המלח; (244) משך אחריו; (246) מעלה קרום לארוכה; (247) שמו של איבן פקודה הוגה הדעות היהודי הספרדי; (248) כיסוי ראש יהודי בעיקר; (250) ספור מעורר צחוק; (251) זמר וברור ישראלי(ש"מ); (254) כרתה; (255) קריאת קציני צה"ל בעת קרב; (257) בן זוגו של גלילי, סוער; (260) נשבעו שבועה חמורה; (261) מירון סוסים גדול; (263) ראש השנה; (265) גדר; (266) מזון בסיסי; (267) פתח, מבוא; (268) דמה; (270) סופר יהודי אמריקני (המרד על הקיין); (271) מפני; (272) רפה, נחלש; (274) כבש שמן; (276) כינוי לכריג'יט ברדו; (277) קריאת התפעלות, (280) בעל "השטה" במישחק(ש"מ).

מגמה בכתיספר, ללמוד שפות; (171) מלך משושלת המלוכות במצרים; (172) מות — פיוטית; (173) מארחת יפנית; (175) נעזב(מ); (177) ספריה(3); (180) אוויר מלא אדים העולים מן הים; (181) חייל קנאי בחיל נפוליאון על שמו קנאות לאומית; (182) נוסף, נוזל (שירת האוינו); (183) מעורר התרגשות; (185) כלי ירי; (186) אילוסטרציה; (187) חווה; (190) אנשים נכבדים(4,4); (192) תעודות לגיוס מילואים(5,3); (196) איש חוק; (197) מגלה ומדביר מחלת העגבת(ש"מ); (199) שוחר ובורק; (201) רגל את הארץ; (204) קבוץ בסביבת עכו; (206) פינה; (207) ירא אלוהים; (208) רימה, גול; (209) שתה די צרכו; (211) סכות, פסח ושבעות; (213) נחל אכזב; (214) ענף עץ; (216) השעה שנקבעה לתחילת הפעולה; (217) עיקם, קלקל; (218) דויד קמחי, פרשן ומדקדק עברי; (220) חבר ככנופית פשע(בעצה); (223) מיקצב כושים לירי במוסיקה; (225) שמה של הבריגדה היהודית במל"י

העליונים הברטים בארץ(ש"מ); (116) עץ יער נשיר ממישפחת הקטניות; (118) מפני; (119) מי שבא תחתיו; (121) כינוי לימים עברו בארץ — כנאמר "בימים שבהם היה..."; (122) בתוכו; (123) מלחין פורה ביננו; (125) משורר ומורה ישראלי "ביער בחררה"; (128) צורת התיישבות על הקרקע; (130) ארון מתים עתיק עשוי אבן; (132) תורה (ארמית); (134) חוט, אבן; (135) עיר במצרים; (137) אב או אבן; (139) עוף ארץ שוקיים ממש' החסידות; (140) שגוען הרוח; (141) סוביקט; (143) ישן; (144) מושב בשרון ליד כרכור; (145) נוזל בוורדים; (147) נקיון, בהירות; (148) תשלום חובה לרשויות; (149) שמח וטוב לב; (150) מן המנהגים בכסה; (151) הוראה לשתול שתילים בארמה; (158) חלחלה; (159) תומר; (160) קרבורטור; (161) מן השיניים שבפינה; (162) אטומה, סגורה; (164) מראשי האפי' בייא בארצות-הברית; (166) בשקט; (168) מוסר דת העליון בארץ; (170)

באירופה; (60) איש גבוה ורוח; (61) ארץ ציה; (64) נישא מעל, מוגבה; (66) עש, תולעת; (68) מח' ההגנה שעסקה בקניית כלי-נשק בארצות חוץ; (71) בירת ארץ השפלה; (72) אחי אבירים, מושב בשפלה הדרומית לזכרו של אחד ממסרי ראשון-לציון; (77) ישוב עירוני בנגב; (79) ירחון-אופנה אירופי נודע; (81) שובב; (82) חסרי-כל; (84) נודע; (85) חגיגה רבת עם(מ); (86) חגיגה ליוצאי מארוק; (87) שוגה; (90) כר גדול, חבית; (91) חלש; (93) נחל כסביכות הכינרת; (95) מרצפת; (96) בת שאול(מ); (97) קבלת מינוי לעבודה; (98) אכף, כר החמור; (100) איש שמתה עליו אשתו; (102) אחד ממייני הקטניות; (103) אחד משרי צבא דוד; (104) אימה; (106) מחבר "גם הוא באצילים"(ש"מ); (109) ראש הכישור; (111) שמו הפרטי של היוורה בפון ראט, מזכיר הציירות הצרפתית בפון ראט; (112) אבן שהיתה בקרקע היסוד בבית-המיקרס; (113) אחד הנציבים

חדש; (14) השחקנית גיבורת הסרט "חלף עם הרוח"(ש"מ); (15) העיר בה אחוות קבר אברהם אבינו; (16) הנאה רבה (בעצה); (17) כחול כהיר; (18) מכסה למנורה; (19) גאון הסיפור המדעי הדימויני(ש"מ); (20) "האמנם ייבצר לגול את האבן מ..."; (21) צוללת של חיל-הים; (25) רומאים ועיריים; (27) בת אדם, סיפור של אנדרסן נכסה; (28) יישן במקום; (30) המית קולות הובובים או הדבורים במעופם; (33) התכונות, כוחן; (34) מבנה ארעי לחג(מ); (36) משורר והוגה דעות הודי; (37) עיר, מזרחית לבקעת אונו שהיתה מוקפת חומה מימי יהושע; (41) כינוי לשנת השמיטה(5,3); (43) אהבת דויד ויהונתן היתה נפלאה ממנה(4,4); (46) ארכה, פנאי; (48) מקום משכן הצאן; (49) סלק חובו; (50) אסון; (52) ראש מלה לציון תהליכי חיים; (53) חבל בארץ — 54 מקום תורה, ישיבה; (55) טרמין; (57) מלה המכנה מושג או כלי מסוים; (57) הנגר הארוך ביותר

אוי, הדיינים האלה

אני תמיד מבטיחה לעצמי שלא אכתוב עוד על מי שפחת דין, אבל עדיין לא נדרתי נדר, וחוזר מזה אני לא יכולה להתאפק מלכתוב את השם הזה.

ראשית, נתחיל באסי דין, הבן הסורר והבוהמי של המשפחה. אז מרבית הכותרות היו בערך כך: אסי וקרולין לאנגפורד ביחד, אסי וקרולין נפרדים, אסי וקרולין שוב ביחד ושוב נפרדים, הפסקה... אסי מתחתן עם הדוגמנית סמדר קילצינסקי, אסי מתגרש מסמדר

אסי דין וקרולין לאנגפורד נפרדו ושוב ביחד, נפרדו...

קרולין עם גיל רפאלי מחכה לאהבה

קילצינסקי. אסי דין מנהל רומאן עם מוזה זילברשטיין (שמתה בינתיים). הפסקה... אסי דין משמיץ את קרולין ואת בני משפחתו מעל דפי העיתונות, תמורת 10 אלפים דולר. תמורת סכום זה משימה קרולין לאנגפורד את בעלה לשעבר מעל דפי העיתון המתחרה, כך שבסכום כללי יש לנו סיפורי זימה וסמים בסכום של 20 אלף דולר.

ועכשיו נעבור לקרולין לאנגפורד. אחרי הפרידות מאסי דין היא הכירה את אישה שרירים בעל מכונה ספורט, גילי רוב, והשניים היו ביחד במשך תקופה קצרה של חודשיים. קרולין הרי לא מבובזת זמן, ואחרי פרידתם היא הכירה בחור צעיר ויפה בן 23, בשם גיא רפאלי. במקרה הזה נמשך הרומאן הרבה יותר זמן, והשניים נראו מאושרים יחדיו, אך הפרידה הבלתי-נמנעת הגיעה.

נכון לימים אלה, אסי דין עוסק בכתיבת תסריטים, וקרולין אשת-לשעבר עוסקת בהוראת פזמונים, וזאת היא עושה בהצלחה בהחלט לא-מבוטלת. היא יותר שקולה מאשר בעבר, ועדיין מחכה לאהבה.

צמות. כל מי שמכיר את פפו אומר שלא ראה אותו בליכך מאז שמתאלמן. נכון לעכשיו הם ביחד, וחבריהם הקרובים טוענים שהשניים עומדים להינשא זה לזה. שניהם אלמנים, שניהם עשירים, ואם ייאבדו את טאבה, באהבה שביניהם ינוחמו.

אלי ספורינדי ושימון שורין אלמנים מאושרים

רחל מרחלת על כל העולם

בן-עמי בהמשכים

זאת היתה ללא ספק השנה של דוגמנית הצמרת תמי בן-עמי.

בחודש פברואר חגגה את יום-הולדתה ברובי פארוורד במלון אביה סונסטא בטאבה, בחברת 140 חברים ובני-משפחה.

שבועיים לאחר מכן ערכה מסיבת יום-הולדת לכדורגל, הגינקולוג קובי זר. אחרי המסיבה היא לקחה אותו לשיחה והבהירה לו את מצב העניינים ביניהם. הם נפרדו.

מכאן הסיק כל עמי-ישראל שהרוקטור מסרב להינשא להברתו כדת וכדין. תמי עמדה לטוס לפאריס. ביום האחרון ביטלה את הנסיעה. היה לה מצב-רוח גרוע, והכל כעסו על הרוקטור הסרבן.

הקשר ביניהם התחדש, אם כי בצורה רופפת. ואז נכנסה לתמונה הנוכלת ברוריה מימון,

דורותי ואתר דילר עם תמי בן-עמי הפשך הרומאן בטלפון

לדרת לאילת, כדי לנח מהוויכוחים הממושכים שלה עם הגינקולוג. וממש יום אחרי שירדה לשם, היא הכירה את ארתור דילר, יפיוף אמריקאי בן 30, גם עשיר, גם נחמד, גם אינטליגנטי, גם בן לאמא צמודה בשם דורותי.

בן-עמי היתה מאושרת, וכל המדינה עקבה אחריה בנשימה עצורה. אחרי שארתור שהה בארץ חודש ימים, הוא חזר לעסקיו, והקשר המשיך באמצעות הטלפון.

כל זה קרה בחודש מאי. בחודש יוני תבעה תמי בן-עמי את זר על הלוואה שנתנה לו, וגם על הפרת הבטחת-נישואין. ממש באותם ימים שהה זר בארצות-הברית לצורכי עבודה ובידול. בן-עמי לא התכוונה שזה יופיע בעיתון, אבל הרצונות שלה גם לא התממשו בדברים אחרים, וימים אחרים אחרי הגשת התביעה זה כבר הופיע בכל העי-נונים בארץ.

הארץ געשה ורעשה, ואורחי-המדינה התחלקו לשני מחנות: המצדדים בבן-עמי והמסתייגים ממנה. אבל מה, עוד לפני שקורא העיתונים וידידה נרגעו מההלם, היא כבר השלימה עם הגינקולוג, שחזר בינתיים מחו"ל, ואף נראתה בחברתו בכמה אירועים חברתיים.

בקיצור, אירוע ורדף אירוע, ממש כמו בסרט רומאנטי, בעל תפניות בלתי-צפויות. מצבה-עניינים לעכשיו הוא כזה: הדוגמנית והגינקולוג הם ידידים טובים בלבד, ונוהגים לבלות יחדיו. בן-עמי נמצאת בחו"ל, שם היא משתפת בתצוגות עבור חברת נוסקס. ארתור דילר עומד להגיע ארצה ב-15 באוקטובר, לבקר את חברתו, הדוגמנית בן-עמי.

תמי בן-עמי עם קובי זר נפרדו, חזרו, נפרדו, חזרו...

ואחרי כל המתח והכעס שהיה ביניהם גם תמי וקובי צחקו. קיוו שהקשר בין השניים יתהדר שוב — כי אם לא האושר והשימחה מקרבים אותם זה לזה, אז לפחות הצרות. ובאמת, האהבה פרחת שם, וכולם היו בטוחים שהנה, ארטורסו, יש חתונה. אבל שום דבר לא קרה. תמי בן-עמי החליטה

שברך לא-ברורה הצליחה לצוות לקווי-הטלפון של קובי זר, תמי בן-עמי ורבים אחרים. היא גרמה לבלגאן גדול.

קובי זר פנה למיטרה, והיה רעש גדול מכל הסיפור הזה. ברוריה מימון טענה שקובי זר הוא המאהב שלה, ושתימי בן-עמי מסכסכת ביניהם,

נחמה בטאבה

מאז שהתאלמן המלונאי אלי ספורינדי מאשנו אביה, לא נקשר שמו ברומאן כלשהו. המלונאי הפופולרי, מבעלי מלון אביה סונסטא שבטאבה, מתגורר במשך מרבית ימות-השנה באילת לשם מגיעים עשרות ידידיו וחבריו.

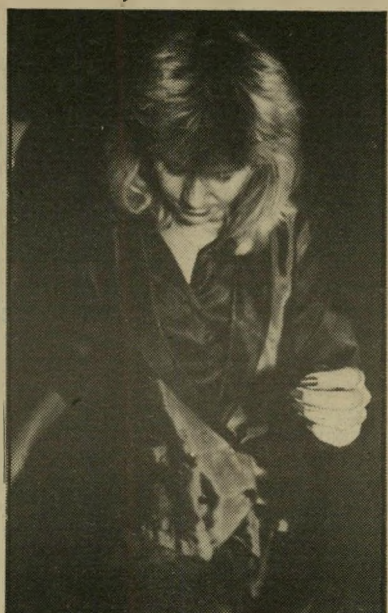
מאז האסון הטראגי שפקד אותו, הוא שמו על ארשת-פנים רצינית. אך בחצי השנה האחרונה הוא השתנה, ונראה קורן. גרם לכך הרומאן שלו עם אשת-החברה שימון שורין, שלאחר שהתאלמנה מבעי לה חזרה ארצה מלונדון, שבה התגוררה כ-20 השנה האחרונות.

השניים אינם מרבים להיראות באירועים חברתיים, ומעדיפים לבלות במיסגרות מצומצ

שקצינה אחת נהגה או ניסתה להסניף קוקאין בזמנה הפנוי הפך כמעט למחרת ביטחוני. אבל כיום זה הכל נחלת-העבר. אוראל זרביב ואילן שובס מאושרים יותר מתמיד, גם ריטה שובס ורוני שטן מאושרים, והם אף עומדים להינשא בקרוב.

אני מקווה שהם יזמינו אותי לחתונה!

מה לא עשו מהעניין הזה? דיברו, גידפו, השמיצו. זה שיש בצה"ל כל מיני אנשים המחזיקים ברובים והורגים אורחים לא הפריע לאיש. אבל זה

אוראל זרביב אהבה, סמים, והיילוף

רובים וקוקאין

זה היה, כלי ספק, אחד הסיפורים החמים ביותר של השנה, עם כל הסממנים של דיינסט: אהבות, בגידות, כסף גדול, סמים והיילוף.

ראשית הסיפור בהיכרות בין אילן שובס וקצינת-צה"ל אוראל זרביב.

שובס הוא בן למי שפחה עשירה והתגורר עם אשתו ריטה ברמת-השרון. הווג העשיר והמי אושר ניהל אורח-חיים נוצץ ופזרני.

כשהכיר אילן את הקצינה הסכסית, שהיתה בעבר חברתו של הדוגמן אבי חזן, הוא עבר להתגורר במלון-הדירות ימית בתל-אביב, וכעבור זמן קצר הוא צירף אליו את אוראל. במקביל החלה ריטה אשתו להיראות בחברת תעשיין הפלסטיק הגרוש רוני שטן. הם השתדלו לעשות זאת הרוק מעינם של חטנים כמוני, אך ללא הצלחה יתרה.

באחד הבקרים התעורר עמי-ישראל ושמע ברדיו וקרא בעיתונים שאנשי החברה הגבוהה משתמשים בקוקאין, ואולי בעוד כמה דברים, וזה הפך מייד הנושא המדובר ביותר, אף יותר מדי אינתיפאדה.

ומי היתה אחת מנאשמות הקוקאין? חברתו של אילן שובס, הקצינה האליתית אוראל זרביב!

רכילות השנה – מצב מעודכן

קליק מול קליק

החברה הגבוהה הוכתה בתרומה עלידי סיפור פרידתם של זהבה ומוטי ברנוביץ, ממשפחת הקבלנים עתירת-הנכסים. סיפור המעשה התחיל בנסיעתה לחו"ל של זהבה ברנוביץ. בטיסה הכירה גבר, שהוא צעיר ממנה בכמה שנים, ונוצר קליק בין השניים, שהתפתח לרומאן היסטרי.

כשחזרה זהבה לארץ, היא פשוט ארוה כמה מיוזרות והבהירה לבעלה ההמום שהיא עוזבת את הבית לטובת הקשר החדש שלה.

מוטי ברנוביץ לא היה המום לאורך-זמן. חברים טובים ראו לו והציגו לפניו את אירית אילני, גרושה עשירה ואלגנטית המתגוררת בשכונת תל-ברוך, ובין השניים נוצר קליק ארוך, הנמשך עד עצם היום הזה. מספרים שהם חיים כמו באגדות.

מי שנפגע מהעניין הוא אישה ביטוח אבי נועם מוקטלי, כי מאז ראשית הרומאן הזה הוא רואה את ידירתו אירית אילני לעיתים רחוקות. זהבה ברנוביץ עדיין ממשיכה לאהוב את החבר שלה, ומוטי ברנוביץ עדיין מאוהב באירית אילני, ועם ישראל מאחל להם עוד הרבה שנים של אהבה.

ההגדה לבית שאולי

אצל מישפחת שאולי, בהרכבה המלא, היו שינויים רבים במהלך השנה האחרונה. בתחילה התבשרו על הרומאן בין הפלייבוי

ציפי גרשונוביץ וטדי שאולי נפרדו

חווה לוי ורפי שאולי נולדו בן

ואישית-החילה רפי שאולי ובין האקס-דוגמנית ואקס-מלכת-היופי, האופאנית-בהווה, חווה לוי. הכל היו המומים, לא מהעובדה שהם ביחד, אלא מהעובדה שאיש לא חשב על זה קודם לכן, כי צירוף יותר מוצלח מזה כבר מזמן לא היה בארץ-הקודש.

הלב של מירה

אתם חייבים להודות שסיפורי האהבות של מירה לב הם באמת משהו. אפשר לעשות מהם סדרה במשכים לטלוויזיה, או חוברות בהם שכים, או קלטת-וידאו בנוסח דאלאס. אז בפרק הראשון של הסדרה מתנהל רומאן חשאי בין-מדינה-שנים בין מירה לב לבאבא ברוך מנחם, בנו של הבאבא סאלי המנוח. ולקראת סיום הפרק יש פיצוץ אדיר בין השניים, הרומאן מתפרסם, יש תביעות הרדיות בבית-

תורה כולם בסדר

בדצמבר 1987 בישרתי לכם על המשבר שפקד את מישפחת לוי. המחזאי חנוך לוין, יש את מוכשר, אם כי פחות מפורסם, בשם דויד לוי, הנשוי עם אשה נאה בשם ניצה. האח הזה, דויד לוי, הוא בימאי, והשניים כבר נשואים 20 שנה, ויש להם שני ילדים, האחד בשם בן והשני אילן. סיפרתי לכם שמקור המשבר

דויד לוי הסיבות אינן ברורות

אינו ברור במדויק, אבל הרומאן הלוהט המתנהל בין ניצה לוי לבועז אפלבוים לא תרם לאיחוד-המישפחות, אלא להיפך. ואילו לדויד, בעלה, היה רומאן ארוך קודם לכן עם מירי שומרון, גרושתו של הרמטכ"ל דן שומרון. אז אם זה עוד מעניין אתכם, ניצה ובועז עדיין חיים ביחד, ומאוד טוב להם, ודויד לוי, הבעל, עדיין ממשיך לביים, ושני הבנים עושים חיל בעבודתם, ושלוש על ישראל.

רק התאושש מההלם הראשוני, כאשר נודע לעם-היושב-בציון שחווה לוי בהריון, ואחרי תשיעת החודשים המקובלים נולד להם בן ללא נישואין.

גם אצל האח, טדי שאולי, חלו כמה תמורות. תחילה הוא ניהל רומאן סולידי עם הבטיקאית בעלת המראה האקוטי, ציפי גרשונוביץ. אחרי כמה חודשים נפרדו, וטדי שאולי מצא עצמו מאוהב ברוקנית אביטל חן.

גם דנה שאולי, בתם של רפי שאולי ומנדי רייס-דייוויס, עלתה לכותרות. הילדה היפה הזאת, בת ה-18, הגיעה לארץ לפני כמה חודשים והכירה את מעצבי-השיער הבינלאומי שוקי זיקרי. היא עברה לגור בדירתו, למורת-רוחו של אביה.

שינויים גדולים לא חלו מאז, מלבד העובדה שדנה שאולי ושוקי זיקרי נפרדו ונשארו ידידים טובים. היא חזרה לאנגליה, ואצל שני האחים יש יציבות והתמדה במערכות-היחסים שלהם עם הנשים הנוכחיות שבחיהם.

מירה לב ודני מעוז מבכים ונהנים מהחיים

איתה. אבל אז היא צריכה לברר קודם עם ההורים, והיא חוזרת ארצה ונוכרת שיש לה כמה חובות קטנים, ותוך יומיים מגיעה לארץ המחאה על סך 100 אלף דולר לכיסוי החובות. בינתיים היא מגלה שדברים השתנו בארץ, ושמהוד נחמד פה, והיא נשארת.

בפרק הרביעי חוזרת מירה לב לזרועותיו החסונות של דני מעוז, והם מתחתנים בחשאי. נכון לעכשיו, הם חיים ביחד באושר. מירה לב נמצאת בתור-שהיריונה האחרונים, והשניים מבכים ונהנים מהחיים. אני מקווה שלפחות הפעם יימשך הפרק הזה הרבה-הרבה זמן.

איי-קיו אלף

גילה לוי-בוכמן היתה במשך שנים הידועה-בציבור של המולטי-מיליונר היהודי-הגרמני יוסף בוכמן, שפינק אותה במתנות יקרות. הם נפרדו, וגילה לוי חזרה ארצה ועברה להתגורר בטינרלי רוד היוקרתיים בתל-אביב.

כל זה באמת היה מזמן, אבל בשנה האחרונה היא הכירה את אסי ארזי, ממקימי מיפעל-המחשבים טאיטקס, וניהלה איתו רומאן ממושך.

הכל עקבו אחרי סיפור אהבתם. הם נסעו ביחד לחו"ל, לחופשות, וכשגילה לוי הכירה את אמו של ארזי, היו בטוחים שזהו זה, ארטורטו עומד הווג להינשא.

אמנם, במחשבים הכל מסודר ומתוכנן, אבל בני-אדם אינם מחשבים. יש אצלם שינויים בלתי-צפויים.

פתאום נפרדו אפי וגילה. הוא נסע לארצות-הברית, אליה כנס של בוגרים באוניברסיטה שבה למד, ושם הוא פגש בקרולין קליין, אחת עם 15 תארים ואיי-קיו של גאון, ועוד כל מיני קבלות.

השניים, שלא התראו במשך הרבה שנים, פשוט התאהבו זה בזה והתמשך ידוע. אחרי כמה חודשים של פגישות משני צידי האוקיינוסים, הם החליטו להינשא.

כעת הם חיים באושר ובאיי-קיו, אישם ברחבי ארצות-הברית.

מינוח מישפטי

חיי-הנישואין של הווג ליבאי עלו על שירתון כבר לפני שנה. הבעל, דויד ליבאי, מישפטן בכיר וחבר-כנסת, נפרד מאשתו ניצה ליבאי, מי שהיתה יועצת ראש-הממשלה לענייני-נשים. הווג שני ילדים, בת בשם דסנה המתגוררת עם אמא, ובן, דני, חייל המשרת בשלישות, והמתגורר בגפו.

ליבאי-הבעל לא נשאר לבד לאורך-זמן. הוא התחיל להיראות בתברתה של נאוהה רון, גרושה עם שני בנים, שעבדה באוניברסיטה. נאוהה הגאה והשקטה היתה צמודה לליבאי בהרבה אירועים חברתיים, שבהם היא הוצגה על-די רוד ליבאי לפני חברי-המפלגה וידידיו, כמו שרה-חוזי שימעהן סרס, הסופר וחבר-הכנסת-הבאה מיכאל בריזורה, מוכ"ל-ההסתדרות ישראל קיסר, ואחרים.

כיום הם מתגוררים ביחד, נהנים זה מחברתו של זה, ונהנים לבלות בצוותא גם עם ילדיהם.

נאוהה רון ודויד ליבאי נהנים זה מזה

לניצה שפירא-ליבאי עדיין אין חבר או ברוך, או כפי שזה נקרא בטרמינולוגיה של המישפטים. כשהיה לה, אהיה הראשונה שתבשר לכם.

רחל מרחלת על כל העולם

נקודת ג'י פועלת

הגינקולוגים היו מאוד באופנה בשנה האחרונה, אולי בגלל נקודת ג'י המפורסמת. הגינקולוג קרבי זר ובתווגתו תמי בכ עמי עברו הרבה חוויות משותפות בשנה האחרונה, וכל עם ישראל היה שותף להן. גינקולוג אחר הוא יוסי שביט, שניהל רר מאן עם סיגלית גל, מי שהיתה היחצנית של המועדון של רפי שאולי (איך הכל מתחבר

היא לא

פרובינציאלית

איך אפשר בלי אילנה שושן, הדוגמנית ואקסמלכת היופי? כל כך הרבה נכתב עליה השנה, לטוב ולרע, שזה פשוט מבלבל, ואני כבר לא יודעת מי נגד מי במערכה הזאת. שמה של שושן נקשר בשמות של גברים שונים. בחורש אפריל דובר על רומאן עם הבימאי אבי נשר, המתגורר בלוס אנג'לס. לאחר מכן ראו אותה עם הפירסומאי דויד טמיר, ולאחר מכן עם עמי תמיר, בעלה לשעבר של ירדנה גורביץ היפה. וכמוכן היא גם נפגשה כמה פעמים עם ידידה משכנה הימים, דויד טופז, וגם עם ידידה הקרוב ביותר, סילביאן אימברג. והיא קצת הסתובבה עם רופאה שנייים הגרמני דויד לב. אבל אילנה שושן אינה מבינה את המנטליות בארץ. היא שוכחת שאנחנו עדיין ממוקמים במרחב השמי, וכשרואים בחורה כמוה, המבלה עם גברים שונים, עושים אחד ועוד אחד ומסיקים שהם שניים. אילנה שושן מתייחסת בבזבז גמור לפרובינציאליות העלובה שלנו, ומסבירה לאומה שיש גם קשרי חברות וידידות בין גבר לאשה, כמו באמריקה. לפני כמה ימים, כשפגשתי בה, היא נראתה די מיואשת מהארץ, ונראה כי בקרוב מאוד תעזוב אותנו לטובת ארצות הברית של אמריקה, שם האנשים הרבה יותר טולרנטיים. שם גם אפשר לדרת לטופמרקט עם 10 גברים צמודים, ואף אחד לא יחשוב שמדובר בקשריאהבה.

אילנה שושן
קישרי ידידות כמו באמריקה

האופנה האכזרית

הדוגמניות בארץ נמנות עם ספקיהרכילות הטובים ביותר. תמיד קורה להן משהו, וגם אם לא קורה — אז אחת הנשמות הטובות שנחבורה גורמת להרבה דברים שיקרו. כדי שיהיה לכם קל יותר להתמצא בעולם

השלישי לרביעי, שהוא אישה שרירים איציק שמואלביץ. אבל ארדטי אינה מאבדת תיקויות, ומקווה שבשנה החדשה היא תמצא את אהבת חייה. הדוגמנית אנאבל טמיר הספיקה להתנצח

תונה מפוארת. הדוגמנית שלומית אמיר הספיקה בחורש שים האחרונים לריב עם כמה מעמיתותיה למיקצוע, וגם להתפייס עם הלכנוני הניצחי שלה, ג'ורג' חורי, שלדבריה שלח לה המחאה על 3000 דולר כמתנת יום הולדת. הדוגמנית ומלכת היופי לשעבר ימית נוי נפרדה במפתיע מבן זוגה בשנה האחרונה, רוני מאנה, מבעלי הטינורמה, ומחילופי המחמאות ביניהם עוד ניתן לחשוב שהם עושים כעת את החזרת הגרלית למחזה מי מפרח מוירג'יניה וולף במהדורה מקומית. מאז פרידתם משקיעה נוי עצמה בעבודה. מלכת היופי הנוכחית, שירלי בן-מרדכי, נשארה עדיין בלי חבר, וזה גם לא מפרע לה. אז מכיוון שאין לה בעיות, היא נסעה לפאריס כאורחת של קלוד חדר, הבעלים של סוכנות הדוגמניות הצרפתית ויאייפ. הדוגמנית דניאל ישינובסקי, שהתחתנה עם אלון ברנוביץ, בנם של הקבלנים אריה וריבה ברנוביץ, הספיקה להתגרש ממנו אחרי

נילי פלד עם יהודה בריקן
מצאה את עצמה ללא הטבעת המיוחלת

האופנה האכזרי הזה, החלטתי לקבץ לכם את מרבית הסיפורים העסיסיים של השנה. אפשר, כמוכן, להתחיל בדוגמנית נילי פלד, שלאחר רומאן בן שלוש שנים עם המפיקהשחקן יהודה בריקן מצאה עצמה ללא הטבעת המיוחלת, וכל זאת קרה כשכל הארץ כבר חשבה שהם עומדים להינשא. אבל פלד, שהיא בחורה מחושלת, מצאה חבר חדש. אישהעסקים רוני סובוטקה (41) הוא בן זוגה העכשווי. לעומתה, חברתה הטובה, הדוגמנית יהודית ארדטי, כבר החליפה כמה חברים בתדירות רי גבוהה. אחד סוכנסיעות, אחד רופא, אחד שאני כבר לא זוכרת במה הוא עוסק. והיה גם אחד בין

רונית יוגלר
התחתנה והשתחררה מהצבא

שלושה חודשינישואין. במחיר החתונה שלהם אפשר היה לחתן הרבה מאוד זוגות, אבל למי זה איכפת, בטח שלא לי. ישינובסקי הבלונדית הכירה באחת מגיחותיה לאילת את טינו ברבי, גרוש בן 35, יפהדואר, המתגורר באילת, ואחרי רומאן של חצי שנה נישאו השניים כחתונה

ספי דבני
מטייס לניקולוס

ביחד? משגעו! וכעת היא מתגוררת ברירתו של יהודה בריקן, על תקן של סוכנת-ביט. וכמוכן, איך אפשר בלי הדוגמנית ספי דבני, שהתחתנה עם טייס משגע, וכולם קינאו בה, עד שנודע להם שהיא עזבה את בעלה הטייס כדי לחיות עם הגינקולוג דויד לבירן, שאשתו חניתה הגישה בקשה למוזנות על סכום אדיר? אז מכל הגינקולוגים רק ספירית דבני נשארה עם בן זוגה הגינקולוג. שני הזוגות האחרים נפי ררו, אם כי נשארו ביחסיידידות הדוקים.

שמחה ומשעשעת בחוף נביעות באילת, שאותו מנהל טינו. הדוגמנית גבוהת-הקומה רפנה ואמר, שהי תה בעבר שחקנית-כדורסל, הספיקה להינשא לדוגמן גוסטבו, וכולם שמחו בשימחתם, שבי אופן מפתיע לא ארכה זמן רב. בנייהווג נסעו לחול כדי לנסות את מזלם, וכשהם חזרו הם בישרו לאומה על גירושיהם. רפנה ואמר נראית כהלומתי-אסון. בתצוגות שבהן היא משתתפת נשקף מבט עצוב מעיניה. נקווה שבשנה הקרובה יתמזל מזלה. אולי, אם היא תבחר גבר בענף אחר, זה יהיה יותר מוצלח. הדוגמנית השערורייתית רונית יוגלר הספיקה להינשא לאחר מידידה, ג'יני וילר האוסטרלי, והשתחררה מהצבא, ואחרי שהוא חזר לייבשת החמישית היא התאהבה במהגרס הא-מריקאי סטיב פורד.

לעומתה, הדוגמנית הפופולרית סמדר גנזי לא התחתנה עדיין עם בן זוגה, הארכיטקט עננן גרנות. כמעט כל שבועיים התכשרנו על חתונה אצל השניים, פעם אחת דובר על נישואין כדת וכרין ישראל, ולאחר שבועיים הם דיברו על נישואין אזרחיים, וכעבור חודש על נישואין בחול, וחוזר חלילה. כיום הם עדיין אוהבים, אבל הם כבר לא מבטאים את המילה הגסה הזאת, חתונה. בקיצור, בעולם-האופנה הכל משתנה בלי הרף, והכל נשאר אותו הדבר.

יוריכים להקים ועד ציבורי, שיתמוך בהרצל אביטן ובאר סירים אחרים הנמצאים במצבו? טוען יורם לנדרסברגר, גבר גנה-קומה ובהיר עור, שהיה אחת הרמויות הבולטות בעולם-הפשע הישראלי.

יורם חזר ארצה אחרי הרפתקות רבות בבריסטניה ובצרפת, ויש לו מה לומר על המאורעות שהסעירו באחר-נה את המדינה.

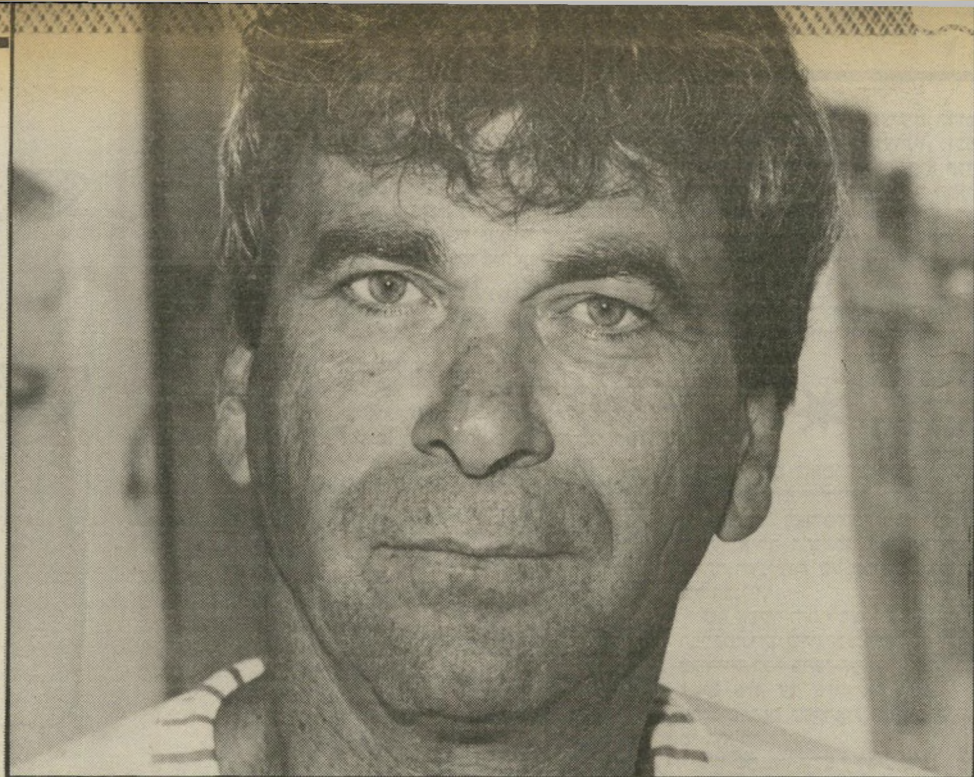
האנשים לא מבינים מה זה בידור, מה זה להיות בחדר שנים על גבי שנים! משהו בתוך הרצל פשוט רצה לצעוק: אני רוצה תשומת-לב! אני לא כלב! אני צריך תנאים!

הם יכולים להחזיק אותו במקום שמור, אבל שיתנו לו תנאים של אדם. מה זה להיות מבודד כל כך הרבה זמן, איך אפשר ככה?

הסבל של הבודד הוא נוראי, ואני לא מאמין שאילו היו נותנים לו יחס אנושי, הוא היה בורח בטענות-שווא.

להינמק בבידור — זה גועל-נפש! הציבור התעורר כשהרצל היה בחוץ עם אקדח ביד, אבל כשהוא יושב בתוך הצינוק אף אחד לא עושה כלום. אין דבר יותר גרוע משלילת תרבות. כלי חרות אין חיים. אז לפחות שיתנו לו תנאים בפנים, ולא יכניסו אותו למצב של ריכאון נוראי!

לאסיר כמו הרצל, שאין לו מה להפסיד, צריכים לתת תנאים טובים. אלה שאומרים שאין בית-הסוהר בית-

יורם לנדרסברגר מכריז:

עורכי-דין. האהבה ביניהם פרחת, והיא חילה שלא למצוא חן בעיני אבא ואמא כוסבר. הם רצו לחתן אותי עם מישהי מהחוג החברתי שלהם. מישהי שצריך גם לקלף לה את הכננה וגם להאכיל אותה. את רונית, שהיתה נערת-זוהר יפהפיה, הם לא אהבו.

בשלב מסוים הם ביקשו ממני לנתק כל קשר איתה, ושמו האונה בטלפון כדי לוודא שכך עשיתי. אחרי שלא יכלו יותר לסבול אמרו לי: אנחנו או היא. קמתי ועזבתי.

מאז נותק הקשר בין יורם לבין הזוג כוסבר, למרות שיכול היה להיות היום בעל מופעל לחרס קראמי.

יורם ורונית עברו לאילת, ביחד עם צדוק לוי וברכביץ. שמוליק קראוס היה איתנו הרבה. הוא היה בא ומנגן לנו על גיטרה, וכולנו היינו או בראש טוב. אהבתם המשיכה לפרוח באילת, לצלילי הגיטרה, תחת כיפת-שמיים נוצצת מכוכבים. התנפשו לנו..."

במה עברתי? אה, היה לי קלפן מיקצועי, שהייתי נותן לו כסף, והוא היה מביא לי כמה אלפים ימים ביום. השקעתי בו, מסביר יורם, כאילו אין דבר יותר טיבעי מזה.

אבל היו ליורם עוד מקורות-הכנסה. מרי שבוע-שבועיים הייתי קופץ לתל-אביב לדפוק עבודה וחזר.

חייהנופש נפסקו כאשר נתפס יורם בפריצה לחנות-תכשיטים. הוא הורשע ונרדן לשנתיים מאסר בכלא-רמלה.

הרצל אביטן צדק!

הבראה צורקים מצד אחד, וטועים מצד שני. את בית-ההבראה יכול אדם לעזוב מבלי לברות, ואת בית-הסוהר הוא אינו יכול.

אחרי שלוקחים מאדם את חרותו, אפשר לפחות לתת לו תנאים אנושיים, שיחזיקו את לפיד התיקוה.

זה אבסורד להחזיק אדם במצבו של הרצל בבידור. גם אני הייתי בצינוק

עכשיו הם בטח יחמירו עוד יותר את התנאים שלו. ככה זה, כשצועקים צדק בקול רם.

גם לי היה ניסיון רע כאשר חיפשתי צדק, ומאז אני לא מחפש אותו יותר.

בהולנד, ב-1979, קיבלתי שמונה שנים על שוד מזויין וניסיון לרצוח שני שוטרים. אחרי שיסבתי כבר שלוש

סברנו בע"מ — יורם בשביל יורם, בסוב וברע.

את אבינו, לא הכיר מעולם ואמו גידלה אותו ואת אחותו לבדה. אחותי היתה שוטרת מאז שהייתה בחורה צעירה. ואני? אני הייתי גנב! מסביר יורם, כשחיוך קודר מזכיר רגעי עבר רחוק אך כואב.

אחותו השוטרת החליטה לתבוע אר-תו, כשהיה ילד בן 10, על פריצה. כן, כן! היא החליטה שעליה להחזיר אותי למוטב. השופט לא הבין איך זה יכול להיות שאחות תובעת את אחיה. היא

יהודית כוסבר הגישה עתירה לי-בית-המשפט העליון, ובה טענה שאין צורך להמשיך להחזיק ביורם לנדרסברגר. היא הסבירה להם שלא תהיה לי סיבה לגנוב יותר, שהרי יהיה לי כל מה שארצה... מספר יורם, כשגיוחך מחוספס, הלועג לתמימות הגזע האנושי, עוטף את פניו.

בית-המשפט העליון שיחרר אותו, ואיך היה בכלא? פשוט נלקחו ממני נעוריי בבית-סוהר הזה. אבל קרו שם גם דברים חשובים... מסביר יורם, כשהוא מרים את ראשו ומנסה להתרכז. למדתי שם. אצל מי? נכון, אצל מוטקה קדר! הוא לימד אותי את שורשי השפה העברית, מה זה עקרונות וסדר-עדיי פיות, בסיכום, עשה לי סדר בחיים. אהבתי לדבר איתו. תמיד היו לנו

משהו בחור הרצל פשוט צעק: "אני לא כלב! אני רוצה תשומת-לב! אני רוצה תנאים!"

הסבירה לו שרצתה שישלח אותי לקיבוץ.

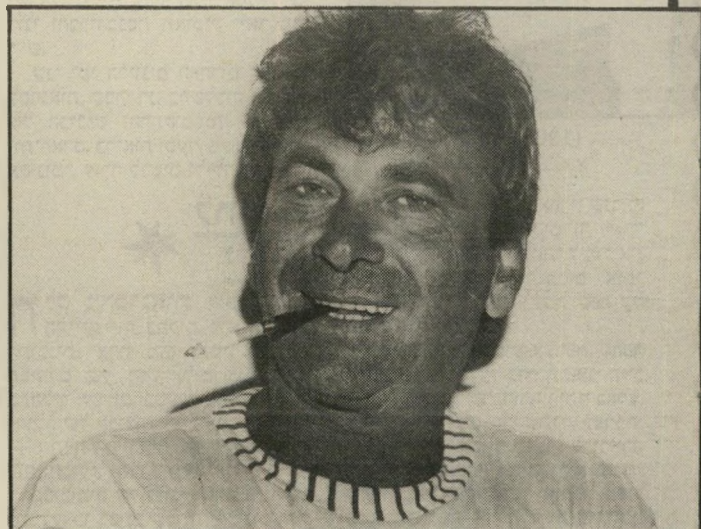
כל בית-המשפט פרץ בצחוק. מתי על פריצה נותנים את עונש ההתנחלות בקיבוץ? קיבלתי שנתיים מאסר בתל-מונר, ועל כל שנה שלי בכלא קיבלה אחותי סמרטוט שלים על מריה המיש-טרתיים. מאז אני לא מדבר איתה. ידוע לי שהיא נישאה לקצין בכיר בצי המיסחרי.

לכשיצא מתלימונר, חזר לסורו. הוא המשיך באותה הדרך, ולא נתפס עד גיל 23.

כשהיה בן 23, הורשע על "החזקת רכוש גנוב בידועין" וקיבל תשע שנות מאסר.

באחד הימים הגיע לכלא-רמלה מיכתב, שהיה מיועד ל"יתום אומלל" בשם יורם לנדרסברגר. הגברת והאדון כוסבר, שלא יכלו להביא ילדים לעולם, ביקשו לאמץ אותו.

אחרי שנת-מאסר בכלא רמלה הס-כים יורם שהוא זקוק לחסותם של הורים אהבים.

ובבידור, ואני יודע עד כמה שזה מפורר את האישיות. בבידור נהפכים למיפ-לצת אנטי-חברתית.

לפי החוק יש שתי מטרות בעונש-המאסר: הענשה ושיקום. אצלנו בארץ אין בכלל שיקום. על האסיר בארץ סותמים את הגולל, במקום לנסות ולתת לו את האפשרות לתיקוה.

אני, במקומו של הרצל, הייתי נוהג בהם אחרת. אני הייתי מתנהג כפי שהתנהג ג'אק מסארי, הצרפתי שברח מהכלא הצרפתי והלך לקראת המוות, כשכל יום שחי היה סיפור של חיים שלמים. אני לא הייתי נותן להם את עצמי חז! הייתי מת יחד איתם.

את הנציב, מסביר יורם, צריכים לזרוק, ולא מפני שהרצל הצליח לברות. צריכים לזרוק אותו מפני שסיפק להרצל את הסיבה לברות.

אחות נגד אח

יורם נולד באחד במאי 1943. אולי מפני שנולד בחג-הפועלים, ניסה מאז ועד היום שלא להשתייך לשיכבה העובדת והמרוויחה את לחמה בויעת-אפיים.

את הקשר שבין ויעה ולחם לא אימץ לעצמו מעולם. תמיד ידע איך לקחת את לחמו מבלי שיהיה עליו לעבוד כעוסק מורשה. תמיד היה עצמאי ולא הקים חברה בע"מ, מלבד יורם לנדר-

שהיות מרתקות, למרות כל תסביכי-הסכיזופרניה והפארנויה שהיו לו.

היו לו מושגים משלו ודיועות משלו. כאשר למד ערבית, למשל, היה חייב בכל יום, בשעה 3.30, לשמוע את החדשות בערבית.

פעם היה לי איתו ויכוח, מפני ששאלתי אותו מה שווה כל הגאונות שלו, אם עליו להינמק ברמלה עד סוף ימיו. אחרי שתקף אותי, הסכים שצדקתי בדבריי.

מלך הכלא היה בוס. הוא פשוט עשה מה שרצה. היה הולך לו למיטבה, ותמיד חזר לחדר עם ארגז מלא במיצי-רכים.

בוס לא היה טיפוס של קרימינל, (המשך בעמוד 38)

מיכל בן-חורין, צילם: אלי דסה

(המשך מעמוד 37)

38

סוף־סוף, ברית־מילה לשיסלו ★ סיפורי לילה ולילה בטבריה ★ שוב בושם חדש

אוסנת דר הדוגמנית בבגד־ערב של עודד גרא, הביאה ניחוח של פאריס בהופעתה האלגנטית־מיסטרית. היא מדגמנת גם בניו־יורק, בהשראתה של הדוגמנית־לשעבר שרית דמיר.

(מימין) **רוחמה חרמון** פעילת המערך ויונה לחוביץ (לצידה) הגיעו לאירוע עם שמלות דומות בהשראה ספרדית. לחוביץ חזרה מביקור בחו"ל וחרמון מתכוננת לתפקידה החדש.

עוד בושם חדש ללא האח"מ המובטח

פאלומה פיקסו, אמנם לא נכחה במקום בעצמה, אבל הניחוח היוקרתי שהיא מוכרת ריחף בחלל הקינו סולומון כמלון הילטון עוד שעות ארוכות. חמש רוגמניות, עטויות ביצירות של מעצבי־האופנה **עודד גרא**, בציבעי שחור־אדום להדגשת האווירה הספרדית שהבושם אמור להשרות, ריחפו בין קהל הנשים ומעט הגברים. הבולטת ביניהן היתה הדוגמנית **רונית אלקבץ**, שוהי לה ההופעה האחרונה בארץ לפני עזיבתה לניו־יורק. נציג החברה ביקש את סליחת המוזמנים על שפאלומה פיקסו לא הגיעה לטקס בעצמה, אבל גראה שבארץ כבר רגילים לכך שכל מיני אח"מים מבטלים את בואם באופן פתאומי, ימים ספורים לפני המועד, בגלל התחייבויות פתאומיות. מי שנעלב מההיעדרות יכול היה לנחם את עצמו בכיבוד העשיר ובבקבוקי הבושם שהוענקו כשי לאורחים.

צבי שיסל (משמאל) מחבק את הצלם דויד גורפינקל בקפה "כסית" שעות אחדות לאחר טקס ברית־המילה של בנו דויד. השניים שתו לרוויה ונראו מותשים בסופו של היום המרגש.

CUT, השואו מתחיל!

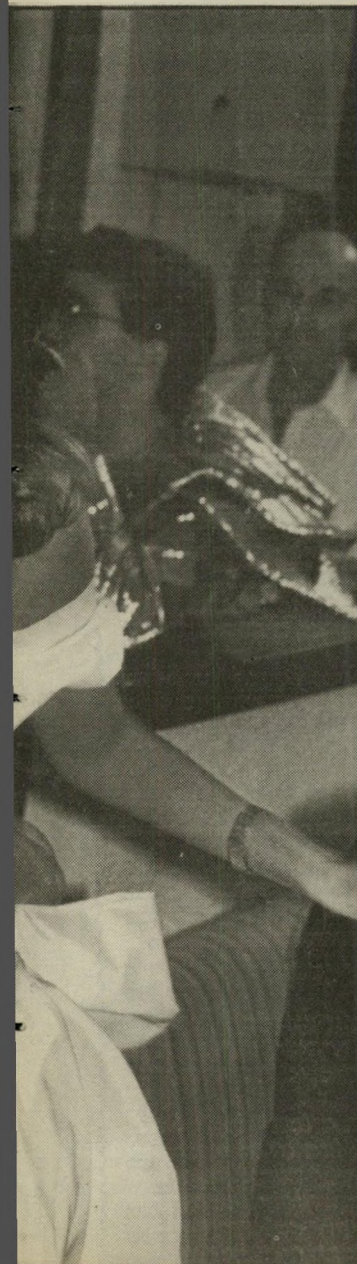
"גבירותי ורבותי, השואו מתחיל!" אלה הן מילות הפתיחה של **צבי שיסל** בטקס ברית המילה של בנו דויד, בנו השני מנישואיו לעורכת־הסרטים **נורעה שיסל** ואח לבנו הבכור **דניאל**. ושוב החזיר אותנו הטקס 17 שנה לאחור, לתקופת חברות לול **מוישי** ליה **איש־כסית** שהופיע במערכון "חמוץ חמוץ" עבר לעולם האמת, ואורי זוהר חזר בתשובה. אך כל המחיצות הוסרו בטקס המר־גש הזה שהתרחש בבית־החולים הקריה בתל־אביב. תזכורת לתקופה שהיתה ואיננה, שהיום מכירים אותה בשם לול.

(מימין) חבר קרוב של צבי שיסל, הגיע במיוחד מירושלים, כדי לכרז אותו על הולדת בנו. שיסל עם יד מגובשת, מפילה מבימת־הופעות, היה נרגש ביותר מהמחווה. יהונתן גפן (בצילום מימין) פגש בשחקנית טליה שפירא (לצידו), שנראתה משועשעת מחידודי לשונו.

מוריה בן כנען סי רחום פינוקים

שלושה ימים ולילות של פינוקים ותפ־נוקים שזורים במעט בגידות וסיפורי־זימה קלילים. מאות רבות של אורחים, שכללו את הרווקים העשירים והמצליחים של גוש דן רבתי, המלווים בנערות־זוהר, פלייבויס מזורקנים ואוסף מרשים של נשות חברה וקאריירה רקדו, אכלו, שתו ועשו אהבה

אילנה שושן מלכת־היופי לשעבר וה־דוגמנית בהווה במצב־רוח מרומם, מש־

בשו לצורך הנשף בתלבושות שנת-פרו או הושכרו לצורך העניין. כל אורח שנכנס לוהו על-ידי צוות של

בפומפיי של טבריה

בהפנינג ענק שאירגן משה בובליל, מבעלי טבריה קלאב הוטל וידיו המיסעדרן אילן לוי. ואם זה לא מספיק קיבלו האורחים מתנות כמו חלוקי-רחצה, חולצות-טי, כשמים, שמני-שיוף, ומה לא? השימחה החלה כיום חמישי. מאות תל-אביבים עלו צפונה, לי

תוללת ברחבת-הריקודים. בניגוד ל-אחרים היא נשארה ערה עד השעה 6.30 בבוקר בגלל צילומים. רמי ס' לומון, איש-הסרטים, שימש לה בן-זוג לצילומי הפירסומות. במהלך ה-מסיבה היא החליפה תלבושות.

שגיא. גם בזמן שהותה בבריכה היא רקדה, בעיקר כשהושמעה מוסיקה בראזילית. אילן לוי (למטה משמאל) ממארגני האירוע, ובת-זוגו ניצה רוזנטליס.

הזמרת חוללה במרץ על רחבת-הריקודים בחברת בן-זוגה-לחיים עז-רץ-הדין אלי טמיר או לסירוגין בחברת ידידה משה

מתאספים לכוס קפה וקרואסונים. ביום המחרת אורגנו לאורחים מישח קיי-חברה, תחרויות שונות ויום-שיוף. ביום שישי כערב התייצבו כל האורחים כאיש אחד על המירפסת כשנורות בידיו הם, ובמשך שעותיים שימשו כניצבים לסרט-פירסומת למלון. הם אפילו נהנו מזה.

בערב התחיל הבלאגן. המנחה דורי בן-זאב, הודיע שהנשף החגיגי יתחיל בשעה 9. הנהלת המלון התכוננה לש' עה 10 ולא לקחה בחשבון את ההפתעות של בן-זאב. מאות אנשים, לבושים במיטב מחלצותיהם, צבאו על הדלתות, אך הכניסה הותרה רק לפי סדר שמי. לקח כמעט שעה וחצי עד שמצאו הכל את מקומם.

ואם זה לא מספיק, הגיעו במפתיע עוד 300 תל-אביבים מקופחים, והחלו להפעיל את כל הפרוטקציות האפשריות כדי להיכנס. אחרי הארוחה התחילו הריקודים וההופעות. בין לבין פגשו הנשואים את הרווקות והנשואות את הנשואים של אחרות, בכל הצירופים האפשריים. האווירה היתה של שימחה והתפקדות. ממש תחושה של ימי פומי פיי האחרונים. זה שנים לא הושקע כל כך הרבה באירוע שנועד לבשר פתיחה מחורשת של מלון.

המתכונת חזרה על עצמה גם בימים הבאים: ריקודים עד אור הבוקר, שח' ייה לילית, פיאנו בר, מישחקים, וחזור חלילה עד היום השלישי והאחרון. אומרים שאם זה היה נמשך יום נוסף אחד כולם היו משתגעים. מי רגיל לכוה פינוק אינטנסיבי?

מרים
בנימיני

תחזית שנתית לבני כל המזלות

מה צפוי לכם, בתשס"ט

ימצאו מקום מתאים יותר, וגם ההכנסה תהיה גבוהה הרבה יותר, מצבם הכספי אינו טוב כרגע, אבל מחדש מרס רואים שיפור גדול. תקופתה יאלצו להסתפק בחברה מצומצמת, אבל זה עדיף על סביבה שבה אינם מרגישים טוב.

שוב ליהנות מהמזל הטוב שאליו הורגלו במרוצת חייהם.

שלוש השנים האחרונות עיכבו את המזל והקשתים נאלצו להתמודד עם קשיים רבים. הם עברו שינוי ייס, ניתוקים מאנשי שים אהובים, שינוי במקום העבודה וביצירת החיים. עכשיו הם פונים לקראת תקופה קלה וטובה יותר. התחום הרומאנטי יהיה מאוד מבטיח וצפויים קשרים רציניים. נסיעות לחו"ל, הצלחה בלימודים, וכן הצלחה בכל תחום צפויים לקשתים השנה. התקופה הטובה תתחיל בעוד כחודשיים. הבעיה העיקרית השנה קשורה לכספים, ובשטח זה אי אפשר להבטיח שינוי לטובה.

למרות שהגדיים אינם ספוגים, וכל דבר עולה להם ממילא בקשים, השנה מצפים להם קשיים נוספים. זוהי שנה של חשבונות, הסתגרות, התרחקות מכל מה שמוכר ומובן מאליו, ועל קילה ובחיה של הדבר רים מוקדשת מרבית מה שיש להם יעוץ באופן בלתי-צפוי והסתגלות אליהם תצטרך להיעזר שות במהירות. שיוויים במקום העבודה ייעוץ מבלי שתוכננו מראש הכיוון יהיה שונה ויהיה צורך להשקיע הרבה מרץ כדי להגיע להישגים ולחזאות טובות. בנימיני שפחה מבוטרים עלולים להרגיש לא טוב ודבר זה ישפיע על החיים. במקום העבודה עצמו הם יוכלו להיות חופשיים יותר וליהנות מחופשיפועולה יחבן שילצו להיפרד מקיוון. מבחניה כספית מצבם יהיה טוב.

חוסר-שקט וחילוש אחרי סביבה מתאימה יותר יאפיין את החודשים הקרובים. תהיה זו שניאה לקבל החלטה בקשר לכך בחודש שים הקרובים. לעת עתה כדאי להישאר במקום ורק מאמצע חודש נובמבר כדאי להתחיל לבצע שינוי ייס. הם ירבו בתנועה ועבודתם תהיה קשה רה נסיעות רבות או אולי בצורך לשנות את איזור המגורים. לקראת האביב הם יהיו מהתחום הרומאנטי, ויהיו מקובלים ומבוקשים בקרב בני המין השני. כושרהיצירה יהיה בולט במיוחד. מבחניה כספית מצבם יהיה טוב הרבה יותר. הבריאות עלולה לגרום לשינויים בתוכניות או לעיכובים בעבודה ויש להתייחס אליה ברצינות.

ענייני כספים ימשיכו להסביר את בני מזל דגים גם בחודשים הקרובים. קשה מאוד יהיה בחודשים וחצי הבאים, כדאי לחיטובוצאות ולהילחם על הזכויות בכל מקום שבו מנסים לוצל את תמיכתם וטוב לייבם. הרעוא הכספי יהיה חשוב במשך השנה כולה שכן הם יצטרכו לדרוש בר מחייהם. המצב לא יהיה רע, ואין מה להיכנס לבהלה, אך יש להיות מודעים למצב ולהתכונן. בתחום המיקצועי יהיה עכשיו קל יותר שיוויים שעברו הדגים בשנתיים האחרונות היקשו עליהם. ביחוד בתחום שבנו לבניה. עכשיו יהיה המצב קל יותר אפשר להתחיל מחדש ולנסות לשכוח את מה שהכאיבו ואיטלרו. בסך הכל זו תהיה שנה טובה ובה אפשרויות רבות שאסור להחמיץ.

שנה שבה אפשר להינשא ולבנות חיים משפחה יציבים וטובים. בכספים אין בשורות טובות, גם השנה יצטרכו למצוא דרכים שונות ומשונות כדי לשמור על רמה שלה הורגלו. וכעיקר לשמור על רכוש השייך להם. שלא קל להחזיקו.

המתיחות שמלווה את התקופה האחרונה תימשך עוד כמה חודשים. אבל הדיכאון, החולשה והרגשות הבדידות יחלפו ביום ההולדת. השנה הקרובה אינה עומדת להיות קלה. זה יורגש ביחסים שבנים לבין בניהזוג ובנייהמישפחה. התפרצויות, איומים, רוגז ומריבות שאינם אופייניים להם ישפיעו על התקופה הקרובה עד ינואר. ענייני מגורים עלולים לגרום לבעיות וכך גם בריאותם של בנימינישפחה מבוטרים. מבחניה כספית מצבם ישתפר. הם יצליחו בעבודה. ניתוקים צפויים למי שלא ידעו לשמור על קשרים קיימים. מי שיחליט ללמוד יהנה מההצלחה. נסיעות לחו"ל עשויות להוסיף עידוד.

להוציא לאור, כדאי לשמור על דיאטה באמצע השנה. זוהי תקופה המצביעה על נטייה להשמנה בולטת. עימות עם בניהזוג יתפוס מקום מרכזי השנה. הסרטנים יצטרכו להיות חזקים כדי לא להיפגע מרברים רבים שיקרו להם בשנה זו.

גם השנה, כבשנה שעברה, יקדישו האריות זמן רב לקידום המיקצועי. שאיפות וחלומות עשויים להתגשם, לשם כך יצטרכו להתרכז בעבודה ילעבוד בעבודה שיגורית ולא מעניינת. העבודה תהיה קשה, אך לפחות יוכלו ליהנות מהפירות. לא כדאי להם להגיע לעימות עם הממונים עליהם והם יצטרכו להיכנע למרות. חיי החברה יהיו טובים מאוד. הם יהנו מעליה בפופולריות ויהיו מבוקשים מאוד בכל חברה. מבחניה כספית יצטרכו להיות חסכנים בשלושת החודשים הבאים. לאחר מכן ישתפר מצבם הכלכלי. הבריאות תדרוש התייחסות נגיחדת, והם לא יוכלו להזניח בעיות המציקות להם.

לטלים יהיה קשה, הקשתים יתחילו לפרוח, ובני בתולה ימשיכו לדאוג לזולתם. איך תראה, אם כך, שנת תשס"ט?

הדגש השנה יהיה על יצירת קשרים חדשים וסיום קשרים קיימים. השנה האחרונה היתה מעניינת, אם כי לא קלה. חלק מהקשרים פירקו מיסגרת, עזבו קשר קבוע וממושך. אחרים שיוו מקום-עבודה ורבים התחילו בקשר חדש. מי שעדיין לא מצאו להם קשר קבוע יוכלו למצוא בניזון בתקופה שבין נובמבר למרס. חודשים אלה מאפשרים הזדמנות שלא חזרו במהרה. העבודה בחודשים אלה קשה ולא מסכה הנאה. לאחר דצמבר או ינואר

איו נחשב למזל קל. האופי והאישיות של בני בתולה שולחים אותם בכל פעם למשימות קשות ומסובכות. לבני בתולה הזולת קודם, ולכן הם תמיד משרתים את האחרים בהתנדבות. הבריאות כהחלט מדאניהם אינם שמים לב או מטפלים בעצמם. בעוד כארבעה חודשים יוכלו לגשור לרווחה. סוף-סוף מתחילה תקופה טובה, נוחה וקלה יותר. חודש מרס מביא עימו אפשרויות נפלאות בתחום העבודה והקריירה. הם עומדים לפני קידום וחי

שנת תשס"ט אינה שייכת לשנים הקלות עבור הטללים. הכוכב של הטללים - כוכב מרס, נמצא בנסיגה במזל טלה, ויהיה שם עד סוף אוקטובר. מצב זה מלמד על קשיים רבים בכל היחומים החשובים ביותר. הפגיעה העיקרית היא בבית הקריירה. בעיות בנושא זה לא יחסרו השנה. הורים מבוטרים עלולים ליפול למעמסה. הבריאות משתפרת והבעיות הבריאותיות יחלפו מבחניה כלכלית, עד חודש אפריל יוכלו דווקא ליהנות מהכנסות טובות יחסית ולשפר את מצבם. היכריות חדשות יגונו את השנה. מרץ ואפריל יביאו אהבה חדשה למנויים שבין הטללים, וייתכן אף כי יינשאו.

הבריאות תשיק את השוורים עד מחצית חודש ינואר. זוהי תקופה הדרושה התנהגות שקטה ושמידה על סודיות. אין לבטוח אפילו בחברים ועדיף לספק מידע מוגבל ככל האפשר. השוורים יהיו חזקים הרבה יותר וסוכנים להתחללות חדר שות מיוואר ואיך. מחור רע מרץ נראה שיפור במצב הכלכלי. אפשר יהיה לצאת מהקשיים שאליהם נקלעו השוורים בל בולל חוסר-הזירה כספית יעוץ ממקורות שונים ולא דווקא מהעבודה. נסיעות לחו"ל יקדמו אותם ויבססו פרויקטים שבהם יעסקו. מי שייצאו ללמוד יתקלו אמנם בקשיים, אך יכירו תחומים שעליהם לא ידעו. שום דבר לא יבוא במיקרה. הכל הוא פרי עבודה קשה ומאמצת בתחום הרומאנטי יעברו בני מזל שור שיוויים מעיינים.

בעוד שלושה חודשים מתחילה עבור התאור מים תקופה קלה הרבה יותר. אין ספק שהגיע הזמן שגם להם יהיה קל. מטיבעם קשה להם למצוא את עצמם במקום קבוע ויציב, מבלי לחפש שינוי וגיוון. אך השנה זה יהיה מתוך בחירה ולא מתוך אילוץ, כפי שהיה בשלוש השנים האחרונות. ירפיטר יפתח לפנייהם תקופה נהדרת: לימודים, נסיעות לחו"ל, מעבר לדירה חדשה או לסביבה חדשה. בקריירה אפשר יהיה לממש תכניות ואף להשיג תפקיד מעניין יותר. לא מעטים מבני המזל יאלצו להיפרד או אפילו להתגרש. אולם האפשרויות למצוא קשר טוב הן רבות וכך הם לא יישארו בודדים בשנה זאת.

במשנת החודשים הקרובים יהיו הסרטנים עסוקים מאוד במאבקים על הקריירה. עיקר הבעיות והקשיים יהיו בחודשים הקרובים, אחר כך יחזקו ויכלו לנצח במלחמות שהם מנהלים. הבעיה עצמה חזיה קלה יותר. אין כבר צורך לסכל ולשרת את כולם ואפשר להירגע ולנוח. במיוחד חשוב להתחנות לעיסוקים יצירתיים יותר. הם יוכלו להתמסר לעניינים המעניינים אותם, ליצור דברמה חדש ולהכינו לקראת השנה הבאה, שבה יוכלו

בואו לכף יטריה
לכיף משפחתי!

בואו לניג

מרכז הבאולינג ראשל"צ, ז'בוטינסקי 65
טלפונים להזמנות: 03-9668557/8/9

ההגנה הטובה ביותר היא התקופה

מי מאתנו לא אוהב מדי פעם להכניס לפה ממתקים... טעים! מתוק! אבל... צריך לזכור שהחיידיקים "חוגגים" על שאריות המתוק שבפה והופכים אותן לחומצות. חומצות המפוררות את זגוגית השן וגורמות לעששת. ועששת - היא מילה כואבת מאד. קשה להגמל מהמתוקים, אבל לפחות אפשר להגן על השיניים בפני החיידיקים. והדרך הטובה ביותר היא לתקוף את החיידיקים עם אלמקס. אלמקס היא משחת השיניים היחידה בעולם המכילה אמין פלואוריד. זהו הפלואוריד היעיל ביותר למניעת עששת והוא מצטיין בפעולה אנטי בקטריאלית כנגד החיידיקים התוקפים את השן. אז, לפני שיכאב... אלמקס. משחת השיניים המאושרת על-ידי הסתדרות רופאי השיניים.

רק במשחת שיניים אחת בעולם הפלואוריד **אמין**

מברשת שיניים אלמקס

אלמקס

יעילה פי 3 במניעת עששת